Intervju: Saša Janković

PUCANJE REŽIMSKOG KRUGA LAŽI

Intervju: Saša Đorđević

PROFIT UBISTVA VREDAN

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1440

9. avgust 2018.

DIVLJA GRADNJA NA KOPAONIKU

BEG DRŽAVE PRED BATINAŠIMA

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svugde.

www.vreme.com
najzad i na
mobilnim telefonima!

nedeljnik
VREME

VREME
BROJ 1440
9. avgust 2018.

04 Zoom:
Sednica saveta za nacionalnu zajebanciju

06 **Agenture u Srbiji: Kako Marko Đurić zamišlja špijunažu**

08 Intervju: Saša Janković

12 Divlja gradnja na Kopaoniku:
Beg države pred batinašima

16 **Slučaj Vjerice Radete: Inženjeri neljudskog primitivizma**

19 Vojska, politika i biznis:
Zveckanje parama poreskih obveznika

24 Intervju: Saša Đorđević,
Beogradski centar za bezbednosnu politiku

28 Politička korektnost:
Svet na zrnu graška

KULTURA

32 Festivali (1):
Kako vrednovati slabu godinu

34 Festivali (2):
Mit u stvarnosti i njegovo naravoučenije

36 Festivali (3): Grozdovi muzike

38 Lični stav: Politički ili pilićarski

40 Knjiga: Šta je povod za rat

41 Belgrade Beer Fest: Više od festivala

42 Intervju:
Džej Džej Bernel, The Stranglers

SVET

46 Dosije „Vremena“:
Jezik u Evropskoj uniji

50 **Epl: Najvrednija kompanija na svetu**

MOZAIK

54 Kultura sećanja: Zaboravljena priroda

59 Navigator: Ram za Jabuku

60 Strip: Ocokoljić zbori

62 Vreme uživanja: Vela Luka

U zemlji gde je svako malo „državni udar“ i „atentat na predsednika“, jedna ili više „agenturnih mreža“ ne znači mnogo. Ionako se već sutradan zaboravilo i niko više nije pominjao. Na te budalaštine, međutim, treba se osvrtati stalno i uvek
PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Svi koji u ovoj državi imaju ikakvu moć, izašli su ispod Šešeljevog šinjela. Vjerica Radeta jedan je od “lošijih đaka”: u vreme najvećeg sjaja radikala niko nije ni znao za nju. Pored Vučića, Nikolića, Martinovića ili Maje Gojković ona nije ni mogla da zasija
PIŠE: TAMARA SKROZZA

Tehnološki gigant Epl postao je prva kompanija čija je vrednost na berzi dostigla hiljadu milijardi dolara. Sve su glasnije kritike da Epl i brojne druge vodeće IT kompanije zloupotrebljavaju svoj uticaj na tržištu i tako doprinose sve većoj koncentraciji globalnog kapitala
PIŠE: UROŠ MITROVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: BIRN Srbija

izdavač
NP “VREME” d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

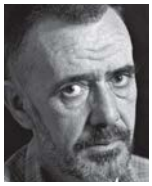
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

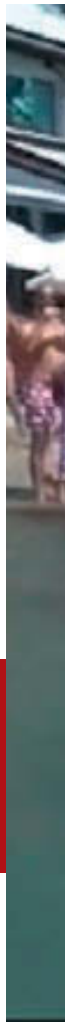
štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku “Vreme” je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Sednica saveta za nacionalnu zajebanciju: Vučićeva bitka za „metar Kosova“ sve više liči na agresivne reklame koje obećavaju keš kredite ukoliko najkasnije sutra dođete u banku

Sve to glumatanje oko neposredne ratne opasnosti, pretnji novim pogromima i olujama, ima za cilj očuvanje liderske pozicije i u završnici pobedu na izborima. Imali smo jednom Aleksandra Ujedinitelja, sad je vreme za Aleksandra Spasitelja, i tu ulogu Vučić odlično odigrava svaki dan

NARODNA AKCIJA: DINAR ZA ODMOR DRŽAVNIKA

Od svih komentara, učenih analiza, duvanja u diple ili talambasanja u nacionalne grudi napete kao koža na guslama, meni je, kažem meni, a ne možda i poštovanim čitaocima, najbolji komentar koji sugeriše da narodnim samodoprinosom skupimo neki dinar i da Aleksandar Vučić ode na more barem na dve nedelje da se odmori malo, a i mi da odahnemo od njegove agresivne sveprisutnosti.

Pošto on, kako sam kaže, nema ni dinara mimo plate a i to troši čak i na vodu koju pije, dobrovoljni prilozi bi dobro došli da ode makar do Paralije i da se uhvati s Palmom za ruku i zaigra kolce u plićaku. A kad se vrati osvežen, mogao bi sa novom energijom da nastavi da se brine o nama; kako sad izgleda, i on se umorio od prazne priče, jer svako malo vrti istu ploču i u suštini nam ne saopštava ništa novo.

A pošto nema ništa novo da kaže, onda se pokriva jakim naslovima: u subotu je hitno sazvao sednicu Saveta za nacionalnu bezbednost, posle koje niko nije bio pametniji, a onda je istog dana otišao do Patrijaršije s istim rezultatom, da bi se, oko Kosova, obratio naciji u utorak pre podne i tako zatvorio krug s lajtmotivom iz one dečije igre uz koju se peva stih iz pesmice „Ide maca oko tebe, pazi da te ne ogrebe“.

Mehanizam odavno već postaje predvidljiv: prvo se pumpa kriza, izaziva strah u narodu, prizivaju scenariji rata rukovođeni „višeslojnim agenturama“, a onda se sve to izduva kao meh od sapunske pene i vraćamo se u kolotečinu u kojoj Vučićeva bitka za „metar Kosova“ sve više liči na one agresivne reklame koje obećavaju keš kredite ukoliko najkasnije sutra dođete u banku.

IZBORNI INŽENJERING: UPOTREBA KOSOVSKE TRAUME

Neki tu „agresivnu sveprisutnost“ objašnjavaju rokovima koji Vučiću cure. Nemam pojma da li je našem predsedniku dat neki rok, ali on ostavlja utisak političara koji vodi agresivnu kampanju da se to s Kosovom oposli u par nekoliko narednih meseci a da pritom on sačuva neprikosnovenu poziciju „oca nacije“, i rekao bih da je na dobrom putu da ostvari oba cilja.

Svo to glumatanje oko neposredne ratne opasnosti, pretnji novim pogromima i olujama, ima za cilj očuvanje liderske pozicije i u završnici pobedu na izborima. Imali smo jednom Aleksandra Ujedinitelja, sad je vreme za Aleksandra Spasitelja, i tu ulogu Vučić odlično odigrava svaki dan. U tom smislu besmisleno je citirati šta je rečeno u subotu na sednici saveta iz naslova ovog teksta, ili u utorak kada se obratio naciji, ili u pismu Srbima s Kosova i Metohije... On se već predstavio kao mučenik raspet na krstu svesrpske golgote i u izbornu trku ulazi sa sto koraka prednosti u odnosu na „višeslojne agenture“.

Lično, mislim da je Kosovo izgubljeno u još jednom izgubljenom ratu i nisam pristalica „zamrznutog konflikta“ jer,

kako sam odavno govorio i pisao, to vodi „zamrznutom društvu“. Ali protiv sam političkog inženjeringa kosovskom traumom, jer to proizvodi bahatost koja će da uništi malo preostalih tragova civilizovanog društva.

Sad smo već u sindromu „trafike i Hilandara“, stanju svesti da ne možeš ništa da pitaš dok „Kosovo gori“, a stvar će se, nažalost, pogoršavati.

Licemerje postaje obrazac. Zameramo Britancima što temu Kosova neće da stave u dnevni red naredne sednice Saveta bezbednosti UN, a vladajuća parlamentarna većina već gotovo šest godina odbija da Kosovo uvrsti u dnevni red rasprave u srpskoj Narodnoj skupštini. Čega se vlast boji? Da se većina podeli oko te teme i da neki inače neprirodni savezi počnu da se raspadaju ili da možda Vjerica Radeta baci neku kletvu, da se razvrgnu komercijalni ugovori s onima koji su pristali da izigravaju dvorske lude...

VAŽNO PITANJE: KAKO SE ZORANA MIHAJLOVIĆ OBOGATILA

I dok temu Kosova svakodnevno odmrzavamo i zamrzavamo, dok jedan čovek drži monopol na tu temu, događaće se da sve ostale oblasti života budu monopolisane. U tom svetlu meni je prošlonedeljna izjava nove zvezde na monopolisanom srpskom političkom nebu, izvesnog Darka Glišića, predsednika Izvršnog odbora Srpske napredne stranke, najbolji pokazatelj ne samo odnosa u SNS-u, već i u društvu. On je povodom „soliranja“ Zorane Mihajlović oko tvita već pominjane Radete, izjavio: „Oni koje je opila funkcija i koji su se od iste te funkcije obogatili i počeli lepo da žive, daju danas sebi za pravo da sa raznoraznih sredozemnih mora i ekskluzivnih destinacija komentarišu nešto što se njima lično nije svidelo. I Zorana Mihajlović i neki drugi treba da se zahvale Aleksandru Vučiću, pre svega za sve što su uradili u svojim karijerama i mestima i pozicijama koje su dobili, jer su ih dobili isključivo zahvaljujući njemu...“

Dakle, sudeći po Glišiću, očigledno čoveku nevelike političke pameti a beskrajne privrženosti Alaksandru Vučiću, ministarka i član SNS-a obogatila se zahvaljujući Vučiću koristeći funkciju. I umesto da je prijavi tužilaštvu, on nju lepo prijavi u novinama. I nikom ništa.

Ali, dok Kosovo gori, neka sasvim logična pitanja ne mogu da izbiju u prvi plan. I neće do narednih izbora. ¶

Kako Marko Đurić

Još je Grejem Grin primetio, radeći za MI6 tridesetih godina (dok smo još bili važni), da na Balkanu nijedna informacija nije pouzdana i da sve traje barem nedelju dana duže i košta pedeset funti više, koliko god se marljivo planiralo. U zemlji gde je svako malo "državni udar" i "atentat na predsednika", jedna ili više "agenturnih mreža" ne znači mnogo. Ionako se već sutradan zaboravilo i niko više nije pominjao. Na te budalaštine, međutim, treba se osvrtati stalno i uvek

Krajem prošle nedelje mlađani Marko Đurić obratio se javnosti jednom nejasnom i – po običaju – konfuznom izjavom. Ispred Andrićevog venca, posle sastanka Saveta za nacionalnu bezbednost (ili kako se već to sada zove) gde su svi bili i izašli nimalo pametniji, a naročito on, Marko Đurić je protisnuo nešto tipa kako je eto Srbija preplavljena "agenturama i agenturnim mrežama". Ta banda špijunska – osim što radi o glavi Aleksandru Vučiću (i njegovoj porodici, naravno) – izgleda da ima određen namere prema Srbima s Kosova. Dao je razumeti da to sve ima neke veze sa onim Srbima s Kosova koji ne vole svim srcem Srpsku listu – da skratimo priču – pa ih sada "agenture i agenturne mreže" podbrckuju protiv majke Srbije koju ta Srpska lista oličava. Bio je dramatičan po običaju, uzdisao je i prenemagao se poput svog učitelja, ali ništa konkretno nije uspeo da saopšti. On i njegov šef ionako rade na emocije, a ne na razum, pa se dečko navikao da se ne bavi dosadnim detaljima: važno je užasnuti narod i opseniti prostotu. Onda se okrenuo i otišao.

Bio je to zanimljiv znak nestrpljenja koje već izvesno vreme vlada u Vučićevoj vlasti prema kosovskim Srbima koji imaju neke primedbe, mada ih je relativno malo (Srba, ne primedbi). Imalo bi to veze i sa nacionalističkim skretanjima kod ono malo opozicije koja Vučiću ide na živce iz principa, a ne zato što bi bila politički opasna. On se ubi stvarajući nešto ni iz čega, a ovi ne samo što mu stavljaju primedbe, nego još i rovare po Kosovu. To bi, otprilike, bilo ono što je Marko Đurić imao na umu, ali nije uspeo da jasno izrazi. Jedva uvijena pretnja da paze šta rade. Glasno se čulo neizgovoreno ime Olivera Ivanovića.

E, sad: zna li Marko Đurić šta je to "agentura", a šta "agenturna mreža"? Je li se potrudio da pita gde treba? Ne zna i nije. Agentura je – u obaveštajnom i kontraobaveštajnom žargonu – obaveštajni aparat od više članova, konspirativno organizovanih (ne znaju jedni za druge) i odgovornih jednom centru. Agenturna mreža je to isto. Obaveštajni rad je pomoćno sredstvo politike i od politike dobija zadatke u skladu sa percepcijom pretnje ili interesa date države čiji su to obaveštajci. Obaveštajni rad i organizovanje agentura na terenu posao je težak, opasan i strašno skup; taj teren mora da bude jako važan da se u njega investiraju novac, ljudi i energija. Pritom su rezultati često nedovoljni ili upitni. Još je Čerčil gunđao da čitajući novine i slušajući radio razume više nego iz izveštaja obaveštajnih službi. Racionalno tumačenje stručnih ljudi kaže da država utoliko više ceni ono što kupuje ukoliko je cena viša – kao i obični ljudi. Da bi obaveštajni podatak bio srcu drag, mora da bude jako skup, ukratko, iako se do njega moglo doći i na jevtinije načine, ali – tada nije skup i dragocen. Tako je špijunaža postala samoodrživa industrija, kao i razne službe bezbednosti, uostalom, zahvaljujući neprozirnom velu tajnosti. To su opštepoznate i elementarne činjenice koje Marku Đuriću ostaju tajna. Da je malo razmislio i nešto znao, on bi se prvo upitao a da šta je to toliko važno u

zamišlja špijunažu

SLATKA JEZA: Dolazak M. Đurića na sednicu Saveta za nacionalnu bezbednost

Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

Da bi obaveštajni podatak bio srcu drag, mora da bude jako skup, ukratko, iako se do njega moglo doći i na jevtinije načine, ali – tada nije skup i dragocen. Špijunaža je postala samoodrživa industrija, kao i razne službe bezbednosti, uostalom, zahvaljujući neprozirnom velu tajnosti. To su opštepoznate i elementarne činjenice koje Marku Đuriću ostaju tajna

Srbiji da bi neko trošio pare i rizikovao ljude gradeći agenture. Ovde se ionako sve zna odmah, a državne tajne imaju rok trajanja do 48 sati. Razne istorije obaveštajnih službi rezignirano kažu da se ovde toliko toroče i ogovara i odmah objavljuje u novinama da neka ozbiljnija agentura nema ni smisla. Još je Grejem Grin primetio, radeći za MI6 tridesetih godina (dok smo još bili važni), da na Balkanu nijedna informacija nije pouzdana i da sve traje barem nedelju dana duže i košta pedeset funti više, koliko god se marljivo planiralo. Sa sličnim očajanjem pisao je svoje memoare onaj neki Tomlinson, prebeg iz MI6 u Rusiju: o svojim pokušajima da regrutuje agente u Srbiji početkom devedesetih ("Vreme" je o tome pisalo sredinom devedesetih, kad se u Moskvi pojavila knjiga).

Dobro, sad: u zemlji gde je svako malo "državni udar" i "atentat na predsednika", jedna ili više "agenturnih mreža" ne znači mnogo. Ionako se već sutradan zaboravilo i niko više nije pominjao. Na te budalaštine, međutim, treba se osvrtati stalno i uvek; ne zbog njihovih proizvođača kojih je legion, nego zbog nas i očuvanja ovo malo duševnog zdravlja. Potresni su napori Istinomera, na primer, kad broji šta je sve Vučić do sada slagao. Isto tako je potresan i trud Marka Đurića da nas uveri kako na Kosovu ima Srba izdajnika kojima manipulišu "agenturne mreže". Ni jedno ni drugo ne vodi ničemu: niti će neko Marku Đuriću poverovati, niti će Vučić prestati da lupa šta mu padne na pamet. ¶

MILOŠ VASIĆ

Pucanje režimskog kruga laži i obmana

Vrhovi službi sada služe produženju lične i kriminalne vlasti. Zloupotreba službi nikad nije jednostrana, trenutnu korist za sebe izvlače obe strane. Štetu trpi nacionalna bezbednost i svako od nas

Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

Negde oko podneva 3. avgusta, predsednik Srbije Aleksandar Vučić sazvao je "hitnu" sednicu Saveta za nacionalnu bezbednost – toliko hitnu, da je bila zakazana tek za sledeći dan ujutro – a povodom tenzija i najava (koje su, uzgred, pravili režimski mediji) da za vikend maltene sledi rat na Kosovu.

Nakon te sednice, javnost Srbije upoznata je sa novim izrazima iz oblasti bezbednosti zemlje, poput "višeslojnog agenturnog delovanja", a među "optuženima" (može i bez navodnika) za ovu egzotičnu ujdurmu našao se – između ostalih – i Saša Janković, bivši Zaštitnik građana u dva mandata, predsednički kandidat na izborima 2017. i lider Pokreta slobodnih građana (PSG).

Stoga je prvo pitanje Saši Jankoviću, u intervjuu vođenim elektronskim putem, bilo kako se oseća neko ko je optužen za "agenturno delovanje" i ko je tema na Savetu za nacionalnu bezbednost?

"Neprijatno, kao i svaki normalan čovek", kaže Janković i dodaje: "Pa se onda setim ko to radi, ko, u stvari, sedi u tom Savetu i koliko su panično uplašeni da se njihov krug laži konačno zatvara i puca. Gotovo da mi ih je žao."

"VREME": Vučić je nakon sastanka Saveta izjavio da je bilo neophodno da se izađe sa tvrdnjama o navodnim planovima Beograda i Prištine "da Srbi ne bi imali nikakvu snagu danas, da Srbi ne bi ništa mogli da traže". Meni ova izjava skoro da može da zaliči na priznanje da su Beograd i Priština nešto spremali (jer da se "nije sa tim izašlo", Srbi bi onda imali veću snagu i mogli bi nešto da traže)?

Saša Janković: Njemu često izleti nešto što govori o njegovim pravim namerama, ali je to za većinu ljudi toliko neverovatno da to odbace kao lapsus ili nepromišljenost. I kada bih vam rekao detalje neke od njihovih "kombinacija", na primer u vezi sa već zaboravljenim slučajem sa Aleksandrom Kornicom, ili svežim sa Cvetkovićem, ili one sa kamenovanjem u Srebrenici, pa sa oružjem za "atentat" u Jajincima, ne biste mi verovali.

Pa, recite sve te detalje kad ste ih već sami pomenuli.

Nije to uvek moguće kada bismo to ja ili vi hteli. Na primer, kada sam na Tviteru posle Cvetkovićevog nestanka potpuno ljudskom porukom napisao želju i ostavio mogućnost da, uprkos sveopštoj klimi ipak bude živ i zdrav, doživeo sam gomilu uvreda od ljudi koji ne vide dalje od očiglednog, ali do svog viđenja jako drže. Da sam kojim slučajem bio isprovociran da kažem ono što sam u tom momentu imao razlog da verujem – da je Cvetković živ i zdrav, ugrozio bih mu život jer bi posle toga on nekome bio manje bitan od potrebe i mogućnosti da se od političkog protivnika napravi promašeno, beskrupulozno biće, koje je reklo da je novinar živ, a on, eto...

Ne bi bilo opravdanja za mene ni kod onih koji su se do sada opirali strašnoj propagandi, a čovek više ne bi bio živ. Strašne su to stvari i ljudi koji danas imaju ogromnu moć nad javnim mnjenjem vešto iskorišćavaju sujete, naivnosti i slabosti sa suprotne strane. Ne mogu da učinim nešto samo da bih pokazao da sam u pravu ako će to za posledicu imati zlo za druge ljude. Ima vremena, sve će se to razotkriti. Vlast zna da joj sat otkucava.

U svakom slučaju, znajte da je otac

Znajte da je otac Sava Janjić svojom hrabrošću najverovatnije sprečio, izvinite, moram tako – ludački opasan plan. I nijednog momenta nije rekao da je to plan samo vlasti u Beogradu

Sava Janjić svojom hrabrošću najverovatnije sprečio, izvinite, moram tako – ludački opasan plan. I nijednog momenta nije rekao da je to plan samo vlasti u Beogradu, već – kako su mu tvrdili kredibilni izvori, sprečio je, kako je sam napisao – "neodgovorne pojedince i grupe na obe strane da isprovociraju nasilje u kome bi stradali nevini ljudi i vredni istorijski i kulturni spomenici kao u neredima 2004." što bi na tragičan način otvorilo put za podelu i razmenu teritorija.

Da li je to Vučićev koncept i predlog – razmena teritorija? I šta mislite o tome?

Imali su Milošević i Tuđman takav plan i mnogo bolju kontrolu na terenu. Bili su i mnogo ozbiljniji političari od Vučića i Haradinaja, pa znate kako se to završilo. Vučić nema nikakav koncept, već uvek i do poslednjeg momenta čuva nekoliko taktičkih varijanti, međusobno čak i potpuno suprotnih, ali sve s istim i samo jednim ciljem – opstankom na vlasti. Igra onu koja mu se danas čini jačom, ali će je sutra zameniti potpuno suprotnom ako proceni da će ga ona sačuvati. A sva je već rešenja za Kosovo pominjao i govorio da nema ni jedno, od "nemamo ni metar na Kosovu", do "može biti rata", tako da za svako od njih može da kaže – to sam od početka hteo. Njemu je potpuno nebitno šta će se desiti sa ljudima, Kosovom, Srbijom, regionom... jedino je važno šta vodi opstanku na vlasti.

A plan razmene teritorija je za Srbiju, region, Evropu i svet opasan presedan. Jer čak i kada bi se, pod ovakvim tenzijama, sa ovakvim nikakvim državnim (ne) sposobnostima i veštački naduvanim nacionalizmima mogao sprovesti bez žrtava, on ne nudi trajno i održivo rešenje. Šta sutra sa delom Sandžaka koji je u Srbiji, šta sa severom Vojvodine? Šta sa raznim sličnim situacijama u svetu? Vučićeva bezobzirna potreba da vlada ugrožava sve i zato s pravom pominje Niš i Vranje ako on još dugo bude na vlasti. Jer, demografska slika će verovatno nastaviti da se menja i šta onda?

Zato samo građanske, a ne nacionalne države i samo demokratija, a ne diktature vode dobrim i trajnim rešenjima, posebno na ovom leopardovom krznu etniciteta na Balkanu. Ne treba se baviti Vučićem, već ljudskom slobodom i srećom, Srbijom i regionom i težiti onom što je najbolje za njih, čime će i problem Vučića i svih njemu sličnih biti rešen.

Da li ste vi imali ikakva saznanja o tome da se za vikend "nešto" sprema na Kosovu? Deo saopštenja PSG i drugih organizacija govori o "konstruisanju sukoba i izazivanja drugih oblika ugroženosti kako Srba, tako i Albanaca i svih drugih građana koji žive na Kosovu i Metohiji" od strane vlasti. O čemu je reč?

Vučić je svom okruženju danima ranije širio "poverljive informacije" o opasnosti koja će mu "za koji dan" zapretiti od "pobunjenih crkvenih krugova" i navodno ugroziti život, sve "zbog Kosova". Pošto oni najbolje znaju koliko je takvo njegovo stanje opasno i kakvu vrstu planova "radi zaštite države" to najavljuje, vest je došla do mene. Nagovestio sam je jednom dnevnom listu, koji nije shvatio značaj toga (niti je mogao), ali on je razumeo da opet znam šta smera, da to iznošenjem u javnost obesmišljavam i eto zašto me je ponovo potencirao.

Kako shvatate fakat da su se bezbednosne službe na ovom Savetu bavile opozicijom i pojedinim članovima Srpske pravoslavne crkve?

Oni to stalno rade, samo ljudi odbijaju da tu realnost prihvate jer onda sledi teško pitanje sebi – znam i šta ću sada da uradim? Onog momenta kada sam to službeno javno saopštio, pre više godina, pa zato doživeo napade na sednici skupštinskog odbora za kontrolu rada službi bezbednosti zbog kojih su čak i »

Ujedinjene nacije reagovale, a tek posle toga i nejavno još svašta, a ljudi slegli ramenima i sve to prošlo bez posledica, politička policija je shvatila da više ne mora ni da se krije, toliko je javnost anestezirana.

Da li biste Đurićevo obraćanje okarakterisali kao opasno po vas? Đurić je, nakon onoga što je govorio o Oliveru Ivanoviću, sada rekao da "očekuje da će na osnovu danas dobijenih zadataka naše službe i organi bezbednosti pojačati aktivnosti na sprečavanju ovakvih pojava", odnosno "agenturnog delovanja". Šta za vas znači uopšte "agenturno delovanje", koje strane službe deluju u Srbiji i na koji način?

Ne treba ja o tome da pričam, nije to moj posao. Nažalost, oni čiji jeste iz više razloga ne mogu da ga rade. I pustite mene, svaki Đurićev akt je opasan po Srbiju. To što on, kao potpuno verodostojan predstavnik pogubnog režima radi i priča, više liči na neki vic iz stare prakse ruskih službi bezbednosti. Na sreću ili nažalost, niko ga ne uzima za ozbiljno.

Vi ste još kao Zaštitnik građana 2015. utvrdili da se VBA bavila praćenjem Srpske radikalne stranke. Ako se tada, pre više od 3 godine, vojna služba bavila opozicijom, kada je ministar odbrane bio Bratislav Gašić, čime se sada bavi BIA, čiji je direktor – opet Gašić? I šta uopšte rade te naše službe (ako ih možemo nazvati "našima", tj. u službi građana)?

Vrhovi službi sada služe produženju lične i kriminalne vlasti. Zloupotreba službi nikad nije jednostrana, trenutnu korist za sebe izvlače obe strane. Štetu trpi nacionalna bezbednost i svako od nas.

Na koji način biste vi reformisali službe bezbednosti? Da li biste se zalagali za otvaranje svih dosijea?

Službe možete reformisati, neke ljude u njima ne. Prvi put sam pokušao da pomognem reformi službi tako što sam kao mlad stručnjak u Misiji OEBS napisao akademski elaborat o tome na koji način treba demokratizovati rad BIA. Vrh tadašnje službe saopštio mi je da su ga prihvatili i da primenjuju praktično sve što sam napisao, da bih kasnije shvatio da su samo naučili šta treba da pričaju na sastancima sa spoljnim svetom, a da rade sve po starom. Zatim sam u OEBS-u dobio zadatak da dam mišljenje na dva nacrta zakona za otvaranje dosijea. Jednom je osnov bio stari, solidan tekst iz nevladinog sektora, koji je naknadno bio prerađen po zahtevima jedne stranke i time upropašćen. Autorka prepravki rekla mi je da su rešenja, pa i personalna, "već dogovorena sa jednom ambasadom" i da samo treba da dam pozitivno mišljenje. Supruga jednog političara bila je označena kao šefica Komisije za otvaranje dosijea. Rekao sam autorki da onda i pozitivno mišljenje uzme u ambasadi. Napala me kasnije u štampi, ali mi se zatim, u Pragu, pred grupom ljudi izvinila.

Drugi nacrt poticao je od BIA. Poenta onog što sam o njemu napisao bila je otprilike "stavite ovo u neku fioku i ne vadite, da se ne sramotite". Poslušali su, efekat im je bio isti. Ponovo sam pokušao da podstaknem profesionalizaciju i depolitizaciju rada tajnih službi pri kraju karijere u OEBS-u, 2006. i 2007, kada je mešovita radna grupa čiji sam koordinator bio napravila model Zakona o službama bezbednosti Srbije i u njemu "isprojektovala" Savet za nacionalnu bezbednost, Biro za koordinaciju rada službi bezbednosti, te mehanizme njihove profesionalizacije, kontrole i političke neutralnosti.

Tadašnja vlast zakon je skratila u "Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti", izbacila delove koji joj se nisu sviđali do mere da je nekoliko članova radne grupe odbilo da se ono što je ostalo zove rezultatom njihovog rada. Na primer, originalna odredba prema kojoj je šef Biroa za koordinaciju trebalo da bude nepolitička ličnost, birana na konkursu, promenjena je tako da to po funkciji bude šef kabineta predsednika Republike. A iz Saveta za Nacionalnu bezbednost izbačen je – ministar inostranih poslova, opet iz partijskih razloga! I dobili smo valjda jedini savet za nacionalnu bezbednost na svetu bez ministra spoljnih poslova. Tako je do danas – niko nije primetio.

Dalje, pogodite koji je prvi zakon koji je SNS promenio kada je 2012. došao na vlast – baš taj. Upisali su u njega da šef koordinacije službi više nije šef kabineta predsednika, već bilo koja osoba koju predsednik odredi. I Tomislav Nikolić je odredio – Aleksandra Vučića. Tada sam prvi put došao u sukob s njim. Moj prvi mandat Zaštitnika građana je istekao i na jednoj zatvorenoj diplomatskoj večeri rekao sam da je to što je šef partije postao operativni koordinator tajnih službi uvod u njihovu neviđenu politizaciju koja će Srbiju mnogo koštati. Saradnica službi koja je prisustvovala toj večeri prenela je to gde treba i za nekoliko dana, kasno u noć zvao me – predsednik Vlade, tada Ivica Dačić. Rekao mi je da se Vučić strašno naljutio na mene jer "sam ga ogovarao" i pitao šta mi to treba, jer postoji mogućnost da ponovo budem izabran za Zaštitnika građana. Sutra sam poslao prvu u životu poruku Vučiću (Dačić mi je rekao broj) i otprilike mu saopštio da je to što sam rekao na večeri ništa u odnosu na ono što bih mu rekao lično ako bih imao priliku. Zatražio je da mu to napišem. Poslao sam mu mejl i nikad to više nije pomenuo.

Šta ste mu napisali?

To može da objavi on, saglasan sam.

Da se vratimo na reformu službi. Prva dva amandmana koja sam podneo kao Zaštitnik građana bila su, 2007. godine – pogađate, na Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti. Prvim sam tražio da se ne sprečava da nezavisni državni organi za zaštitu ljudskih prava kontrolišu rad službi u okviru svoje nadležnosti, jer je to, bar u slučaju Zaštitnika građana, neustavno i on je prihvaćen. Kasnije su svi jako zažalili zbog toga. Drugim sam tražio da se u roku od 6 meseci donese zakon o otvaranju dosijea iz totalitarnog perioda. Taj je odbijen. Sećam se da je protiv bila tadašnja vlast – DSS i DS, posebno se u protivljenju istakao jedan sadašnji kadar SNS. A za je bio, ironije radi, SPS.

Borio sam se sve vreme za otvaranje dosijea. I danas je to potrebno. Ali u praksi, biće mukotrpan posao rekonstruisati uništena, ukradena, falsifikovana dosijea i dokumenta koja je u svom posedu imala na raspolaganju svaka vlast, pa ima i ova današnja. Ako su 5. oktobra 2000. godine na Banjici goreli papiri, a jesu, šta mislite da li danas, na miru, nestaju mikrofilmovi, brišu se fajlovi, seckaju papiri i štancuju lažni izveštaji? Ipak, predanim radom može se mnogo istine rekonstruisati, a laži izbrisati. Nadam se da će to biti urađeno što pre.

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

Pogodite koji je prvi zakon koji je SNS promenio kada je 2012. došao na vlast – Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti. Upisali su u njega da šef koordinacije službi više nije šef kabineta predsednika, već bilo koja osoba koju predsednik odredi. I Tomislav Nikolić je odredio – Aleksandra Vučića

Napadi na vas različitog intenziteta traju već više godina. Tada je, krajem 2014, napad na vas bio izazvan izveštajem o prebijanju manje poznate braće Vučić-Mali. Šta je danas uzrok?

Ponovo, nisam ja bitan, već demokratija u Srbiji. Vučić je frenetično uništava zato što mu je život, odnosno vlast (to mu je isto) u uslovima demokratije nemoguć. On u demokratiju ne samo da ne veruje, on se nje boji. Čudi li to zaista ikoga od autentičnog srpskog radikala poletarca, najboljeg učenika osuđenog ratnog zločinca?

Koji je vaš predlog za rešenje pitanja Kosova? Iz vašeg autorskog teksta u "Danasu" ("Bićemo spremni na aktivno i brzo rešavanje pitanja Kosova i Metohije, uz uvažavanje političkih realnosti i na način koji omogućava i obezbeđuje normalan i bezbedan život svih ljudi, razvoj i međunarodne integracije, bez produžavanja ili zamrzavanja sukoba, a uz posebnu zaštitu Srba i srpske kulturne baštine i imovine.") ja zaključujem da biste vi i PSG priznali nezavisno Kosovo. Da li sam u pravu, i ako jesam, zašto to jasno ne kažete?

Propustili ste moje intervjue sa Danicom Vučenić za Fonet, sa Ljubicom Gojgić za RTV, za internet kanal Balkan-info, za hrvatski "Globus", pa i gostovanje na N1. Već šest meseci, od kako je PSG i formalno zauzeo taj stav, govorim isto: mi bismo rešili pitanje Kosova i Metohije na način da, u najboljem interesu svih ljudi, nikako ne usporavamo demokratski razvoj Kosova ni Srbije. To uključuje integraciju Kosova u sve međunarodne organizacije, pa i OUN, bez formalnog priznanja nezavisnosti s naše strane, i uz istovremeno ostvarivanje teritorijalne i personalne autonomije za Srbe na Kosovu, institucionalizaciju njihovih organa lokalne i personalne samouprave, poštovanje i posebne garancije za njihova ljudska prava i slobodan i održiv povratak; poseban režim zaštite najznačajnijih verskih i kulturno-istorijskih dobara (vid eksteritorijalnosti), poštovanje imovinskih prava građana u sklopu ljudskih prava i zaštitu državne imovine po pravilima sukcesije. Insistirali bismo na procesuiranju svih ratnih zločinaca, sa obe strane. Potpisali bismo dokumente koji sve ovo predviđaju i sprovodili ih u najboljoj veri, a u društvu širili toleranciju i argumentima rušili nacionalističke barijere i predrasude. Ljudi bi odahnuli.

Da li biste za ovaj plan imali sagovornike i istomišljenike u vrhu vlasti sa Kosova ili nekoj drugoj političkoj snazi, i ko bi oni bili?

U svakoj od zemalja i teritorija regiona postoje političke snage koje su razumne, građanski orijentisane i svesne posledica koje pomahnitali, zloupotrebljeni nacionalzimi mogu imati, kao što su već imali, po sve nas. Takvih sigurno ima i na Kosovu. Međutim, politički ideolozi sukoba i ratne vođe i dalje vode glavne reči u većini naših zemalja. Oni direktno ili preko svojih političkih (pa i bioloških) naslednika koje su instalirali na vlast ucenjuju svoje narode i Evropu krizama koje bi opet mogli da naprave, tražeći da im se mir plati pravom na pljačku i despotizam. Kada umesto njih za bilateralni i regionalni sto sedne nova generacija ljudi, koji nemaju čega da se plaše ili stide, koji nikom ništa ne duguju i slobodno razmišljaju, Balkan će za nekoliko godina, a ne decenija, izgledati potpuno drugačije.

Dok je Vučić međunarodnu zajednicu obasipao poželjnim frazama koje je dobro izučio, istovremeno je šest godina neviđenom propagandom u medijima podizao nacionalizam i stvarao atmosferu latentnog konflikta. Oni će mu služiti ili kao izgovor da na kraju ne učini ono na šta se obavezao ili da to formalno učini (potpisom Ane Brnabić), ali da i posle toga ostane neophodan kao "faktor stabilnosti". Jer, upaljač za konflikt za koji je uslove stvorio, misli da drži u svojim rukama. Iskorišćava i Republiku Srpsku kao još jednu kartu konfliktnog potencijala u svojim rukama. Konflikt je njegov prirodni habitat, stvara ga da bi njim manipulisao i ucenjivao. Eto zašto odlaže svoje "rešenje". Jer, kada ga jednom izgovori, ono ne sme da bude mnogo drugačije od onoga što je obećao, ali to će biti samo prazna reč ili žvrljotina na papiru. Sve i da do kraja prepiše rešenje koje smo mi odavno dali, on će ga onim što stvarno radi obesmisliti.

Stvarno rešenje je kad ljudi sa svih strana odahnu, a on čini sve da se to ne desi. Nedemokratske i kriminalizovane vlasti i u Beogradu i u Prištini prepreka su, a ne stvaraoci rešenja za Kosovo. Nema toga što će, makar na papiru bilo i savršeno, u njihovoj "izvedbi" dovesti do boljitka za ljude o kojima se radi. Šta god eventualno potpisao, šta god na diplomatskim sastancima pričao, Vučić će uvek raditi isto ono što radi tokom cele političke karijere – iza leđa svađati, lagati, deliti, huškati. Ne ono što priča u Briselu i Berlinu iza zatvorenih vrata, već ono što pišu srpski tabloidi – "Informer", "Alo", "Srpski telegraf", to je ono što Vučić zaista radi i to su posledice koje na srpsko društvo on ostavlja. Samo pogledajte na šta Srbija i region liče. Moramo, možemo i hoćemo mnogo bolje od toga. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

BEG DRŽAVE PRI

Najavljeno rušenje nelegalnog objekta na Pančićevom vrhu nije obavljeno zato što je neko u policiji znao da će se u utorak ujutro na toj lokaciji okupiti neki "momci" koji valjda "neće dati" da se zakon države Srbije sprovede

Kada krenete od hotela Grand u centru Kopaonika, levo prema mestu koje se iz nekog razloga zove Nebeske stolice, put vas vodi kroz mirisnu šumu četinara sve do Pajinog presla, pa dalje gore prema Pančićevom vrhu. Utabani zemljani put je u dobrom stanju i posetioci idu kolima sve do novog i još nezavršenog ski-bara "Pajino preslo", lepog objekta sa fasadom od drveta.

Od njega ka istoku puca pogled prema Brusu i dalje ka Prokuplju. Desno od te kafane ide put uzbrdo prema Pančiću, vijuga kroz šumu i nudi dve opcije: da idemo ravno stazom uzbrdo, što je pravi izazov za one koji vole da se pentraju po planinama, a može se i okolo, što je duže, ali sa manjim opterećenjem za srce. Dok su se dve novinarske ekipe u utorak, u rano jutro pentrale po ovim vrletima Kopaonika, izigravajući turiste koji koriste sveže i sunčano jutro da se popnu na skoro 2000 metara nadmorske visine, neki drugi ljudi su džipovima jakih motora već stigli na Pančićev vrh i zauzeli mesto u bašti objekta "Vrh 2017", monumentalnog zdanja koje ima status ski-bara.

Tačno u osam sati u utorak 7. avgusta 2018. godine začulo se zvono na vrhu Kopaonika. Međutim, to nije bilo zvono za pokretanje teške mehanizacije koja je trebalo da poruši nelegalni objekat na Pančićevom vrhu, nego zvono Skijališta Srbije za najavu početka rada uspinjače koja ide odozdo, od hotela Grand.

Tri novinarske ekipe, tridesetak "tipova", jedna žena i radnik Skijališta Srbije zatekli su se tu u trenutku kada je trebalo da država Srbija sprovede zakon i sruši objekat koji je na vrhu Srbije podigla misteriozna investitorka Snežana Mitković, rodom od Smedereva. Zaista, na brdu iznad objekat bio je jedan automobil marke mercedes smederevskih tablica. Pored njega bili su parkirani beli lendkruzer marke tojota bez tablica, dva crna lendrovera beogradskih tablica, auto sa KM tablicama, crveni auto sa KS tablicama i nalepnicom MTS, te crna škoda superb beogradskih tablica – onakva kakvu voze "državni organi".

PLANINSKI VUKOVI

Jedan od tipova koji je sedeo u bašti rekao je reporteru BIRN-a, onako usput, da je snimanje zabranjeno, a potom se pojavio i drugi čovek obučen u crno koji je novinarima rekao da je snimanje zabranjeno jer je u pitanju vojni objekat. Taj tip je na glavi imao kačket sa natpisom Srpska napredna stranka. Kada smo ga pitali da nam se predstavi i objasni kako je to vojni objekat, okrenuo se i otišao ka "bašti" kafane na kojoj je sedelo dvadesetak tipova starih od 20 do 55 godina. Glatko podšišani, u tesnim farmerkama i kombat pantalonama, neki u majicama sa printom vuka sa beretkom na grudima, neki sa kapuljačama preko glava. Nisu izgledali kao redovni posetioci te kafane na Kopaoniku u rano jutro i moglo bi se pomisliti da su tu drugim poslom, odnosno da bi sprečili rušenje te zgrade. Neki od njih su ćaskali sa radnicima Skijališta Srbije koji su se docnije pojavili na tom mestu jer su imali neka posla oko uređivanja staza. Iz tog ćaskanja zaključu-

ED BATINAŠIMA

"MONTAŽNI SKI-BIFE OD 150 KVADRATA": Betonska grdosija od 1500m² na vrhu Srbije
Foto: BIRN

jemo da su lokalci u pitanju i da se svi međusobno poznaju.

Dan ranije, u ponedeljak uveče, "Insajder" i "Politika" objavili su da od rušenja nema ništa. Ispostavilo se da je informacija iz Ministarstva građevine bila tačna: rušenje nije moglo da se sprovede zato što nije bilo policije, ali kao posledica takvog čina ostaju brojna pitanja. Ko je toliko moćan da svojom "nevidljivom rukom" spreči državu da primeni zakon? Da li ovo znači da je Srbija priznala da nije pravna država jer se sama ne pridržava svojih odluka i zakonskih obaveza? Da li će neko da odgovara u MUP-u Srbije jer je opstruirao sprovođenje zakona?

O svemu ovome nisu brinuli ljudi koji su se tog jutra našli na koti 1976 na Kopaoniku. Sa razglasa je "išla" muzika, svirao je Plej radio, nekada poznat kao Radio B92. Pevala je Bijonse. Oni su sedeli u bašti, telefonirali, ćaskali i grickali one svoje plastične kašičice.

U zbiru, dogodilo se sledeće: država nije uradila ono što je bila obavezna da uradi na osnovu odluka svojih institucija. Nije bilo mašina, nije bilo buldožera, nije bilo nijedne osobe iz srpskih institucija koje bi trebalo da pokažu da je država jača od nekih anonimnih investitora. Nije bilo države na delu teritorije za koju se još uvek veruje da pripada Republici Srbiji.

Rušenje nije obavljeno zato što je neko u policiji znao da će se u utorak ujutro na toj lokaciji okupiti neki "momci" koji valjda "neće dati" da se zakon države Srbije sprovede.

Nezavršena betonsko-stakleno-drvena skalamerija na prostoru sa kog kreće ski staza i "puca" pogled na celu Srbiju, kada gledate na sever, i na Kosovo, kada gledate ka jugu, ostala je nedirnuta na mestu na kome nikada nije ni smela da se pojavi. Ispalo je da je neka anonimna osoba iz nekog sela kraj Smedereva, izvesna Snežana Mitković, jača i uticajnija od srpskih ministara Zorane Mihajlović i dr Nebojše Stefanovića.

IZLAZAK NA TEREN

U novembru 2017. godine BIRN i nedeljnik "Vreme" objavili su pojedinosti o nelegalnom objektu na Pančićevom vrhu ili, preciznije na Starom rudištu na Kopaoniku. Istraživanje je pokazalo da se "na vrhu Srbije" zida nelegalno i da su izvesnoj Snežani Mitković iz okoline Smedereva Skijališta Srbije na neverovatno brz način izdala neke saglasnosti, da je ona na osnovu toga dobila dokumentaciju od Republičkog zavoda za zaštitu prirode i da je tako, sakupivši par papira, udarila temelje monstruoznoj zgradi na vrhu Kopaonika, najvećeg turističkog centra u ovom delu Evrope.

Objavljivanje ovog istraživanja dovelo je do reakcije inspekcije Ministarstva građevine koja je još tada, krajem novembra 2017. godine, otišla na teren, utvrdila stanje i naložila investitorki da objekat sruši o svom trošku. Ništa se nije dogodilo.

Gradnja je privremeno obustavljena "dok ne prođe" furtutma, dok ljudi ne zaborave, pa je nastavljena preko zime, e da bi se pred kraj sezone otvorio kafić pod imenom "Vrh 2017" koji je i u utorak 7. avgusta otvorio vrata specifičnoj klijenteli, ali ne i novinarima koji su došli da o tome izveštavaju.

Televizijski serijal u produkciji "Insajdera" emitovan u zimu 2018. godine, u kom su naširoko objašnjeni svi elementi ovog slučaja, doveo je do toga da slučaj ne padne u zaborav institucija i javnosti i da inicira aktivnosti oko rušenja objekta.

Tokom ovih godinu dana od kada je izgradnja započela, istovremeno sa drugim "izgradnjama" u centru Kopaonika – jednog ogromnog hotela pored upravne zgrade nacionalnog parka i drugog hotela na mestu ranijeg objekta u vlasništvu Jugobanke (za koji se govori da je lažna arapska investicija i koji je dva puta veći po gabaritima od najvećeg, hotela Grand) – iskristalisale su se dve struje: jedna je ona u Ministarstvu građevinarstva, a druga su anonimni investitori, nevidljivi moćnici koji rade na svoju ruku ne poštujući ni zakon ni propise, ne mareći za izgled planine, ekologiju niti bilo šta drugo. Rešili su da zidaju onako kako su sami zamislili i to rade i nema boga da ih bilo ko u tome zaustavi. Kada se pogleda istorija slučaja "kafane na Pančićevom vrhu", videćemo da je Ministarstvo koje vodi Zorana Mihajlović pokušavalo bar da radi kako treba, da istera stvar do kraja, ali se čini da je ministarka stavila ruku u džep nekoga mnogo jačeg od sebe, čije lice još ne možemo da vidimo.

STRADANJE PO ZORANI

Kada smo pre dve nedelje saznali da su objektu na Pančiću odbrojani dani i da će po sili zakona biti srušen, pomislili smo na trenutak da je u Srbiji primena zakona moguća i da ipak, ipak, niko nije iznad zakona. Učinilo se da će institucije uraditi svoj posao i da je ta odluka konačna, i da neka lažna nevidljiva investitorka iz okoline Smedereva ne može tome da stane na put.

Međutim, nekoliko dana pošto se o tome povela rasprava, na par slobodnih medija i na društvenim mrežama, na udaru »

Policija: odgovornost Ministarstva građevine

"Izostanak asistencije policije u rušenju objekta na Kopaoniku bio je opravdan i u skladu sa zakonom, jer Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture nije priložilo potpunu dokumentaciju", saznaje BIRN u policiji. U policiji kažu da je Ministarstvo građevine, saobraćaja i infrastrukture dostavilo zahtev za pružanje policijske pomoći prilikom sprovođenja izvršenja rešenja građevinske inspekcije o uklanjanju objekta na Kopaoniku, ali da nije priložen odgovarajući dokaz da je organ nadležan za izvršenje pokušao izvršenje bez pružanja policijske pomoći.

"Članom 53 Zakona o policiji, propisano je da se policijska pomoć u izvršenjima pruža kada se u sprovođenju izvršenja osnovano očekuje otpor, dok je odredbama člana 54 istog Zakona, između ostalog, predviđeno da uz zahtev za pružanje pomoći mora biti priložen akt kojim se dokazuje da je organ nadležan za izvršenje pokušao izvršenje bez pružanja policijske pomoći. Dana 27. jula 2018. godine, Policijska stanica u Brusu dobila je zahtev za pružanje asistencije povodom uklanjanja spornog objekta. Kako isti nije bio u skladu sa pomenutim odredbama Zakona o policiji, tačnije nije dostavljen dokaz da je pokušano izvršenje bez policijske pomoći, dana 30. jula 2018. godine, podnosilac zahteva je obavešten o formalnim nedostacima i upućen da dostavi potrebnu dokumentaciju, što do danas nije učinjeno, shodno čemu asistencija nije mogla biti pružena", navodi se u saopštenju dostavljenom BIRN-u.

JOŠ JEDNA PROZIVKA: Ministarka Mihajlović
Foto: Zoran Žestić /Tanjug

» tabloida našla se ministarka Mihajlović koju je direktno napao najmoćniji čovek SNS-a Darko Glišić, "prvi operativac stranke", kako se to uobičajeno kaže, a u suštini, predsednik srpske vlade u senci i čovek koji sa svojim koordinatorima upravlja svim procesima na lokalu u Srbiji. Dakle, moćni Glišić se obrušio na Zoranu, optužujući je da je lopov, da se obogatila tokom mandata i da je krajnje vreme da se "tome" stane na put – Glišić je predsednik Izvršnog odbora stranke, a Zorana je potpredsednica i potpredsednica Vlade Srbije.

Zašto je Glišić napao Zoranu? Navodno zbog toga što je izjavila da ne veruje da će poslanici SNS-a glasati za smenu Vjerice Radete sa mesta potpredsednice srpskog parlamenta, a izgleda, prema nekim izvorima iz Ministarstva građevine, da je pravi razlog upravo pokušaj da se sruši objekat na Pančićevom vrhu.

Od kad je izgradnja počela, spekulisalo se ko je zapravo pravi investitor. Istraživanje BIRN-a je pokazalo da je "iza" žena koje se pominju u papirima zapravo Goran Janićijević zvani Čeda, nekadašnju šurak Dragana Šormaza, poslanika SNS-a, moćni trgovac sekundarnim sirovinama iz okoline Smedereva sa bazom u Požarevcu i, u poslednje vreme, građevinski investitor u Beogradu.

Janićijević je godinama radio poslove "ispod radara" povezujući se sa preduzetnicima od Novog Sada do severa Kosova. On i supruga uhapšeni su 2013. godine sa većom grupom saradnika, vlasnika raznih kompanija, sa kojima je bio napravio mrežu za fiktivno poslovanje i izvlačenje gotovine. Tada je bio osumnjičen za utaju i pranje više miliona evra, ali se taj slučaj rastegao u Osnovnom tužilaštvu u Požarevcu, koje nije imalo uslova i znanja da se bavi organizovanim kriminalom. Kako god, taj se Čeda vozdigao, napredovao poslednjih pet godina i postao u nekim krugovima u Beogradu poznati investitor. Podaci do kojih se do sada došlo ukazuju da je on potencijalni zidar kafane na Pančiću, da je za te potrebe koristio potpise svojih rođaka, kao što je Snežana Mitković ili bivših kelnerica kao što je Sonja Miljković, formalna vlasnica kafane "Vrh 2017".

Oni koji "znaju prilike" u Raškoj i na Kopaoniku, kažu da je to vlasništvo Zelje, odnosno, Zorana Milojevića, moćnog koordinatora SNS-a za taj deo Srbije, kao i za istočnu Srbiju (na njega se "žale" ljudi u Zaječaru i Negotinu) i zaposlenika MTS-a na Kosovu. Zanimljivo je da je u danu predviđenom za rušenje na vrhu Kopaonika među automobilima koji su dovezli "branitelje" bilo i jedno sa nalepnicom MTS, a imalo je "stare" kosovske table (KS oznaka).

PA ŠTA S TIM

Zaista, šta ima običan čovek u Srbiji od svih ovih saznanja, od ovog "neverovatnog" novinarskog truda i pokušaja da se pokaže da u Srbiji ne vlada zakon, nego zakon jačeg?

Ako bi policija htela da sprovede istragu, lako bi došla do podataka ko su ljudi koji su se okupili u rano avgustovsko jutro na 2000 metara nadmorske visine da brane nelegalni objekat predviđen za rušenje (vidi okvir).

S druge strane, ćute i u Ministarstvu građevine, a mogli bi da nam kažu mnogo stvari. Ovaj reporter je poslao pitanja u kojima je tražio objašnjenje ko je iz MUP-a odbio da pošalje policiju sa "izvršiteljima", ko nije hteo to da uradi i iz kog razloga. Do završetka ovog teksta u utorak popodne nije bilo odgovora iz Ministarstva građevinarstva. Ministarka Mihajlović nije odgovarala na pozive.

Posredno, objasnio je istog dana predsednik Srbije Aleksandar Vučić u još jednom obraćanju naciji povodom "stanja na Kosovu". On je rekao da na 150 metara od Pančićevog vrha patroliraju NATO snage i da bi javnost to trebalo da zna. Da li je to razlog zbog kog srpska policija nije smela da odbrani deo svoje teritorije od anonimnih uzurpatora nije jasno, ali, možda je trebalo da Zorana pita NATO sme li da ruši gore ili da to uradi dr Nebojša...

Važno je da se nama govori da smo bezbedni i da ne brinemo. A to gore? Taj objekat i druga divlja gradnja? Pa koji to normalan građanin Srbije ide na Kopaonik? Tamo idu samo tajkuni i lopovi, pošten svet ide u Golubac ili na Borsko jezero. Kakav, bre, Kopaonik... ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

NAPOMENA: Manji deo ovog teksta objavljen je na portalu BIRN Srbije *javno.rs*

100 godina

Vreme teče, kvalitet ostaje

Danubius®

Inženjeri neljudskog primitivizma

Praktično svi oni koji u ovoj državi imaju ikakvu moć, izašli su ispod Šešeljevog šinjela i sledbenici su njegove škole mišljenja i izražavanja. Sama Vjerica Radeta jedan je od "lošijih đaka": tome u prilog govori i činjenica da u vreme najvećeg sjaja radikala niko praktično nije ni znao za nju. Pored stranačkih vedeta – Vučića, Nikolića, Martinovića ili Maje Gojković – ona nije ni mogla da zasija. Oni su u međuvremenu napredovali, Šešeljevu retoriku uvili u evropske oblande, naizgled se upristojili i upeglali, a ona je – eto – ostala tamo gde je i bila

Da je Srbija normalna država, u njoj bi "slučaj Radeta" bilo nemoguće čak i zamisliti. Osoba koja je sposobna da se "vickasto" zapita da li će ženu kojoj je čitava porodica pobijena u Srebrenici sahraniti muž ili sinovi – mogla bi, u toj normalnoj državi, da obavlja sve samo ne javnu funkciju. Žena toliko lišena bazične ljudske empatije i kućnog vaspitanja (da pomenemo samo najosnovnije), ni u snu ne bi mogla da se nada da će raditi bilo kakav odgovoran posao, da će odlučivati o bilo čemu osim o izboru praška za pranje veša, da će je bilo ko pitati za bilo šta.

Pošto je realnost drugačija, ova istaknuta članica Srpske radikalne stranke učestvuje o odlučivanju o najvažnijim državnim aktima, potpredsednica je republičkog parlamenta, a zahvaljujući bahatosti i primitivizmu, već nedeljama su je pune novine, i oko nje se danima lome politička koplja. Bude li zbog nje i ozbiljnih potresa među naprednjacima, biće to verovatno vrhunac jedne karijere koja – imajući u vidu potencijale – nije mnogo obećavala, a kojoj su pogodovale godine primitivizma, mržnje i prostakluka koje nikako da prođu.

PRAZNO, FRAZNO

Nakon što je Radeta 23. jula tvitovala da je smrt Hatidže Mehmedović iz Udruženja Majki Srebrenice zapravo smrt "biznismenke" i postavila pitanje o njenoj sahrani, javnost je očekivala reakciju najviših državnih funkcionera, ali i smenu Radete (ako ništa drugo, bar s mesta potpredsednice Skupštine). Reakcija je stigla, iako s nekoliko dana zakašnjenja.

"Izneti stavovi su neprihvatljivi i ni na koji način ne odražavaju stavove i vrednosti koje zastupa Narodna skupština Republike Srbije. Narodna skupština Republike Srbije je predstavničko telo civilizovanih i pristojnih ljudi, kakvi i jesu građani Srbije", saopštila je 25. jula predsednica Skupštine Maja Gojković. Ona je izjavila saučešće povodom smrti Hatidže Mehmedović i istakla da će ta institucija nastaviti da razvija saradnju u regionu, "zalažući se za veće razumevanje svih koji žive na ovim prostorima, u cilju stabilnosti i mira, koji su neophodni da bi se čitav region razvijao".

Niz fraza koje ne znače ništa, koje ne najavljuju nikakve promene u parlamentu i u kojima se ne pominje nikakva i ničija odgovornost, nastavila je premijerka Ana Brnabić 29. jula. Ona je za "Blic" izjavila da u svakom društvu postoje radikalni pojedinci na svim stranama, ali da je Srbija "primer zajedničkog života svih građana i svih pripadnika nacionalnih manjina". Odgovarajući na pitanje o mogućoj smeni Radete, ona je istakla da poštuje institucije i da ne postoji način da se meša u rad i odluke parlamenta.

U sličnom duhu, o spornom tvitu Vjerice Radete progovorio je i Aleksandar Vučić. Osuđuje, smatra da je "neljudski i necivilizovano", ali bez ikakvog konkretnog stava o mogućoj smeni. "Vi mene pitate hoće li poslanici SNS-a da glasaju za nešto što vi niste videli, je l' tako? (...) Da li ćemo da glasamo kada bude stiglo i kada budemo videli? Kada bude stiglo i kada budemo videli, onda ćemo doneti odluku", istakao je predsednik Srbije, zgodno "previđajući" da upravo napredњaci određuju da li će nešto "stići" i da bez njihove volje i želje u parlamentu ne može da se uradi bukvalno ništa.

U svemu tome, jedine konkretne reakcije stigle su iz opozicionog tabora i iz kabineta potpredsednice Vlade Zorane Mihajlović. No, za razliku od inicijative grupe opozicionih stranaka za smenu Vjerice Radete – koja nije privukla bogzna kakvu pažnju javnosti – stav Zorane Mihajlović preti da unutar Srpske napredne stranke izazove najveći potres do sada.

ZORANA NA BARIKADAMA

Inače poznata po "izletanjima" i nešto oštrijim kritikama upućenim premijerki i svojim stranačkim i koalicionim kolegama, Mihajlović je i ovaj put otišla korak dalje od svih. U izjavi za "Kurir" osvrnula se vrlo direktno na sve što je o famoznom tvitu do tada rečeno: "Dosta je tro-

šenja reči na ono što je napisala Šešeljeva poslanica. Svi smo to osudili, zgražavali se nad napisanim, čudili se kako neko može da urušava naše vrednosti. Puno reči, ali jako malo dela, konkretnih dela, i nema smene Radete s mesta potpredsednice parlamenta. Volela bih da grešim, ali čini mi se da od te smene neće biti ništa."

Po njenim rečima, "prostakluk radikala predugo se toleriše", zbog čega i ne očekuje Radetinu smenu. "Toliko je bilo pretnji, kletvi, uvreda, čak i pretnji smrću meni i ostalim poslanicama, upućenih od strane Šešelja i ostalih radikala, koje su prošle bez ikakve kazne. I onda se pitam zašto bi sad bilo drugačije. Zato mi se čini da je uticaj Šešelja u Skupštini još dovoljno jak da spreči smenu Vjerice Radete", rekla je Mihajlović.

Događaji koji su usledili bili su sasvim očekivani, a ovaj ministarkin istup bio je doživljen i označen kao bogohuljenje. Ulogu slobodnog strelca zaduženog za početak odmazde preuzeo je predsednik IO naprednjaka Darko Glišić koji je na početku istakao da je Mihajlović ovaj put "prevršila meru" i da je vreme da se zvanično pridruži "Šolaku i Đilasu". Istakao je da ona spada među one koje je "opila funkcija" i koji su od te funkcije "počeli lepo da žive", a zatim nastavio priču protiv svoje stranačke koleginice, a zapravo odličan prikaz partokratije, kulta ličnosti i Srbije danas: "I Zorana Mihajlović i neki drugi treba da zahvale Aleksandru Vučiću, pre svega za sve što su uradili u svojim karijerama i mestima i pozicijama koje su dobili, jer su ih dobili isključivo zahvaljujući njemu. Smatram da je njen komentar vrlo neprimeren, ali danas ljudi u Srbiji daju sebi za pravo da budu bolji teniseri od Novaka Đokovića, bolji košarkaši od Lebrona Džejmsa i bolji političari od Aleksandra Vučića".

U trenutku pisanja ovog teksta, utorak 7. avgust, španska serija i dalje traje: ministarka je 6. avgusta iznenada otkazala planirani obilazak radova na saobraćajnicama iz nepoznatih razloga, ali se njena PR služba nije baš najbolje snašla u objašnjavanju razloga za to. Najpre je rečeno da je dobila poziv od Aleksandra Vučića, zatim da je s terena čekala neke informacije koje nisu stigle, da bi konačno na kraju sama demantovala da je išla na "ribanje" kod predsednika. Zahvaljujući svemu tome, još se ne zna šta će biti sa Zoranom Mihajlović, ali je sasvim jasno da je samo ona, ovako ili onako (i vođena ovim ili onim razlozima), osvetlala obraz naprednjaka u ovom slučaju.

Isto toliko očekivano koliko i reakcija Srpske napredne stranke na tvit Vjerice Radete bilo je i reagovanje Radetinog političkog oca i lidera Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja.

Dokazujući tvrdnju Zorane Mihajlović da je Šešelj i dalje "dovoljno jak", on je jasno poručio da je Radeta "ugledni funkcioner SRS-a, i to će ostati, kao što će ostati i poslanik i potpredsednik Skupštine". On je još obećao da će se "žestoko boriti protiv njenog opoziva", da joj se zapravo nema šta zameriti i da se ona samo "nespretno izrazila". "Postoji sumnja da su muž i sinovi Hatidže Mehmedović živi i otuda ona spekulacija na Tviteru. Priča se da je jedan sin dolazio iz inostranstva njoj u posetu", kaže Šešelj, dodajući da "nema razloga da žalimo" Hatidžu Mehmedović. "Kad su me oslobodili u Hagu, ona je otišla kod sudije Teodora Merona i napala ga zbog te presude i tražila smenu sudskog veća. Kakve ja veze imam sa Srebrenicom? Da me Slobodan Milošević u to vreme nije uhapsio i držao u zatvoru u Gnjilanu, možda bi me i za to optužili. A kad su me u

Foto: Vesna Lalić /RAS

»

Hagu osudili, išli su kod Merona da mu zahvaljuju." Reklo bi se, dakle – Radetin tvit u opširnijoj formi.

VOJIN ŠINJEL

Vjerica Radeta veteranka je Srpske radikalne stranke, a Vojislava Šešelja poznaje još iz Sarajeva, gde su zajedno studirali prava. "To je bilo vreme kada smo bili članovi Saveza komunista. Sećam se kad je bio zadužen za ceo Pravni fakultet i držao sastanke, a morao je da nađe nekoga za sekretara. Javljali su mu se razni, ali ja sam više puta, pa me je zapamtio i jednom prilikom rekao: 'Aha, ova ima tri grama mozga, ova bi mogla da bude'", iskreno je ispričala u intervjuu za "Kurir" 3. jula 2016.

Istom prilikom, prisetila se i kako su se ponovo sreli, a verovatno i započeli novu saradnju. "Inače imam tamnu kosu, ali kada je Šešelj došao u opštinu Zemun za predsednika, tada sam bila ofarbana u crveno. Nismo se videli 19 godina. On je stajao sa odbornicima, prišla sam mu, stala ispred njega i rekla: 'Zdravo', a on je rekao 'Da li si ti normalna, šta si radila od te kose, ta crvena ti uopšte ne stoji.'"

Još se ne zna šta će biti sa Zoranom Mihajlović, ali je sasvim jasno da je samo ona, ovako ili onako (i vođena ovim ili onim razlozima), osvetlala obraz naprednjaka u ovom slučaju sa Vjericom Radetom

Kao već istaknuta radikalka, Radeta je u vladi Mirka Marjanovića od 1998. do 2000. bila zamenica ministra pravde, a bila je i sekretarka Skupštine opštine Zemun. Poslanica SRS-a bila je od 2003. do 2012, i potom opet u aktuelnom mandatu.

Krajem 2015, Haški tribunal izdao je nalog za hapšenje Radete, Jove Ostojića i Petra Jojića zbog navodnih pretnji, podmićivanja i uticaja na dva svedoka u slučaju protiv Šešelja. Veće za ratne zločine Višeg suda u Beogradu odlučilo je 2016. da nema zakonskih osnova za hapšenje i izručenje viđenih radikala – to je objašnjeno time što zakon o saradnji s Tribunalom predviđa obavezu samo optuženih za ratne zločine, ali ne i osoba optuženih za nepoštovanje suda. Pravni naslednik Tribunala, Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove, potom je odlučio da se slučaj ustupi pravosudnim organima Srbije, na šta je Haško tužilaštvo uložilo žalbu.

No, uprkos ovako zavidnoj biografiji, Vjerica Radeta je u anale srpske politike došla ne zbog ove ili one pozicije, pa čak ni zbog toga što su je tražili iz Haga, već zbog oštrog jezika koji ne mari za norme, pristojnost, obzire.

Kada je 2008. Tomislav Nikolić napustio radikale da bi napravio SNS, Radeta i njena koleginica Gordana Pop Lazić proklele su njemu i Borisu Tadiću "i rod i porod", i to usred Skupštine – što je bila samo jedna epizoda u nizu njenih skupštinskih ispada.

Tehnološka revolucija u vidu društvenih mreža išla joj je naruku, pa se ona na Tviteru potpuno oslobodila i prikazala u punom sjaju. Novinarku Oliveru Kovačević nazvala je "profuknjačom", Aleksandru Jerkov "ustaškom kurvom", neistomišljenike "gmazovima", "izdajničkim ološem" ili "izdajničkom stokom", itd.

S vremenom, prevazišla je puke uvrede, pa je u maju ove godine, nakon incidenata tokom festivala "Mirdita – dobar dan" pozdravila napad na organizatorku Anitu Mitić i pohvalila aktivistu stranke koji ju je pljunuo: "Ona šiptarska profuknjača Anita Mitić krenula kroz kordon policije ka srpskim radikalima. I onda se naš Peđa proslavio. Uspeo je da je pljune posred čela. Kako je samo poskočila. Mislila jadnica da je metak pogodila".

Da je tada na ovakve ispade bilo ko reagovao, teško da bismo došli u situaciju u kojoj jedna žena bruka čitavu državu, doprinosi urušavanju i ono malo preostale pristojnosti u javnom govoru i otvoreno širi netrpeljivost i pospešuje mržnju svega i svakoga ko je na bilo koji način "drugačiji" od onoga što su radikali proklamovali kao "svoje" i "normalno". S druge strane, teško je bilo i očekivati neku konkretniju i značajniju reakciju.

Na ispade Vjerice Radete i ostalih radikala redovno reaguju opozicione stranke, mediji koji nisu pod kontrolom države, nevladine organizacije, nezavisni analitičari. Reaguju zapravo tako i toliko, da su te reakcije postale nešto što se podrazumeva i na šta se niko preterano ne obazire: doživele su sopstvenu inflaciju i izgubile svaku vrednost i uticaj.

S druge strane, praktično svi oni koji u ovoj državi imaju ikakvu moć, izašli su ispod Šešeljevog šinjela i sledbenici su njegove škole mišljenja i izražavanja. Štaviše, sama Vjerica jedan je od "lošijih đaka": tome u prilog govori i činjenica da u vreme najvećeg sjaja radikala niko praktično nije ni znao za nju. Pored stranačkih vedeta – Vučića, Nikolića, Martinovića ili Maje Gojković – nije ni mogla da zasija. Oni su u međuvremenu napredovali, Šešeljevu retoriku uvili u evropske oblande, naizgled se upristojili i upeglali, a ona je – eto – ostala tamo gde je i bila: u svetu "profuknjača", "kurvi", "izdajnika", u kojem se proklinju i seme i pleme, pljuje po tuđim grobovima; u kojem se pokojnici blate, a živima se preti.

I ko bi u toj situaciji mogao da upozori ili sankcioniše Vjericu Radetu? Oni koji zapravo misle isto kao ona, samo to ne smeju da kažu? Oni koji o Bošnjacima, Majkama Srebrenice, pokojnoj Hatidži, pa i Srebrenici kao takvoj – misle identično kao Šešelj i Radeta, samo pred novim prijateljima iz Evrope neće to da izgovore? Oni koji suštinski i ne razumeju u čemu je problem sa tvitom potpredsednice Skupštine, a ipak su prinuđeni da ga javno osude?

To, naravno, ne biva.

Vjericu Radetu i one koji mrze, mogu iskreno da osude i smene samo oni koji su od nje drugačiji, koji poštuju i Skupštinu, i državu, i ljude koji su ih birali, i ljude uopšte. A takvi se na domaćoj političkoj sceni mogu na prste jedne ruke prebrojati; lišeni su političke moći, odsečeni od kanala komunikacije s javnošću, totalno nemoćni. S druge strane, vreme Vjerice Radete i njoj sličnih kadrova nije prošlo. Niti će, kako izgleda. Jer, dok aktuelni vladari izgovaraju fraze i ne čine ništa, bukvalno ništa, da utišaju glasove mržnje i netrpeljivosti (već ih, naprotiv, još i ohrabruju), rastu nove generacije, novi "mladi vukovi" koji će izaći iz Šešeljeve škole. Kako god se ona sada zvala i kakvo god odelo nosila. ¶

TAMARA SKROZZA

Zveckanje parama poreznih obveznika

Navodno je šest haubica NORA u upotrebi u Vojsci Srbije, kao i šest borbenih oklopnih točkaša "Lazar". Ali prema onom što se videlo u Nikincima, očigledno je da su još u vlasništvu SDPR-a, jer posade nisu činila vojnici, već zaposleni u tom javnom preduzeću. Zašto je tako, razlog je vrlo prost – NORA i "Lazar" nisu dobili verifikaciju Tehničkog opitnog centra, pa niko u Vojsci nije smeo da potpiše naredbu da se ta sredstva upotrebe. Mada su formalno stigli kao donacija, Ministarstvo odbrane je u zamenu poklonilo SDPR-u kasarnu "Jakub Kuburović" u Zemunu

"VRHOVNI KOMANDANT I NJEGOV POSILNI": A. Vučić sa A. Vulinom
Foto: Rade Prelić/ Tanjug

Da postoje *lakirovke* – jedno je ono što piše u izveštajima, a realnost je nešto sasvim drugo – uverio se 29. jula na vojnom poligonu u Nikincima i predsednik Srbije Aleksandar Vučić na iznenadnoj proveri borbene gotovosti Specijalne brigade i "pokaznoj vežbi gađanja iz streljačkog naoružanja". Naime, u drugom delu vežbe, kada je nakon dejstva pripadnika Specijalne brigade došao na red prikaz nazovinovog naoružanja koje razvija Jugoimport SDPR, ta *lakirovka* pokazala se u svom punom sjaju: u Nikincima nije bilo nijednog novog oružja i oruđa, mada je zvanično saopšteno da će biti prikazan deo od 40 sistema koji se uvode, već nalaze u vojsci ili su u fazi razvoja u okviru projekta '1500' plus koji su na konstruktorskim, internim i završnim ispitivanjima u Tehničkom opitnom centru (TOC)". Krenimo redom.

SRELI SE OGANJ, NORA I LAZAR

Bilo je predviđeno da sve otpočne dejstvom modernizovanog, navodno digitalizovanog višecevnog bacača raketa M-77 "Oganj". To se nije desilo – sistem je zatajio. »

Foto: Rade Prelić/ Tanjug

"Videli ste i da ono što smo automatizovali i modernizovali ponekad ume da zakoči", objasnio je posle Vučić.

Predsednik Srbije i ostali prisutni zvaničnici – a posebno vršilac dužnosti pomoćnika ministra za materijalne resurse Nenad Miloradović – ni tada niti bilo kada nisi objasnili zašto se umesto već proizvedenog višecevnog bacača raketa "Morava", koji je pokazao dobre karakteristike, išlo u novi projekat modernizacije starog "Ognja"....

Pored "Ognja", na poligonu u Nikincima stajale su i četiri haubice NORA spremne za dejstvo. Pošto su bile tik uz šator predviđen za medije, neki novinari su pitali hoće li biti jaka buka od detonacija i dobili su odgovor da one uopšte neće dejstvovati, nego su samo tu da "upotpune" prikaz. Šest haubica NORA je, navodno, u upotrebi u Vojsci Srbije, kao i šest borbenih oklopnih točkaša "Lazar". Ali prema onom što se videlo u Nikincima, očigledno je da su još u vlasništvu SDPR-a, jer posade nisu činila vojnici, već zaposleni u tom javnom preduzeću. Zašto je tako, razlog je vrlo prost – kako NORA i "Lazar" nisu dobili verifikaciju TOC niti prošli njihove testove, niko u Vojsci nije smeo da potpiše naredbu da se ta sredstva upotrebe, čak ni kada su formalno stigla kao donacija. Inače, Ministarstvo odbrane je, u zamenu za tih "besplatnih" šest NORA, SDPR-u poklonilo kasarnu "Jakub Kuburović" u Zemunu koja je bila na Master planu prodaje viška vojne imovine, ali zbog nerealno visoke cene nije bilo zainteresovanih kupaca

A da i prikazani "Lazari" nisu u upotrebi u vojsci, dokaz je i to što se na sedištima unutra još uvek nalazi najlon i vidi se da su nekorišćeni... Problem s "Lazarom", premijerno prikazanim u januaru 2009. – dakle, pre skoro 10 godina – jeste što on i dalje pokazuje brojne nedostatke. Ipak, SDPR ga uporno pokušava "uvaliti" vojsci i zaobići TOC. Prema tvrdnjama iskusnih pripadnika vojske, to oklopno vozilo sa mitraljezom na kupoli kojim se upravlja iznutra (DUBS – daljinski upravljana borbena stanica) isključivo odgovara mirovnim misijama. U realnoj borbi, "Lazar" je idealna pokretna meta, konstatuju oni.

Najveći nedostatak "Lazara" i najopasniji za vojnike u njemu svakako je nedostatak hvatača čaura i usisnika barutnih gasova. To su dve stvari bez kojih je nemoguće dejstvovati iz zatvorenog i skučenog prostora, a imali su ih i stari oklopni transporteri JNA M-80 i borbena vozila pešadije. Zašto ih nema u "Lazaru" skoro deceniju od konstrukcije – pitanje je na koje nema odgovora. Upravo ovaj problem predstavljao je i jedan od vrhunaca *lakirovke* u Nikincima. Naime, rukovodeći prikazom, Miloradović je svom ministru Vulinu i njegovom "vrhovnom komandantu" Vučiću mrtav-hladan objašnjavao kad je iz vozila dejstvovano automatskom puškom na mete udaljene svega dva metra da je "Lazar" opremljen usisnikom barutnih gasova i hvatačima čaura... Posle završetka vežbe, autor ovog teksta uspeo je da se "provuče" do vozila iz kog je pucano i da fotografiše unutrašnjost – jasno se vide čaure po podu, što je znak da nema hvatača. Šta to znači u borbi kad, recimo, po tri ili četiri vojnika pucaju sa svake strane, kakve su sve putanje vrelih čaura i kakve povrede mogu naneti vojnicima, suvišno je govoriti; to dobro zna svako kome je ispaljena čaura upala za vrat ili ga udarila u lice.

A SADA NEŠTO SASVIM DRUGAČIJE

Na "prikazu" je ponovo pokazano i dejstvo takozvanih "modularnih pušaka" sa izmenjivim cevima, različitog kalibra i dužine. To je još jedan projekat koji silom pokušava da se "uturi" Zastavi oružju da ga proizvodi, pa je čak i dat nalog da se do kraja 2017. mora krenuti u njihovu

NA DELU: Gađanje iz turele Lazar; posle vatre strelaca sa automatskim puškama

Divlji "Lazari"

U spirali laži koja se servira javnosti neprimećeno prođe i kršenje zakona, poput onog o bezbednosti saobraćaja, što je bio slučaj u odlasku i povratku "Lazara" u Nikince. Sve to je saobraćajna policija morala da toleriše iz prostog razloga što je tamo bio i ministar unutrašnjih poslova dr Nebojša Stefanović.

Propisi iz oblasti bezbednosti saobraćaja kažu, a to su mnogi građani na svojoj koži osetili od 5. jula, da na drum može da izađe samo registrovano vozilo, koje je prošlo tehnički pregled i, ako su rađene neke prepravke, ima potrebne sertifikate Agencije za bezbednost saobraćaja. A "Lazar" nema sertifikate TOC, nije registrovan niti je prošao bilo čiji tehnički pregled, a nema na sebi nijednu oznaku Vojske Srbije (bilo vojnu registraciju ili evidencioni broj, kakav imaju tenkovi ili transporteri). I takva neispitana vozila "jezde" auto-putem od Beograda do Rume, bez pratnje bilo civilne bilo vojne policije, što je potencijalna opasnost po ostale učesnike u saobraćaju. I vojni tenkovi i transporteri, kad se prevoze na vežbe, idu tamo na posebnim vučnim vozovima, tzv. labudicama. Za "Lazare", očigledno, po nečijem naređenju, propisi ne važe.

Na pitanje šta zakon kaže o tome, jedan bivši oficir saobraćajne policije je taj slučaj uporedio sa pokušajem da neko od onih čudnih vozila koje od raznih delova i vozila "sklepaju" sakupljači sekundarnih sirovina, pripadnici romske nacionalne zajednice, i da njime pokušaju da voze auto-putem. Policija bi ih odmah zaustavila, jer realno ugrožavaju bezbednost saobraćaja, a uz to nemaju ni obavezno osiguranje. Da li "Lazari" imaju osiguranje i ko će nadoknaditi štetu ako je nekom nanesu, pitanje je bez odgovora. A i ko je taj policajac koji bi se, na primer, usudio da ih zaustavi na naplatnoj rampi u Šimanovcima (gde stalno dežuraju) i zatraži dokumenta o tehničkom pregledu, sertifikate i dokaz o plaćenom osiguranju. Oni su im, naprotiv, omogućili podignutu rampu da slobodno prođu, po nečijem naređenju.

proizvodnju, jer da će od ispunjenja tog zahteva zavisiti opstanak rukovodstva kompanije...

Uglavnom, majstori iz Zastave i SDPR-a (ne vojnici) na prikazu su se opet ispromašivali, isto kao i u novembru prošle godine. Naime, optički nišani se moraju "naštelavati" svaki put kad dođe do slučajnog pada puške ili kad se jednom skinu zbog transporta. U ovom konkretnom slučaju, menjan je kalibar i cevi različitih dužina, što je neminovno dovelo do potpune nepreciznosti optike. Zbog toga su umesto meta i stavljeni baloni u koje se gađa, jer su oni osetljivi i pucaju i kad metak prođe blizu njih.

Bez obzira na te mane, Vučić je javno novinarima pohvalio pušku i strelce, mada je i sam priznao da su to puškari, a ne vojnici. Zauzvrat, predsednik Srbije je imao zamerke na pripadnike Specijalne brigade: objasnio je da su u lošoj kondiciji i da su se "zadihali" dok su trčali, pa su zato prve mete ispromašivali. Ne čudi zbog čega je Vučić izabrao da napravi iznenadnu proveru Specijalne brigade – proletos je u dva navrata javno izneo zamerke na "jednu od ključnih brigada vojske", čiji pripadnici ne mogu da prođu minimalne fizičke testove, pa kad je najavljena kontrola, pola ih je otišlo na bolovanje ili na poštedu. Iako nije imenovao Specijalnu brigadu, ubrzo su procurile informacije da se radi baš o toj jedinici.

U Nikincima je tad prikazano i dejstvo PSARS (protivavionski samohodni artiljerijsko raketni sistem), što je u stvari protivavionski top "Bofors" 40 milimetara koji je JNA imala, samo postavljen na šasiju Jugoimportovog oklopljenog kamiona "Miloš" – još jednog projekta koji se pokušava prodati Vojsci Srbije. U razvoj PSARS-a se, kako je objašnjeno, ušlo pored ostalog i zbog dejstva po bespilotnim letelicama, jer je Srbija bila uglavnom nemoćna po pitanju njihovog obaranja. Ovo oruđe je u Nikincima gađalo ciljeve na zemlji pošto je za ciljeve u vazduhu nemoćno bez radara "Žirafa" koji ih navodi na metu. U kakvom su stanju ti radari, nije poznato. Vučić je ipak indirektno priznao pričajući kako je jedno stanje na papiru a drugo realnost kada je iznenada obišao jedan radar koji tada nije bio ispravan. Rekao je i da će to ponovo uraditi za desetak dana.

VEŽITE SE, POLEĆEMO

Posle vežbe sledilo je tipično Vučićevo obraćanje novinarima u kome je tražio od prisutnih oficira da potvrde sve što bi izjavio, što su oni i uradili klimanjem glavom.

"Krajem oktobra, početkom novembra, biće najmanje osam ili devet aviona MiG-29 u vazduhu nad Srbijom. Prvi put posle mnogo, mnogo godina, moći ćemo to da vidimo, a mislim da nikada nismo imali 'dvadesetdevetke', posebno 4+ generacije, u tom broju na nebu iznad naše zemlje, a da budu srpski, lovački i bombarderski avioni", rekao je tada Vučić.

A samo nešto ranije – 10. juna, tokom posete Vojnoj gimnaziji – Vučić je najavio: "Do juče nismo imali niti jednu ispravnu letelicu, mislim pritom na lovačke avione. Početkom sledeće godine imaćemo 14 najmodernijih MiG-ova četvrte generacije. Novih šest helikoptera stiže iz Erbasa, kupili smo dva Mi-17 od Rusa, a kupujemo ih još i borbenih i transportnih. Dakle, imaćemo ozbiljne helikopterske i ozbiljne lovačke jedinice, a imaćemo i 10 ispravnih 'Orlova' za bombarderske zadatke. Ima i iznenađenja, o kojima neću još da govorim", poručio je on tada.

Naravno, njegove reči je, sedam dana kasnije, potvrdio ko drugi nego ministar Vulin, hvaleći se u intervjuu Tanjugu da će "svih 14 aviona MiG 29, do kraja ove »

Jel tako, Ljubiša

U ISTOM STROJU: Lj. Diković i A. Vučić sa uskršnjim jajima

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

Jedna od neistina koje je Vučić izgovorio, a oficiri klimanjem glave potvrdili jeste da su bivše vlasti "po nalogu Amerikanaca" uništile pored protivavionskih raketa "Strela 2M" i protivoklopne raketne bacače "Zolja". To nije tačno – em se "zolje" i dalje nalaze u upotrebi, em njihovo uništenje niko nije zahtevao.

"Jel vi razumete da smo mi uništili svoje 'Strele', uništili svoje 'Zolje', a sad ih vraćamo u resurse? Jel vi razumete da mi nismo imali čime da gađamo neprijateljske tenkove? Uništili smo zato što su nam to rekli Amerikanci. Jel tako? Evo ovde su oficiri, jel tako bilo", rekao je Vučić novinarima. Kad je od oficira dobio klimanje glavom kao potvrdan odgovor, sam je konstatovao: "Jeste."

Zatim je nastavio: "'Šilo' (protivavionska raketa), 10 godina nam vojnici nisu gađali 'Šilom', jel tako, Ljubiša", obratio se Vučić Dikoviću, a ovaj je odgovorio: "Nisu."

Što se tiče "Strela 2M", istina je da je tada državna zajednica Srbije i Crne Gore sama ponudila Amerikancima da uništi te rakete, jer su posle 11. septembra 2001. SAD krenule u "Rat protiv terorizma", a ti projektili su "smrt" za helikoptere. Avionima ne mogu naškoditi, pošto im je maksimalni domet 4,5 kilometara. Zbog opasnosti da, na raznorazne načine, te rakete dođu do terorista, Amerikanci su tražili od svih država da ih unište i još su plaćali za to.

Sam Diković je još načelnik Generalštaba, iako je u maju morao, po sili zakona, da ide u penziju. Iz nekih razloga, Vučić ga je ostavio na čelu vojske, na šta ima pravo po zakonu, ali nikad nije javno objavljeno da je to učinio i potpisao dekret kojim mu produžava službu za još dve godine. Drugi problem je što Vojska Srbije već skoro godinu i po nema zamenika načelnika Generalštaba, niti je u naznakama kad će ga dobiti. To je nepojmljivo, ali u Srbiji je sve moguća. Da li se radi o nekim zakulisnim igrama u samoj vojsci, podmetanju nogu i sujetama, ili je u pitanju neka partijska kombinatorika, teško je razlučiti.

» godine ili najdalje početkom sledeće biti u letnom stanju i čuvaće naše nebo".

Da odoli tom izazovu da se pohvali, nije uspela ni premijerka Ana Brnabić, koja je na obeležavanju godišnjice Vlade pričala o jačanju naše avijacije. Otkud Srbiji do kraja godine 14 MiG-29 i to remontovanih i modernizovanih kad ih ima samo 10 i svi su na remontu, nisu ni pokušali da objasne. To su umesto njih uradili prorežimski tabloidi pišući da će Srbija od Belorusije dobiti četiri MiG-29 na poklon. A pošto se i ti avioni moraju remontovati i modernizovati, svakom ko se imalo razume u problematiku jasno je da, čak i kad bi sutra stigli, posao ne bi mogao da se uradi do kraja godine.

"Nije MiG-29 'jugo' ili 'stojadin' pa da možeš napraviti generalku u svakoj seoskoj garaži, a o modernizaciji da se i ne govori", slikovito je objasnio jedan pilot. Primera radi, od oktobra prošle godine, kada je stiglo šest MiG-29 iz Rusije, pa se odmah počelo s remontom, do danas je završen samo jedan, a i taj je posle probnog leta na Batajnici prizemljen, jer treba još toga na njemu da se uradi. Ministarstvo odbrane je i taj jedan jedini let iskoristilo u propagandne svrhe, saopštavajući da je poleteo prvi remontovani MiG-29. Kada će ostali, ne zna se, ali Vučić planira da to bude na dan kad ruski predsednik Vladimir Putin dođe u novembru u Beograd, na obeležavanje 100 godina od kraja Prvog svetskog rata. Koliko će tad MiG-ova leteti nad Beogradom, veliko je pitanje, jer u avijaciji važe stroga pravila i bezbednosni kriterijumi. Ali ko će se do tada setiti obećanja, prvo o 14, pa onda spuštanja broja MiG-ova na "osam-devet"? Makar letela i samo dva, režimski mediji će to proglasiti za veliki uspeh, tvrdeći kako imamo sigurno nebo, koje sad "sami čuvamo", kao da nam ga je do sada čuvao neko drugi, a bilo je trenutaka kad nismo imali nijedan ispravan ni MiG-21, a kamoli MiG-29, samo se o tome ćutalo.

U kom smeru će sve ići, najavljuje i potvrđuje i Vulinova izjava na obeležavanju dana RV i PVO na aerodromu Batajnica, 2. avgusta (na koju nisu pozvani mediji, što se kod Vulina inače retko desi, ali ovaj put verovatno da ne bi postavljali nezgodna pitanja): "Nebo nad Srbijom je slobodno i mi ćemo svoje nebo sami čuvati. Zahvaljujući velikom razumevanju vrhovnog komandanta Vojske Srbije i velikom ulaganju koje čitava Srbija preduzima kada je naše vazduhoplovstvo u pitanju, možemo da kažemo da se izjednačavamo u tehnološkom smislu i sa drugim, daleko naprednijim i bogatijim armijama. Mi nećemo kao neke druge zemlje iznajmljivati zaštitu svog neba, nećemo nikome plaćati da čuva naše nebo. Vojska Srbije, naše vazduhoplovstvo i avijacija su u stanju već sada da čuvaju naše nebo i da za to ne tražimo pomoć ni od koga."

Svaki komentar na ove rečenice bio bi suvišan.

SEĆATE LI SE ALEKSANDRA

Vučić je u Nikincima dao još jednu od najava u kojima nema ništa konkretno, već je klasično zamajavanje javnosti, kao i pripadnika vojske: "Radićemo na novim sistemima, posebno na vođenim raketama i, takođe, pregovaramo sa Francu-

NISU SE PROSLAVILI: Strelci u Nikincima
Fotografije: Rade Prelić/ Tanjug

skom i nekim drugim zapadnim zemljama za dodatno oružje koje može da ide na PASARS, a da li su to 'Mistrali' ili neko drugo oružje ili oruđe, o tome ćemo voditi dodatne pregovore. Razgovarali smo sa pojedinim zemljama o nabavci naoružanih bespilotnih letelica – to je ono u čemu naša pamet nije dovoljno daleko odmakla, ali ćemo i dalje ulagati u našu pamet, u naše inženjere, jer želimo da i sami budemo proizvođači i 'Pegaza" i "Vrapca", ali ćemo nabaviti nešto sofisticiranije i ozbiljnije od oruđa i oružja bespilotnog, baš kao što smo u Trsteniku uspeli da razvijemo malog 'Miloša' za podršku našim pešadijskim jedinicama."

Bespilotne letetelice su vrlo skupe – jedna košta otprilike kao remontovani avion-lovac četvrte ++ generacije, što je poprilično skupo i teško je poverovati da Srbija ima novca za to. S druge strane, u svakoj zemlji bi se postavilo pitanje odgovornosti za započete, a nikad završene projekte, zbog novca koji je na njih utrošen. U Srbiji to nije slučaj, pa niko ne pominje šta je sa projektom vođene rakete "Alas", koja se za potrebe Arapa razvija od 2012. do 2013. godine (u vreme kad je ministar odbrane bio Vučić) i gde se kraj rada ni ne nazire. Ako Arapi raskinu ugovor, štetu snosi Srbija i njen budžet će biti lakši za najmanje 30 miliona dolara. Kao što o "Alasu" više niko ne govori, i projekti "Pegaza", "Stršljena", "Vrapca" takođe su pali u zaborav, a posebna priča je haubica "Aleksandar", promovisana u proleće prošle godine na sajmu naoružanja "Partner 2017". Udvoričko ime, kozmetički modifikovana i našminkana NORA bila je samo predstava za medije. Otada, o tom "projektu" ni reči, čak ni u novinama koje – verovatno iz isplativih razloga – neumereno hvale sve što dođe iz SDPR-a.

Slična priča je i sa izvozom NORA u Abu Dabi, što je još početkom 2017. pompezno najavljivao Miloradović. Šta se desilo? Jedna NORA otišla je na opitovanje u pustinju, Miloradović i Vulin (koji je za tu priliku promovisao parauniformu i čizme boje peska, umesto dotadašnje dimnjačarske) prisustvovali su prvom opaljenju granate na poligonu, Ministarstvo odbrane je saopštilo, a mediji to preneli kao veliki uspeh i "gotovu stvar", previđajući da su ispitivanja nekog oružja i oruđa dug i komplikovan proces. Otada, za NORA i UAE više niko nije čuo, niti zna šta se dešava.

Verovatno se neće ni čuti, kao ni za mnoge druge navodne "poslove veka", koji su tako predstavljeni u medijima, a potom ih prekrio zaborav... Na primer, rakete "Šumadija". One su, zavisno od medija, prikazivane kao "čudo" i "budućnost srpske namenske industrije" jer imaju domet od čak 300–320 kilometara. Oni koji su to hvalili prevideli su samo jednu "sitnicu" – gde je ta raketa isprobana, osim u kompjuterskoj simulaciji, na kom poligonu? I – koja će vojska kupiti raketu a da nije testirana u praksi?

U promašene projekte svakako se svrstava projekat protivoklopne rakete "Bumbar", čiji razvoj traje od devedesetih i nikako da se završi, a poseban slučaj je školski avion "Lasta 95", koji je, prema tvrdnjama nadležnih, uključujući i Dikovića, krajem prošle godine zvanično uveden u naoružanje.

Prema tvrdnjama više izvora iz Vojske, "Lasta" ipak još nije zvanično prošla sve testove (pogotovo nakon otkaza upravljačkog sklopa, što je u septembru 2012. dovelo do pada letelice i pogibije jednog opitnog pilota, a drugi je povređen). Da je to tako, svedoči i naizgled sitni detalj da piloti na "Lastama" u Batajnici nose narandžaste kombinezone, što je znak da pripadaju vazduhoplovnom opitnom centru, a ne 252. školsko-trenažnoj avijacijskoj eskadrili. Zvanično, kadeti Vojne akademije, budući piloti, tako mogu, ako se pridržavaju pravila, da lete samo na školskim avionima "Utva 75". Dvema letelicama tog tipa resurs je produžen do kraja ove godine, a šta će posle biti – ne zna se. ¶

DAVOR LUKAČ

Profit ubistva vredan

"Mene plaši da institucije u Srbiji nemaju adekvatan odgovor na mafijaška ubistva, a povrh svega istragama se bave političari, a ne profesionalci. Jer, kada smo čuli Republičkog javnog tužioca Zagorku Dolovac da priča o kriminalnim obračunima i šta će tužilaštvo da radi po tom pitanju? Nikad"

U Crnoj Gori prošle godine nije ubijena nijedna žena. Nije ni komšija ubio komšiju zbog međe ili puta. Niko nije smrtno stradao u kafanskim tučama. Ni u lovu niko nije poginuo. Prema izveštaju Zavoda za statistiku Crne Gore – MONSTAT, u toj zemlji je u 2017. bilo ukupno 12 ubistava, a prema podacima iz Crne knjige, zajedničkog projekta KRIK-a i Radija slobodna Evropa kojim su prikupljene informacije o mafijaškim ubistvima u Srbiji i Crnog Gori za poslednjih šest godina, svih 12 prošlogodišnjih ubistava u Crnoj Gori imaju odlike mafijaških. Od 131 ubistva izvršenog u pomenutom periodu u obe države rešeno je svega 14, od toga 6 u Crnoj Gori. Doduše, pet od tih šest rešilo se samo od sebe: trojica muškaraca poginula su u dva odvojena incidenta pokušavajući da podmetnu eksplozivne naprave pod automobile žrtava, dvojica kriminalaca ubila su jedan drugog u međusobnoj pucnjavi, dok je Mirko Mićić 29. maja 2014. ubijen u Baru, a njegov ubica Nenad Mrdak je uhapšen istog dana da bi kasnije priznao ubistvo i posle godinu i po dana bio osuđen na 13 godina i četiri meseca zatvora. O mafiji, ubistvima, statistici i ratovima među organizovanim kriminalnim grupama u Srbiji i Crnoj Gori razgovaramo sa Sašom Đorđevićem, istraživačem u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku.

"Ne postoji jedinstvena statistika o broju ubistava u Srbiji i Crnoj Gori", kaže Đorđević za "Vreme" i pojašnjava: "Zavodi za statistiku u ove dve zemlje vode evidenciju svih smrtnih slučajeva koji su posledica nasilja. Republičko javno tužilaštvo u Srbiji ima statistiku o prijavljenim licima zbog krivičnih dela ubistvo i teško ubistvo, a za neka ubistva bude osumnjičeno više osoba. Ministarstvo unutrašnjih poslova beleži ukupan broj krivičnih dela ubistva. Podaci zavoda i tužilaštva su javno dostupni, dok statistika MUP-a nije dostupna javnosti iako je po Zakonu o policiji u obavezi da objavljuje godišnje izveštaje o stanju bezbednosti i svom radu, ali se to ne radi. U informatoru o radu MUP-a koji je poslednji put ažuriran u februaru 2018. godine postoji samo izveštaj za 2015. godinu."

"VREME": Kakvi su statistički trendovi što se tiče ubistava od 2012?

SAŠA ĐORĐEVIĆ: U Srbiji se broj ubistava 2017. smanjio za četvrtinu u odnosu na 2016. Na primer, 123 ubistva su se desila 2016, a 2017. bilo ih je 91, što je ohrabrujući podatak. Problem je u tome što se udeo mafijaških u odnosu na ukupan broj ubistava u Srbiji procentualno udvostručio 2017. u odnosu na prethodnu godinu: sa 8,13 procenata na 17,58, prema Crnoj knjizi. Prošle godine je skoro svako šesto ubistvo u Srbiji bilo povezano sa mafijom iako je zabeležen rekordno najmanji broj ubistava u poslednjoj deceniji. U Srbiji za poslednjih deset godina nikada nije bilo manje od 100 ubistava po godini. Posebno su zanimljive 2015. i 2017, i to može da se poveže sa sukobom između škaljarskog i kavačkog klana. Njihov sukob je počeo krajem 2014. nakon krađe heroina u Valensiji. Tada su automatski počela ubistva. Porast broja ubistava desio se i 2017. jer se u maju te godine dogodila još jedna krađa heroina u nekoj od evropskih luka.

Da li ti klanovi direktno "uvoze" narkotike u Evropu i tamo ih rasturaju?

Jedan deo droge ide preko naše zemlje. To je takozvana Balkanska ruta: iz Avganistana, preko Zapadnog Balkana do zapadnoevropskih zemalja u kojima se najveći deo droge prodaje, dok jedan mali procenat ostaje u Srbiji. Ono što je kod nas odskora problematično jeste da smo počeli proizvodimo drogu: pre svih marihuanu, ali i sintetičke droge. To je trend koji se pojavljuje u poslednje dve godine, ranije nije bilo u tolikoj meri. Dakle, javljaju se male laboratorije u Srbiji koje ili uzgajaju marihuanu ili proizvode sintetičke droge. Teže droge koje krijumčare kriminalne grupe sa ovih prostora, a škaljarski i kavački klan se smatraju za najjače na Balkanu, ilegalno prodaju u zapadnoj Evropi dok Balkan koriste za tranzitno područje, gde ostane jedan mali procenat droge.

Međutim, ratovi klanova se ne vode na tržištu gde rasturaju drogu i gde se krađe događaju, već ovde.

Reč je o dva klana iz Kotora koja su pre 2015. bili, hajde da kažemo, u nekim fer odnosima. Međutim, u prvom slučaju krađe u Valensiji radilo se o 200 kilograma veoma čistog heroina koji nikada ne stigne na tržište, ali njegovom preradom se dobijaju višestruko veće količine, a to donosi ogroman profit. A profit je glavni cilj klanova i to je ključni razlog zašto su počeli da ubijaju jedni druge. Na primer, u samoj Srbiji deluje negde oko 58 organizovanih kriminalnih grupa koje su različitih struktura. Pet grupa su veoma jake, strukturno i hijerarhijski, kao neka vojska. Kada se pogleda čime se ovih 58 grupa bavi, vidimo da u skoro 90 odsto njihovih aktivnosti spadaju krijumčarenje droge i njena ilegalna trgovina. To im donosi glavni profit, ostale delatnosti su poslovi koji se rade ili paralelno sa drogom ili kada uvide da može da se zaradi od oružja ili trgovine ljudima ili šverca nekih akciznih roba kao što su danas najviše cigarete, a ranije je bilo i gorivo.

Koliko su alarmantni podaci o porastu mafijaških ubistava?

Kada zvaničnici u Srbiji izlaze u javnost, oni kažu da se stopa ubistava smanjuje, što jeste zaista tačno, ali niko ne vodi računa da se broj mafijaških

Fotografije: M. Milenković

ubistava povećava. Ova godina će da bude rekordna: već je bilo 19 mafijaških ubistava, što je najveći broj od 2012. Do sada je rekord držala 2014. sa 18 ubistava, mi već sada imamo 19, a do kraja godine ostalo je još pet meseci. Kada pogledate brojke, vidi se trend smanjenja stope ubistava iz godine u godinu, i prošle godine je iznosila 1,3 na 100.000 stanovnika Srbije, ali se udeo mafijaških ubistava povećava. To nema nikakve veze sa delovanjem institucija, da su one počele efikasnije da se bore protiv kriminala; nema veze sa zaplenom iako i Srbija i Crna Gora svake godine imaju veću zaplenu i kokaina i heroina. To apsolutno nema veze s tim, vidi se tačno da je nasilje počelo onog trenutka kada je jedan klan od drugog klana ukrao drogu.

S obzirom na to koji su pripadnici klanova ubijeni u okviru njihovih manjih ili većih ratova, može li se izvući neki zaključak zašto je ubijen ovaj, a nije onaj? Ili to nema nikakve veze? Važno je samo ubiti bilo koga iz suparničkog klana.

Jedan deo droge ide preko naše zemlje. To je takozvana Balkanska ruta: iz Avganistana, preko Zapadnog Balkana do zapadnoevropskih zemalja, dok jedan mali procenat ostaje u Srbiji

To može da se posmatra samo hipotetički. Ja nemam operativne podatke na osnovu kojih bih izveo takav zaključak. Ali, ono što se može zaključiti iz neke vrste analize, pre svega medija i razgovora sa ekspertima, jeste da su sva ubistva veoma profesionalna. To se vidi jer okolnih, da kažem civilnih, žrtava iz tih napada skoro da nema. U Srbiji je zabeležen samo jedan slučaj od pre dve godine kada su u Beogradu u Krunskoj ulici povređeni mladić i devojka. Čak i kad je eksplodirala bomba ispod automobila, kao nedavno na Autokomandi usred bela dana, nigde nije bilo nevinih ljudi koji su stradali. Znači da kriminalne grupe imaju tačan cilj i vidi se koga tačno žele da likvidiraju. E sad, iz naslova u medijima se, pre svega, vidi da su to ljudi koji su visoko pozicionirani u strukturama klanova. Oni znaju koga treba da ciljaju i ne obaziru se ni na šta drugo. Ne zanimaju ih niti aktivnosti tužilaštva niti policije u kojoj meri oni žele ili ne žele da spreče kriminalne obračune.

Zanimljivo je da se samo dva meseca od krađe droge u Valensiji krajem 2014. sukob kotorskih klanova preneo u Srbiju, gde je za poslednjih šest godina bilo 87 mafijaških ubistava u odnosu na 44 koliko ih je bilo u Crnoj Gori u istom periodu. Postoji problem koji navodi i MUP u svojim izveštajima da ovi ljudi veoma često imaju državljanstva obe države, što »

“Kada zvaničnici u Srbiji izlaze u javnost, oni kažu da se stopa ubistava smanjuje, što jeste zaista tačno, ali niko ne vodi računa da se broj mafijaških ubistava povećava. Ova godina će biti rekordna”

im olakšava kretanje između dve zemlje. Prva neka mera koju je policija u Srbiji napravila bila je da se zabrani ulazak za nekoliko desetina ljudi. Znači da MUP već ima neku listu osoba koje su potencijalno rizične, ali očigledno je da ta mera nije imala nekog uspeha s obzirom da raste broj kriminalnih obračuna. Pritom je, bukvalno do prošle nedelje, javna saradnja između srpske i crnogorske policije je bila veoma slaba. Nisu, na primer, ministri ili direktori policija bili u međusobnim posetama pune dve godine i to se tek sad desilo kad je potpisano sedam sporazuma. Ta vremenska praznina od dve godine donela je dosta problema.

U Srbiji je tek nešto manje od deset posto ubistava razrešeno, dok je u Crnoj Gori taj procenat skoro 14. Međutim, statistika u Crnog Gori što se ubistava tiče je mnogo lošija. I tamo se ukupan broj ubistava u 2017. smanjio u odnosu na 2016, i to više nego duplo: sa 29 na 12. Ali svih 12 ubistava u Crnoj Gori tokom prošle godine su mafijaška ubistva, a 2016. je imala najveću stopu ubistava u Evropi: 4,66 na 100.000 ljudi. Jedina država koja može sa Srbijom i Crnom Gorom da se takmiči u ovoj jezivoj disciplini je Albanija. Tamo već nekoliko godina traje rat protiv mafije, pre svega zbog proizvodnje i prometa marihuane, ali i tamo je stopa ubistava, osim 2014, manja nego u Crnoj Gori. Nedavno je italijanska agencija za borbu protiv droga objavila izveštaj koji kaže da je Albanija glavni izvoznik marihuane u Italiju i zapadnu Evropu. Albanci su za rešavanje ovog problema tražili pomoć sa strane, pre svega od italijanske i američke policije. Za to vreme ni Srbija ni Crna Gora, iako je broj kriminalnih obračuna svake godine sve veći i veći, nisu tražile pomoć sa strane. Bar to ne može da se vidi.

Da li je, možda, razlog za to stav koji kaže: “Baš nas briga dok se ubijaju između sebe...”?

Možda je tako bilo u prve dve godine kad je počeo ovaj rat, ali ja mislim da je pritisak javnosti i u jednoj i u drugoj zemlji kao i međunarodne zajednice na neki način pokrenuo istrage sa mrtve tačke i da imamo neke slučajeve rasvetljene. Čak i ako su vlasti i institucije na početku puštale da se međusobno ubijaju sve dok nema nevinih žrtava okolo, to realno utiče na osećaj bezbednosti samih građana. Mislim da je veoma važno što su ministri unutrašnjih poslova Srbije i Crne Gore stavili na agendu da će borba protiv organizovanog kriminala biti prioritet za saradnju dveju država.

Prema Crnoj knjizi koju su sastavili KRIK i Radio Slobodna Evropa, od 131 mafijaškog ubistva u Srbiji i Crnog Gori za poslednjih šest godina samo 14 je rešeno, suđenja su u toku za 11, postoje osumnjičeni za 21, a za čak 85 ubistava počinioci su nepoznati. Kako to tumačite?

Jednostavno, postoji problem kapaciteta tužilaštva i policije u obe zemlje. To se jasno vidi iz statistike Republičkog javnog tužilaštva Srbije: 2017. tužilaštvo je naredilo 109 istraga. Od tih 109 istraga, 81 nije završena u toj godini. Imamo sporo rešavanje slučajeva ubistava i prosto je teško da se jedno ubistvo reši za godinu dana. To automatski govori da kapaciteti unutar krivično pravnog sistema u Srbiji nisu dovoljno dobri. Drugi problem je što značajan broj krivičnih prijava za ubistvo i nešto manje za teško ubistvo tužilaštvo odbacuje, dakle nije relevantno. Evo još jedan podatak iz prošle

	broj ubistava		stopa (br. ubistava na 100.000 st.)	
	Srbija	Crna Gora	Srbija	Crna Gora
2017.	91	12	1,30	1,93
2016.	123	29	1,75	4,66
2015.	102	17	1,44	2,73
2014.	114	20	1,60	3,22
2013.	152	10	2,13	1,61
2012.	118	17	1,64	2,74

izvor: Zavodi za statistiku Srbije i Crne Gore

	broj mafijaških ubistava (Crna knjiga)		procenat ubistava povezanih s mafijom	
	Srbija	Crna Gora	Srbija	Crna Gora
2018.	19	5		
2017.	16	12	17,58	100,00
2016.	10	14	8,13	48,28
2015.	18	4	17,65	23,53
2014.	9	5	7,89	25,00
2013.	9	3	5,92	30,00
2012.	6	1	5,08	5,88

izvor: Crna knjiga KRIK-a i Radija Slobodna Evropa

godine: od 146 osumnjičenih za ubistvo u Srbiji, 33 prijave su odmah odbačene.

Ono što je bolja slika u svemu tome jeste da kada slučaj konačno dođe na sud on ipak bude rešen i osuđeni budu kažnjeni zatvorskom kaznom: za ubistvo od pet do 15 godina, za teško ubistvo od 30 do 40. Saradnja između tužilaštva i policije još uvek nije dobra, pogotovo je postala problematična od 2013. kada je izmenama u Zakonu o krivičnom postupku tužilaštvo preuzelo vođenje istrage. U praksi policija i dalje vodi istragu jer tužilaštvo nema dovoljan broj ljudi, a nasledili su i veliki broj predmeta iz godina pre izmene zakona. U regionu postoje neka dobra rešenja za ovaj problem kao u Makedoniji gde su napravili specijalno tužilaštvo u kojem rade policajci kojima su nadređeni tužioci a ne rukovodioci iz MUP-a. U Srbiji imamo problem da tužilaštvo vodi istragu, daje naloge policiji, ali postoji mogućnost da će inspektori dobiti drugačiji nalog od svojih nadređenih i oni će uvek pre poslušati njih nego tužioca.

Plaši me da institucije u Srbiji nemaju adekvatan odgovor na mafijaška ubistva, a povrh svega istragama se bave političari, a ne profesionalci. Jer, kada smo čuli Republičkog javnog tužioca Zagorku Dolovac da priča o kriminalnim obračunima i šta će tužilaštvo da radi po tom pitanju? Nikad. Dok besni rat oko droge mi više od godinu i po dana nemamo šefa Uprave kriminalističke policije koji bi trebalo da važi za jednog od glavnih policajaca. Mi nismo imali javnosti da pokažemo ljude koji će da se bave rešavanjem mafijaških ubistava. Ne, kod nas, uglavnom, izađe ministar unutrašnjih poslova ili predsednik Republike i priča ovu statistiku koja kaže da je stopa ubistava smanjena i ne uzima u obzir drugi deo statistike koja kaže da su mafijaška ubistva u porastu, ali nigde ne vidimo profesionalce da kažu šta će oni da urade povodom tih slučajeva. Evo, ima sad već više od mesec dana da je Dejan Kovačević postavljen za šefa Uprave kriminalističke policije, ali javnost od njega nije čula apsolutno ništa. On se u medijima, uglavnom, slika iza ministra unutrašnjih poslova, ali ja ne vidim koji je smisao toga.

Da li mislite da u sukobu klanova Luke Bojovića i pokojnog Slobodana Šaranovića ima elemenata krvne osvete koja je nekada bila u tradiciji balkanskih naroda?

Krvna osveta je, pre svega, karakteristična za Crnu Goru. To je kao deo tradicije ili običajnog prava, ali ja mislim da su organizovane kriminalne grupe mnogo više napredovale i da im je glavni cilj profit. One više nisu nacionalno određene, postale su etnički mešovite, kriminalci sarađuju jedni s drugima: Albanci sa Crnogorcima, Crnogorci sa Srbima... Mislim da su ovi sukobi nastali kad je jedna grupa udarila na pare druge grupe. To je čista logika.

Kako javnost može da gleda na ubistvo advokata Dragoslava Ognjanovića?

Mediji pišu o nekim nepotrebnim stvarima u vezi sa advokatom Ognjanovićem. Pišu da je branio kriminalce i da mu je Plejboj zečica bila supruga. On je stavljen u klasičan kalup kriminalca. Čovek je bio advokat, naše ustavno pravo je da imamo odbranu i pretpostavku nevinosti. Međutim, Ognjanović je u medijima predstavljen kao kriminalac, jer brani kriminalce i voli atraktivne žene. I to tako traje sve dok advokatske komore nisu rekle da će ponovo da štrajkuju. Najveći pritisak na ovu sadašnju vlast je imao onaj štrajk advokata od pre skoro četiri godine. I onda se odmah menja narativ u medijima: sada ćemo imati odlučnu borbu protiv organizovanog kriminala, sada ćemo rešiti ubistvo. Mene je to ubistvo zabrinulo jer su advokati deo pravosudnog sistema u Srbiji. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Svet na zrnu graška

Stiče se utisak da su zbog preterane političke korektnosti dovedene do apsurda svi počeli da se bune protiv nje, a da ona ipak i dalje dominira političkim i medijskim mejnstrimom. Da li se tako podstiče krhkost i zapravo naglašava nejednakost, to jest, da li je preterana politička korektnost postala politički nekorektna

STOP: Politička korektnost

Naravno, često sam suočena sa seksizmom. Ali nešto poput ovoga danas još nikada nisam doživela", napisala je Savsan Čebli prošlog oktobra na Fejsbuku. Čebli (40), ćerka palestinskih imigranata je državna sekretarka u vladi grada-pokrajine Berlina. Tog dana trebalo je da održi govor na poziv Nemačko-indijskog društva kojim predsedava bivši diplomata Hans-Joahim Kiderlen (74).

Kiderlen, izgleda, nije imao pojma kako Čebli izgleda, pa je konstatovao da "sekretarka još nije stigla", na šta se ona javila iz prvog reda. Onda je on rekao ono što je Čebli ocenila najstrašnijim seksizmom koji je doživela: "Nisam očekivao tako mladu damu. A uz to ste i tako lepi."

U društvu koje nije sasvim izašlo iz strukturnog patrijarhata, gde se ponegde šljepkanje po zadnjici još uvek smatra normalnim, a supruga do 1977. nije smela da radi bez dozvole muža – teško je poverovati da atraktivna žena nije iskusila strašniji "seksizam" od ovog. Ako je zbilja tako, onda je život gospođe Čebli bio Švicarska sve do tog "kobnog dana".

Epilog je bio bujica osuda "seksizma" i izvinjenje Kiderlena. Odrednica sa njegovim imenom na Vikipediji ima svega četiri pasusa, a jedan je posvećen "seksističkom" istupu. Internet će to večno pamtiti.

Ima li u doba *#MeToo* teoretske šanse da se opaska starog diplomate shvati kao kompliment? Makar kao trapav kompliment, možda kao neukusna primedba, blamaža, ali ne kao "seksizam? Da li decenije u kojima je plima političke korektnosti preplavila mejnstrim zapadne hemisfere ostavljaju makar mali prostor da neko, eto, ispadne glup, ali da ipak nije seksista?

GORANOV FILDŽAN

Goran Samardžić, književnik i suvlasnik sarajevske izdavačke kuće *Buybook*, prošao je znatno gore kada je novinarka i blogerka Jelena Kalinić početkom godine objavila deo njihove privatne prepiske na Fejsbuku u kojem Samardžić piše: "Ja ću ti malo onog izmust u fildžan i zamrznuti zlu ne trebalo. Ako ništa, imalo bi lijepe noge na mene i pamet na tebe." To je bio nastavak javne prepiske nakon što je Samardžić za jednu poznanicu konstatovao da se "upotpunila" kad je postala majka.

Nakon opšte osude i protesta pisaca čije knjige izlaze u *Buybooku*, Samardžić se povukao sa svih pozicija i iz javnog života, uz izvinjenje zbog "seksizma". Mediji koji su o tome javili nisu pokazali volju da se bave javnom pretnjom koju je Kalinićeva uputila Samardžiću na Tviteru niti njegovom verzijom priče – da takvu lascivnu i vulgarnu komunikaciju oni imaju godinama. To možda jeste, a možda nije tačno, ali koga briga? Presuda je već doneta.

Otvorite svoje prepiske na Fejsbuku: koliko ćete delova naći koji bi, objavljeni izvan konteksta, mogli da vas ilustruju kao seksistu, šovinistu, nevaspitanog idiota?

U PRAVU JE UVREĐENI

Profesorka Laura Kipnis postavila je pitanje "moći" baveći se slučajem kolege koji je, optužen da je napio i napastvovao studentkinju, napustio Univerzitet Nortvestern mada ga je sud oslobodio krivice: "Da se ne lažemo: šta je moćnije, profesor koji pređe crvenu liniju ili kapacitet društvenih mreža da nekog osramote?"

Nadmoć koju u Srbiji razlareni muž ima nad suprugom – možda nezaposlenom i sa malom decom, sigurno prestrav-

ljenom i sa slabim izgledima da joj sistem pomogne, a društvo poveruje – veća je od nadmoći koju je producent Harvi Vajnstin imao nad poznatim glumicama, a pohod holivudskog silovatelja opet je neuporediv sa neprijatnom opaskom muškarca kojeg žena, nezadovoljna načinom komunikacije, bez posledica može da otera dođavola.

"U pravu je onaj ko se oseća uvređeno" – tako vladajuće pravilo definiše austrijski filozof Robert Pfaler. Infantilna osetljivost je postala javni standard, te svako ko oseti zrno graška ispod sedam dušeka želi tretman poput princeze, navodi on u knjizi "Jezik odraslih. O njegovom nestanku iz politike i kulture" ("Erwachsenensprache. Über ihr Verschwinden aus Politik und Kultur", 2017), na koju ćemo se još vratiti.

Kao da se nakaradnom primenom matematičkog simbola "približno jednako" (≈) stiglo do formule: silovanje ≈ seksualno uznemiravanje ≈ seksizam ≈ politička nekorektnost ≈ dripački komentar.

To otvara vrata dvosmernoj relativizaciji. Beogradski umetnik Nenad Džoni Racković je, prema rečima svedoka, u martu ove godine nasilno uhvatio aktivistkinju Inicijative Ne da(vi)mo Beograd i koristeći fizičku prisilu simulirao seksualni čin. Tamo gde su kriterijumi razlabavljeni može da se pojavi neko, poput reditelja Gorčina Stojanovića, da stvar definisanu krivičnim zakonikom okarakteriše kao situaciju u kojoj žrtva treba da bude srećna jer ju je "poškropila neka kap" Rackovićevog dara.

"Borba protiv političke korektnosti", nema sumnje, zgodno je utočište hulja, od onih gadljivih na elementarnu pristojnost i odgovornost za izgovorenu reč, preko onih koji misle da je žena mašina za rađanje i produžetak šporeta, sve do belih suprematista i rasista svih vrsta. Čuveni su pokušaji Donalda Trampa da sve koji se usprotive njegovom mizoginom odnosu prema ženama (*Grab them by the pussy*) etiketira kao "politički korektne".

U eseju za magazin "Tajm" Mark Hana je o tome napisao: "Suprotnost političkoj korektnosti nije nenašminkana istina. Nego političko izražavanje nehajno prema verovanjima i stavovima različitim od sopstvenih. U ekstremnijem obliku, to je necivilizovanost, nepristojnost ili vulgarnost."

PREMIJER ILI PREMIJERKA: Ana Brnabić
Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

No, politička korektnost je slojevita kao glavica luka. Njena suština – da se ne može reći baš sve – omogućava raspravu i garantuje osnovnu solidarnost društva. Njena ekstremna verzija, pak, raspravu cenzuriše i razgrađuje solidarnost.

ORUĐE NEOLIBERALIZMA

Za razliku od autora koji poslednjih godina argumentuju protiv ekstrema političke korektnosti, pomenuti Robert Pfaler ide korak dalje: *Political Correctness* smatra oruđem vladajućeg neoliberalizma po sistemu *divide et impera*. Podstaknuti da budu preosetljivi kod tema koje percipiraju kao važne za svoj "identitet", ljudi gube mogućnost da budu solidarni.

Gube šansu za ono što je sociolog Jovo Bakić u jednom intervjuu – koji, da ne bude zabune, nije imao veze sa političkom korektnošću – nazvao "trenutkom preloma" – kada ljudi uvide da je svaki poseban problem deo šireg problema nejednakosti. "Kada se oni koji nisu privilegovani prepoznaju, recimo oni koji su diskriminisani zbog seksualne orijentacije i oni koji uzgajaju maline, ali ne mogu da ih prodaju po normalnoj ceni, zar ih to ne povezuje? Oni su u manje-više istoj poziciji. Ključno je što su deprivisani, a ne zbog čega su deprivisani", objašnjava Bakić.

Više od toga, piše Pfaler, kultura političke korektnosti utemeljena u "privilegovanim zapadnim kapitalističkim" zemljama vodi tome da ljudi naizgled imaju "obzira" prema onima prema kojima inače nikakvog obzira nemaju. I to tako, da retorički obzir izražen u političkom korektnom jeziku prekriva stvarnu brutalnost. On kaže da "više ne treba zadovoljiti zahtev ljudi za određenim delom društvenog bogatstva, nego tek odati jeftino simbolično priznanje njihovoj specifičnoj osetljivosti."

Ako se vratimo primerima javno žigosanim kao "seksizam", budite sigurni da se tako nešto ni u ludilu ne bi omaklo iznimno politički korektnim menadžerima kompanija koje su, recimo, indeksirane u nemačkom DAX-u. Sve da se nekome i omakne, horde PR magova koje za masne pare savetuju Adidas, BMW ili Dojče bank uštopovale bi stvar upravo prema pravilima vladajućeg diskursa.

Pa opet, ne samo da Adidasova oplodnja kapitala počiva na mizerno plaćenim i obespravljenim švaljama u Bangladešu, nego usred Nemačke u rukovodstvu trideset najmoćnijih kompanija sedi tek 12 odsto žena. Žene u Nemačkoj (slično kao i u Srbiji) zarađuju 21 odsto manje od muškaraca. Dve trećine ogromne razlike otpada na to što češće imaju skraćeno radno vreme ili slabije plaćene poslove. Ali sedam odsto razlike ostaje i kada žene rade potpuno isto što i kolege.

ODAKLE SI?

Aktuelna debata o "svakodnevnom rasizmu" u Nemačkoj izbila je nakon burnog oproštaja fudbalera Mesuta Ozila od reprezentacije ("Nemac sam kada pobeđujemo, migrant kada gubimo"). Pod novim haštagom #MeTwo se slilo sve i svašta – impozantan je broj ljudi koji kao najžešći "rasizam" koji su doživeli u Nemačkoj označavaju to što ih ljudi često pitaju "odakle su".

»

POLITIČKI NEKOREKTNO: Boško Obradović i Nikola Rackovic Džoni
Foto: FoNet; M. Milenković

To je, uzgred, odličan način da se debata razvodni i pravi problemi padnu u zapećak. Kao kod istraživanja "Špigla" i Bavarskog javnog servisa u kojem su novinari uz potpis fiktivnih likova poslali 20.000 prijava stanodavcima pokušavajući da iznajme stan. Proizišlo je da fiktivni kandidat arapskog imena u 27 odsto slučajeva biva diskriminisan u odnosu na kandidata čistog nemačkog imena. Najlošije prolaze Turci (24 odsto), slede Poljaci (12 odsto) i Italijani (8 odsto).

U širem zahvatu, to nas vodi problemu manjka stambenog prostora u gradovima, agresivnoj džentrifikaciji i povlačenju države iz socijalne stanogradnje u korist privatnog kapitala.

Ali, kako to da dođe do izražaja ako smo zabagovali kod osobe koja je uvređena jer ju je neko – možda u jednakom socijalnom problemu – verovatno iz čiste radoznalosti pitao "odakle si?"

"Ukoliko biti odrastao – i sve što uz to ide – nije javni standard, već su to razne osetljivosti, poreklo i druge odlike, onda je profiterima neoliberalne raspodele ne samo uspelo da gubitnike žestoko podele u beznačajne, rivalske ili neprijateljske podgrupe", piše Pfaler, već im je onda "uspelo i da unište onakvu javnost u kakvoj bi se te grupe mogle međusobno solidarisati, makar toliko da utvrde kako, uprkos svim razlikama, mogu da žive mirno i za sve podnošljivo."

KRIVA JE I PIPI

Sve je kao modifikovana verzija "Carevog novog odela". U Andersenovoj bajci raspištoljeni car biva ogoljen tek kada dete – neupućeno u standard ponašanja – konstatuje da car nema nikakvo odelo. Kod političke korektnosti to nije dovoljno. Uprkos tome što u debati biva osporavana jakim argumentima te nastaje utisak da su svi protiv nje, ona ipak zaposeda mejnstrim.

Roman Harper Li "Ubiti pticu rugalicu" objavljen 1960, jedno od dela koja su najviše doprinela emancipaciji američkih crnaca, danas se zabranjuje u lektirama i bibliotekama nekolikih američkih federalnih država jer likovi u romanu crnce oslovljavaju sa *nigger* (čamuga ili crnčuga). Ironije radi, zabrana knjige prvi put je razmatrana već 1966. u gotovo isključivo belačkom okrugu Hanover, Virdžinija, jer tematizuje silovanje, pa je "nemoralna". Današnji ekstremni zagovornici političke korektnosti, koji bi sebe svakako svrstali u levicu, došli su, dakle, do istog zaključka kao malograđanska desnica pre šest decenija.

Na sve više američkih univerziteta uvode se takozvana "upozorenja na okidače" (*trigger warnings*) pred deo neke knjige ili filma koji bi mogao da povredi nečija osećanja. Većina autora koji se tim povodom javljaju za reč pitaju se kako univerzitet koji svakome nudi *safe space* od neprijatnosti ili čak disonantnog mišljenja može da pripremi ljude za realni svet?

Pomenuta profesorka Kipnis o preporuci svog univerziteta da se izbegavaju "neprikladne šale", piše: "Uvek sam verovala da je neprikladnost manje-više definicija humora – mislim da bi Frojd bio saglasan. Čemu sva ta delikatnost? Studenti se ohrabruju da poimaju sebe kao vanredno osetljiva stvorenja, da neukusna opaska iz slušaonice može ugroziti njihovo školovanje, kao cvet iz inkubatora kod kojeg će truli vic verovatno izazvati hroničnu traumu."

Mediji su prepuni primera političke korektnosti sa kojima je lako zbijati viceve. Gugl je nedavno uklonio jaje iz emotikona koji predstavlja salatu – da bi bio "inkluzivniji" za vegane. Film Kristofera Nolana "Denkerk" kritikovan je jer u vodećim ulogama nema žena i manjina – a prikazuje britanske snage na severu Francuske 1940. Jedan švedski vrtić je izbacio knjigu Astrid Lindgren jer je otac Pipi Duge Čarape na jednom ostrvu "kralj crnaca" (*negerkung*) – o "rasizmu" porodice Duga Čarapa užareno se debatuje širom zapadnog sveta.

BORBA ZA POJMOVE

Na nivou jezika stvar je takođe otišla predaleko, posebno jer borba za pojmove ne može imati kraj. Za razliku od pojma *nigger*, koji je oduvek bio pežoratian, *negro* je pedesetih i šezdesetih bila neutralna reč u engleskom jeziku (nju koristi recimo "Njujork tajms" izveštavajući o protestima pod vođstvom Martina Lutera Kinga), a od tada se preko *colored people*, *people of color* i *black* stiglo do *African-American*.

Time opet nisu zadovoljni mnogi poput Morgana Frimana. Zbilja, kakve veze crnac rođen u Memfisu ima sa Afrikom? Dočim Arapin iz Maroka ili belac iz Južnoafričke Republike koji se doseli u SAD nikada neće biti nazvan "Afroamerikancem". Sličan (nikada svima zadovoljavajući razvoj) imaju i pojmovi kojima se označavaju osobe sa invaliditetom, smetnjama u razvoju ili niskog rasta.

U Nemačkoj se reč "Ciganin" (*Zigeuner*) smatra pojmom za čiju je konotaciju beznadežno boriti se, jer je u vreme na-

cizma imao izrazito negativan prizvuk. Velika je debata o tome sme li se u meniju restorana još nuditi tradicionalna "ciganska šnicla". Izuzetni obrnuti primer je neutralno zaposedanje pojma koji je isprva korišćen kao uvreda. Tako se reči *Schwul* ili *Lesbe* (najpribližnije "peder" i "lezbejka") danas uobičajeno pišu u mejnstrim medijima.

Nevolja sa konotacijama je u tome što su dvostruke – jednom u ustima govornika i jednom u uhu slušaoca. "Kada upotrebim reč, ona znači ono što izaberem da znači – ni više ni manje", kaže Zalud-Uzalud (*Humpty-Dumpty*) Alisi u zemlji čuda. "Pitanje je", uzvraća Alisa, "da li možeš da učiniš da reči znače tolike različite stvari." Zalud-Uzalud odgovara: "Pitanje je čije je da time gospodari – to je sve."

IGRA PRIVILEGOVNIH

Upoznao sam u Bonu jednog Srbina sa Kosova i štrecnuo se kad je počeo da priča o "Šiptarima". Kroz razgovor se ispostavilo da on," običan čovek" neupućen u formule političke korektnosti, baš ništa loše ne misli, čak priča o pozitivnim iskustvima sa komšijama "Šiptarima".

U tom pogledu, austrijski filozof Pfaler političku korektnost vidi kao "jezičku igru privilegovanih koja se po pravilu odvija u odsustvu onih o kojima se navodno radi". Pa opet, ni Pfaler, naravno, ne bi tamnoputu osobu nazvao "crnčugom". Biće da tu ima više od "jezičke igre".

Kada lider Dveri Boško Obradović kaže "Šiptari", tačno se zna da nišani najniže strasti u publici. Posebno jer taj isti Obradović, i te kako upućen u uzuse komunikacije, na televiziji N1 nikada ne bi upotrebio tu u Srbiji s pravom prokazanu reč.

To čak nije ni politička korektnost, već osnovna ljudskost. Jer, kakve se stereotipne, čak rasističke slike u srpskom mnjenju kriju iza tog pojma, najbolje je demonstrirala sveža izjava proslavljenog fudbalera Duleta Savića. On je o "Šiptarima" koji igraju za Švajcarsku rekao: "Mlatarali su skraćenim prstima koji služe samo za prodaju semenki, a koji kao simbolizuju neke orliće, ali će im ta krila vrlo brzo biti skresana." Na takve biologizme bio bi ponosan i Adolf Ajhman.

TREĆI POL

Premda ni izbliza zapaljiva kao gornji primer, u Srbiji se s vremena na vreme rasplamsa debata o rodno senzitivnom jeziku. Još se često čuje i piše da je Ana Brnabić "premijer", a ne "premijerka". Na takvo retrogradno držanje koje ohrabruje SANU ne može se odgovoriti bolje nego što je to uradila Biljana Srbljanović prošlog oktobra. Ona je pitala kako to može "sluškinja", a ne može "dramaturškinja", kako može "veštica", a ne može "advokatica", zašto može "nerotkinja", a ne može "sutkinja"?

Ako se to jednom razjasni, čeka nas *showdown* kakav se trenutno odvija u nemačkom jeziku. Da li plural "studenti" podrazumeva i muške studente i ženske studentkinje? Ako ne, treba li da izmišljamo *bolji plural* koji bi sve obuhvatio ili da pazimo da uvek kažemo "studentkinje i studenti" (ili možda obrnutim redom, jer ima dama koje se uvrede na *ladies first* pa bilo to pridržavanje vrata ili kaputa). A šta je sa interseksualnim osobama koje su nedavno ustavno priznate kao treći pol u Nemačkoj, a pre toga u dvadesetak drugih zemalja?

O tome je novinarka Žang Danhong – više puta "pod istragom" zbog navodne nepodobnosti i političke nekorektnosti – za "Dojče vele" napisala: "Prvo je bilo: 'drage koleginice i kolege', onda 'drage kolegInice', a odnedavno 'koleg_inice' ili 'koleg*inice'. (...) Rešila sam da sa velikim interesovanjem pratim razvoj jezika i naprosto sačekam konačnu formu koju će svi smatrati dovoljno korektnom. Najbolje da se takva forma onda prelije u zakonsku obavezu."

U debati o pobrojanom valja sačuvati samu debatu. Robert Pfaler nije jedini koji političku korektnost opisuje kao *game over* mnogih diskusija, jer tobože ne vredi debatovati sa onima koji njenim pravilima ne vladaju perfektno ili ih pak ignorišu. Takvi, u očima prvoboraca političke korektnosti, zaslužuju samo prezir. A zatvaranje u eho-sobu loša je podloga za debatu. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Kako vrednovati slabu godinu

O Puli ovih dana, o ne baš kvalitetnim filmovima u Areni, o sudbini "Uljanika" i stare kasarne, ali i o srpskom filmu u svemu tome

U prošlom broju "Vremena" osvrnuli smo se na 25. Palićki filmski festival koji nosi pridev evropski, ali u čijem glavnom programu nije bio nijedan srpski film zato što nijedan nije dostigao nivo evropskog filma. Gotovo istovremeno, od 14. do 22. jula, održana je 65. Pula, manifestacija u čijem podnaslovu piše da je najstariji festival nacionalnog filma. Prikazano je 20 ostvarenja (11 u nacionalnom programu, a 9 u segmentu manjinskih koprodukcija, bonus jedan izvan konkurencije). Osnovni kvalitativni utisak je da je na ovogodišnjoj Puli bilo previše prosečnih, a nedovoljno izvanrednih domaćih ostvarenja. Nemoguće je ne pomisliti kako ovogodišnji kriterijumi i Palića i Pule nisu bili adekvatni.

Pula danas, može se posmatrati u tri ravni. Primarno, ona je sedište Istarske županije sa 50.000 stanovnika, urbanistički i arhitektonski miks Rimskog carstva i to ne samo zbog Vespazijanove Arene, austrougarskog neoklasicizma i italijanske međuratne moderne, i jugoslovenskog socijalističkog industrijskog graditeljskog nasleđa, pre svega brodogradilišta "Uljanik". Upravo u vreme Pulskog festivala, glavno egzistencijalno pitanje grada i regije bilo je – kako će dalje Pula sa "Uljanikom". Naime, Evropska unija zabranila je državne subvencije u brodogradilišnu industriju. Kako bi sprečila taj potencijalni "brodolom", hrvatska Vlada pokušava da zainteresuje Danka Končara, jednog od najbogatijih ljudi Hrvatske, da preuzme "Uljanik" kako bi zauzvrat od države dobio koncesiju nad nekadašnjom najvećom kasarnom Jugoslovenske ratne mornarice na poluostrvu Katarina za svoju Jahting marinu. Turistički aspekt Pule podrazumeva poslednju devičanski netaknutu lokaciju u poređenju sa prezasićenom popularnošću Rovinja, Poreča i Umaga. I, na kraju, u kulturološkoj ravni, sa filmskim festivalom i koncertnim programom u Areni (Amira Medunjanin, Bajaga, Zdravko Čolić), Šerbedžijinim Ulysses teatrom na Brionima, džez festivalom u Grožnjanu i napokon Motovunskim festivalom, Istarska regija umetnički je pijemontalni lider u evropskim okvirima i kao takva nedostižna za, na primer, susednu Rijeku – EU prestonicu kulture 2020.

Početak Pule poklopio se sa spektakularnim hrvatskim učešćem na Svetskom prvenstvu u fudbalu u Rusiji, plasmanom Vatrenih u finale, čiji je prenos u Areni izmestio čitav jedan festivalski dan pa zato i trajanje celog festivala – navijačkom atmosferom progutao je sav institucionalni glamur crvenog tepiha 65. filmskog festivala. Prikazani filmovi su, kao što je rečeno na početku teksta, pokazali

Foto: Matija Ščulac / Pulski festival

NAJBOLJI FILM: *Mali*, u režiji Antonija Nuića

da je ovogodišnja Pula evaluacija relativno slabe kinematografske sezone, koja je posledica događanja u Hrvatskom audiovizualnom centru. Tome treba dodati i konkursni diskontinuitet Filmskog centra Srbije, što se odrazilo na proizvodnju koprodukcija. Uprkos nesebičnom samopregoru umetničko-produkcionog vođstva Pule, Gordane Restović i Zlatka Vidačkovića, program Pulskog festivala je odraz novog rediteljsko-scenarističkog koncepta, sličnog kakav je aktuelan i u srpskoj kinematografiji – i jedan i drugi pokušavaju da etabliraju isključivo festivalsku nišu, poput rumunskog autorskog filma, iako je pulska publika (a i publika uopšte) naklonjenija mejnstrim igranom filmu.

Film *Aleksi* koji je otvorio festival, ukazao je i na pitanja smislenosti ovakve vrste podrške debitantskim filmovima. Rediteljka Barbara Vekarić je istovremeno i scenaristkinja (što je za debitanta, pokazalo se i u ovom slučaju, preambiciozno) priče prijemčive samo kao razglednice, ali bez ikakve radnje. Iako prvi put uvodi temu egzistencijalizma i eskapizma milenijalaca u hrvatsku kinematografiju, na način filma *Vlažnost* u srpskoj, *Aleksi* je značajno slabiji od lokacijski i tematski sličnog filma *Comic Sans* Nevija Marasovića, sa kudikamo smislenijim zapletom. Taj film će u konačnom zbiru nagrada poneti i tri Zlatne arene: za režiju, za glavnu mušku ulogu Janku Popoviću Volariću i glavnu žensku epizodu Nataši Janjić. S obzirom na to da je dobio i Nagradu publike, možda bi poneo i Veliku arenu da već nije bio u bioskopskoj distribuciji, baš kao što se desilo i prošlogodišnjem hitu *Ustav Republike Hrvatske*.

ARENA: Ovacije Mileni Dravić
Foto: Manuel Angelini / Pulski festival

Filmovi *Dom* Darija Pleića, *Do kraja smrti* Anđela Jurkasa i *Lada Kamenski* Sare Hribar i Marka Šantića ogledaju se ekstremno kamernom strukturom kadrova i narativnog niza. Prva dva su na ivici dosade, a treći je kudikamo zanimljiviji kao *case study* budućnosti filma i glumačke personifikacije igranog filma ne samo kao umetničkog dela, nego i entertejment sadržaja. Samim tim, logično je Arena pripala za scenario Sari Hribar i za glavnu žensku ulogu Doris Šarić Kukuljici. Još tri filma vredna su pomena: *Za ona dobra stara vremena*, doajena jugoslovenske i hrvatske TV režije Eduarda Galića (*Dimitrije Tucović*, *Svetozar Marković*, *Nepokoreni grad*) – ostvarenje koje je, kako je primetio kritičar "Jutarnjeg lista" Jurica Pavičić, naše *Munje* ili *Kad porastem biću kengur* na hrvatski način, ali sa dve decenije zakašnjenja. *Osmi povjerenik* Ivana Salaja na tragu je antropoloških filmskih antologija o endemskom lokalnom dinarskom mentalitetu, kakve su nekad snimali Krsto Papić i Živko Nikolić. Kao takav, ostavio je solidan utisak sa najviše nagrada u sporednim pojedinačnim kategorijama. Zvanično najbolji film, *Mali* Antonija Nuića – Velika zlatna arena za socijalni "toniparsons" prosede o trend tematici: odnosu samohranog oca i sina i odgoju unutar »

njihovog okruženja. Flešbek ovog filma je omnibus producenta Borisa T. Matića iz 2004, kao njegov dvadesetogodišnji nastavak. Matić i Nuić su hrabro zaigrali, za razliku od brojnih kolega koji nisu učestvovali na Pulskom festivalu zbog straha da će film *General*, o Gotovini, dobiti sve nagrade. Ispostavilo se da *General* nije dovršen, pa samim tim ni prikazan. Interesantno je da se film Boba Jelčića *Sam samcat* nije takmičio ove godine u Puli zato što je izabrano da se premijerno pokaže na Sarajevskom festivalu – baš kao što ni *Teret* Ognjena Glavonića, takođe zbog Sarajeva, nije prikazan na Palićkom festivalu.

Bosanski film *Žaba*, koji je pobedio u kategoriji manjinskih produkcija, po opštoj oceni je negledljiv, pa je samim tim ne samo nedostojan same nagrade, već tradicije koju pojam Pulska zlatna arena već skoro sedam decenija predstavlja. U okviru *Matchmaking* foruma podrške manjinskim koprodukcijama, pružena je materijalna šansa novom ostvarenju Slobodana Šijana, kao ključ moguće buduće interakcije HAVC-a i FCS-a. U međunarodnom programu prikazani su srpski filmovi *Senke nad Balkanom* i *Biser Bojane*.

Na kraju, u Puli se desio vredan pomena, pažnje i pohvale festivalski *off* program. Kada je reč o učesnicima iz Srbije, prikazana je izložba o Mileni Dravić uz promociju istoimene monografije autora Maje Medić, Stefana Arsenijevića i Tanje Nježić. Milena je na otvaranju dobila višeminutne stojeće ovacije publike, što je bio događaj vredan njene karijere i naklonosti posetilaca ne samo prema njoj kao simbolu jednog vremena, društva i države, već i filmu kao lektiri za hiljade ljudi koliko ih je svako veče punilo Arenu. Priređeni su druga edicija knjižice *Vremeplov Pule* sa posebnim osvrtom na Pavla Vuisića, kao i hrvatsko izdanje knjige *Kritički vodič kroz srpski film 2000–2017*. A kako smo na početku konstatovali, baš kao na Paliću, srpskih filmova nije bilo ni na Puli iako ovaj festival baš poput Jugoslovenskog dramskog pozorišta ili Jugoslovenske kinoteke i dalje pronosi integrativni duh netitlovane komunikacije. ¶

ZLATKO CRNOGORAC

gost Pulskog festivala,
urednik bioskopa "Dragan Gaga Nikolić"
i domaćin programa "Mala Pula 2.0"

Mit u stvarnosti i n

Predstave *Mikelanđelo* i *Bakhe* o pitanjima šta je bog u čoveku i kad je čovek u bogu, u Dubrovniku i na Brionima

Foto: Marko Ercegović

Prva od dve dramske premijere ovogodišnjih Dubrovačkih ljetnih igara, i jedina premijera Kazališta "Ulysses" na Brionima, odigrane su poslednjih dana jula. U Dubrovniku, na ruševinama benediktinskog samostana na otoku Lokrumu, bio je *Michelangelo* Sebastijana Horvata i Milana Markovića Matthisa po drami *Michelangelo Buonarroti* Miroslava Krleže, u koprodukciji Ljetnih igara i riječkog HNK "Ivana pl. Zajca", a na Brionima je Lenka Udovički režirala Euripidove *Bakhe*, njenu treću predstavu po antičkim dramama. Sredinom avgusta na Dubrovačkim ljetnim igrama očekuje se premijera *Pod balkonima*, predstava koju po pripovetkama Ranka Marinkovića režira Dario Harjaček. Zajednički imenitelj obe već prikazane produkcije jeste da sa punom snagom postavljaju pitanja i ukazuju na neuralgične tačke današnjeg pojedinca i društva.

MIKELANĐELO

Michelangelo Buonarroti je rana, ekspresionistička drama Miroslava Krleže, u kojoj genijalni slikar pokušava da ostvari neograničenu moć umetničkog stvaralaštva, no Krleža ga suočava s novcem, bednom nadnicom za njegovu veliku umjetnost. *Mikelanđelo* postavlja uvek aktualno pitanje odnosa umetnosti i novca, pa samim time i odnos umetnosti i moći i politike, dovodeći u sumnju deklarativnu parolu o umetničkoj slobodi što je danas veoma aktuelno.

Predstava se sastoji od tri celine, tri plana: od opšteg prema ličnom. Ima strukturu levka koji se zatvara u intimnom, ličnom.

U prvom delu gledamo Krležinog *Mikelanđela*, dramu u kojoj sve vrvi od velikih reči, u središtu je umetnik, rastrzan između zahteva vlastitog genija i sredine koja ga ne shvata. Kovitlac borbe i žudnje koji donosi Krleža, sav prenapregnut u želji da se pređu vlastite granice da bi se do istine stiglo, Horvat postavlja inteligentno, promišljeno. Rakan Rushaidat je Mikelanđelo, na sceni koja je beketovski/brusnojmanovski ogoljena, pusta. Igra se bez patosa, ali i bez podsmeha velikim rečima. Jednostavno, bez viškova, uz izdženiranu muzičku podlogu. Horvat sa uživanjem kreira jednu vrstu potpuno savremenog, a opet potpuno krležijanskog sveta.

Zatim klizimo u drugi deo predstave koji razgloblјuje celu stvar, stavlja nas u utrobu, u čapekovsko "pozorište u pozorištu", saznajemo kako nastaje predstava *Mikelanđelo*. Napeto je i urnebesno u isti mah i reditelj, glavni lik ovog dela (igra ga Jerko Matačić), u muci je stvaranja, ali sasvim drugačijoj od Mikelanđelove, u jednoj nervnoj napetosti pred premijeru kada ima utisak da se sve raspada i da nema vremena da se stvari poprave a predstava mora izaći na scenu (Čapek bi rekao: i zato je pravo čudo kada se zavesa uopšte digne, a predstava odigra).

jegovo naravoučenije

Mikelanđelo

Bakhe

Zatim dolazimo do trećeg i najzaumnijeg dela predstave koji čini jedan beketovsko/bernhardovski monolog kojeg u povišenom energetskom potencijalu i u izvrsnom ritmu, koji gledaoca uvlači u narativni tok i nesumnjivo čini od njega saučesnika, izvodi Nikola Nedić. Monolog je kao otvaranje žive rane, vapaj za smislom, za potrebom da čujemo sebe i drugog. Horvat i Marković Matthis kroz svoj trodelni levak dovode nas na prostor ličnog i traže da ne ustuknemo da pogledamo u sebe, u sopstveni odraz u ogledalu. Završni monolog svojevrstan je udarac u stomak. Koji vas svakako ostavlja bez vazduha.

I tako, put od Mikelanđela, koji se bori sa sopstvenim demonima silovito i bučno, ekspresionistički, preko onog rediteljskog koji nosi nužnu dozu histrioničnosti, vodi nas do ljudski usamljenog, potresnog. Do vapaja za smislom, koji je lišen patetike, koji je jasan, pošten i čist. I upravo zato – potresan. Gluma ne samo trojice protagonista (Rushaidata, Matačića i Nedića) nego celog ansambla, dobro je usklađena u pravoj meri spontanosti i preciznosti. Scenografija Igora Vasiljeva daje sliku i egzistencijalističke pustoši duše i živog nastajanja pozorišne predstave. Svojevrsna naracija je i muzika Karmine Šilec (hor koji je u prva dva dela učesnik slika koje gledamo daje poseban ton i punoću). Lokrum ovu predstavu toplo i prirodno prima u svoje okrilje.

BAKHE

Kazalište "Ulysses" i rediteljka Lenka Udovički ponovo posežu za mitskim temama. Nakon predstave *Medeja* prema Euripidu i *Antigona 2000 godina kasnije* prema Sofoklu, na malom Brijunu treća drama antičke Grčke i opet *Euripid*.

Kod Euripida, da podsetimo, ljudi nisu više heroji a bogovi dobijaju ljudske osobine. Plus, on prvi na pozornicu uvodi lik žene. (Naravno, da su u staroj Grčkoj Bakhe igrali muškarci. Lenka Udovički se odlučila da glumice igraju i ženske i muške likove.) U *Bakhama*, Dionis se vratio iz Azije u Tebu, svoj rodni grad. Da bi dokazao svoju moć, on začara sve žene da iz grada odu u goru i prepuste se vinu i divljim zanosima. Jedini mu se suprotstavlja njegov rođak Pentej koji predstavlja načelo reda, logike...

Dok publika zauzima svoja mesta, na crnom podu nepomično leži 11 žena. U središtu poda je crveni krug. Glumice ustaju, staju pred publiku i počinju uglas da izgovaraju ispovesti, sopstvene traume. Rediteljka vas odmah suočava sa krikom savremenog sveta, konkretno: savremene žene. Zapravo smo na psihoterapiji (stručni saradnik je psihoanalitičar/psihijatar Stanislav Maričić). Jedanaest žena sedi u polukrugu, dok ispovesti nezaustavljivo izlaze iz njih. Izlazi ono što mora biti, kulja bes. U vremenu u kojem živimo dozvoljeno je sve, a to znači samo da, zapravo, nije dozvoljeno ništa. Bes kulja iz osećanja obespravljenosti, marginalizovanosti, neke vrste nepravdi (jedna od asocijacija svakako jeste i Brehtova *Piratuša Dženi*).

Predstava se dešava u neprestanim prelascima između mita i savremene stvarnosti. Prepliću se dva jezika – savremeni koji čujemo u psihoterapijskim ispovestima i onaj Euripidov, mitski (u predstavi je korišćen izuzetan prevod Lade Kaštelan). Željka Udovičić »

Pleština dramaturški vešto i jasno prepliće oba plana, onaj savremeni i onaj mitski, oniričan.

Nad junakinjama – klijentkinjama psihoterapijske seanse, odnosno nad Bakhama, dakle i u savremenom i u antičkom svetu, prisutan je Dionis u sjajnoj u izuzetnoj glumačkoj kreaciji Katarine Bistorvić Darvaš. On je i trauma i onaj koji oslobađa od iste, a ona ga na scenu donosi koncentrisanog u svom naumu da svoj bes kanališe u osvetu. On ne leži na podu, niti se ispoveda, on nije u ritualima Bakhi, on nad njima lebdi i njima vlada, kako mu i dolikuje. Agava u tumačenju Senke Bulić je snažna i ljudski potresna, odigrana upečatljivo, bez ičeg suvišnog. Osim njih dve, igraju i Ivana Krizmanić, Dubravka Miletić, Lucija Šerbedžija, Lucija Barišić, Hrvojka Begović, Jelena Graovac, Milica Manojlović, Dora Polić Vitez, Barbara Prpić i Urša Raukar. Igra čitavog ansambla je snažna, usredsređena, potresna u ispovestima koje čujemo. Igraju ne štedeći ni sebe ni publiku.

Rediteljka Lenka Udovički upravo kroz savremene ispovesti otvara prostor mita, opominjući nas gde smo i koliko dublje možemo stradati ako se ne vratimo sebi, odnosno mitu, onom pratkanju koje nas preuzima i vraća u kontakt sa nama samima ili bogovima, kako vam volja. Posebno mesto u predstavi zauzima pokret koreografa Staše Zurovca, koji i oniričnost i krik nemoći čini jasnim i ubedljivim. Muzika Najdžela Ozborna i Davora Rocca daje ovoj pripovesti naročitu snagu i kad je koračnica, i kad poziva na ritualni zanos, prepuštanje. Prostor malih Briona svakako je jedan od učesnika predstave, onaj koji joj daje organski okvir.

Na kraju ovog putovanja Dionis se pojavljuje u dugačkoj haljini načinjenoj od bezbroj kartica na kojima su imena poznatih brendova. Kojim se bogovima klanjamo u ovom vremenu koje nas nemilosrdno melje i trudi se iz sve snage da čovek zaboravi na sebe samoga – pita nas. *Bakhe* Kazališta "Ulyssis" nas pozivaju na povratak mitskom pratkanju. Ako nam je život mio. Jer, moramo imati u svesti da nijednom autoritetu ne smemo biti pokorni bez ostatka. Delotvornije je uspeti čuti sebe samoga. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Grozdovi muzike

Istarski *Jazz iz Back BP*, svojevremeno proglašen za najbolji mali džez festival u Evropi, i danas osvaja neodoljivim šarmom

Budale oko nas koje reč "urbano" već decenijama koriste kao vrednosnu odrednicu – za nešto navodno bolje od bilo čega ne-urbanog – teško da bi prepoznale osnovna obeležja i neophodne elemente grada u nizu minijaturnih naseobina na vrhovima brdašaca širom Istre, velikog poluostrva zabodenog u plitki vrh Jadranskog mora. Neprestano živi od antike naovamo, u raznim razdobljima (Rimskog carstva, Mletačke republike...) veći i značajniji, ti gradići su među najmanjim na svetu; po Ginisu, titulu već decenijama drži Hum, sa svega 21 stanovnikom (popis 2011) među zidinama, trgom, gradskom kućom, crkvom... Čempresi su im neretko viši od zvonika, a jedino tereni za boćanje nisu mali.

Nešto veći Grožnjan (ital. Grisignana), s pogledom na blagorodnu dolinu nekad čak i plovne Mirne, i horizontom na moru i planini Učki, izdržao je sva istorijska tumbanja i promene vlasti još od prerimskih plemena (po Histrima i poluostrvo imenovano), pa i nekoliko epidemija kuge. Procvat tokom mletačke vladavine uključio je pametno podsticanje useljavanja begunaca od otomanske strahovlade (slovenskih naroda, pa i pravoslavaca, sve do Grka), da obrađuju zemlju i gaje stoku. Razvoj *via Veneto* doneo je i demokratske institucije i nastavio se pod okriljem Austrougarske. Na popisu 1910. opština (Grožnjanština) ima oko 4000 stanovnika, a sam gradić više od 1600.

Pod šapom fašističke Italije ukinute su demokratske tekovine i otuđen slovenski živalj, a agrarna i uopšte ekonomska politika neodoljivo ličila na današnju SNS-ovu u Srbiji. Padom Musolinija '43. buknuo je partizanski pokret i u Istri, pa je i ta tradicija potrajala da bude otpor Tuđmanu i HDZ vlasti '90-ih. No, po završetku Drugog svetskog rata, Grožnjan pripada tzv. Zoni B (pod YU-kontrolom) i do '56. dve trećine Italijana iz ove oblasti emigrira u matičnu im zemlju. Tek '75. Grožnjan Osimskim sporazumom postaje deo SFR Jugoslavije.

Srećom, neke bitne stvari dogodile su se i u socijalističkom međuvremenu. Najpre je '65. Grožnjan proglašen Gradom umetnosti, napuštene kuće su pod povoljnim uslovima ustupane za život i rad umetnika iz Hrvatske i Slovenije, ali i Vojvodine, a '69. je tu smešten Kulturni centar Međunarodne federacije muzičke omladine (Jeunesses Musicales International, JMI – globalno, najveća omladinska NVO za muziku). I upravo su letnje škole, kreativni kampovi, master-klasje i radionice muzičke omladine Grožnjan "stavile na mapu" Evrope. U svom zlatnom dobu '70-ih i '80-ih, zbog toga je leti vrveo od mladih iz desetina zemalja, uključujući mnoge bez ikakve veze s Muzičkom omladinom, privučene dobrim provodom. Republičke tj. hrvatske subvencije umetničkim i tzv. slobodnim profesionalcima (brojnim iz Pule i Rijeke) razvijale su minijaturne galerije, ateljee, umetničke kolonije i likovne manifestacije, doprinoseći živopisnosti naselja i pametnijem privlačenju turista.

Po popisu 2011. opština Grožnjan ima 736 stanovnika, a sam gradić 164. I dalje je to jedino mesto u Hrvatskoj gde su Italijani većina (40%), a uz 30% Hrvata čak je više od 18% "regionalno izjašnjenih" tj. Istrijana. To čini specifičnu "maneštru" izvorne populacije i kulture, običaja i mentaliteta, pa i jezika/narečja – *veliju niki, istarskog mikrokozmosa* – opuštenosti, tolerancije, lokalpatriotizma. Povratak u Grožnjan posle 30-ak godina otkriva da su uređeni parking-prostori oko zidina pojeli nešto mesta gde se nekad dalo spontano zanoćiti na četinarskim iglicama. Sve je dobro očuvano, na gradskom groblju brzi pregled nalazi

GROŽNJANŠTINA: Uživanje u neformalnoj atmosferi
Foto: D. Kremer

čak tri Marka Kraljevića, u župnoj crkvi orgulje (Girardi) iz 1846, a na trgu punkt gde jednom mesečno organizovano preuzimaju istrošene baterije i IT-opremu. Čisto i tiho, da s uživanjem tumarate kroz deliće romanske antike, baroka, renesanse, gotike... koji se ipak nekako drže zajedno, sa sve (gotovo najsevernijim) mediteranskim šmekom. Razgledanje načičkane arhitekture, radnjica s lokalnim delicijama i galerija od (primenjene) umetnosti do kiča još prijatnijim čine zvuci koji se od ranog prepodneva odbijaju o kamen – vežbe na pojedinim instrumentima, dueti, trija... violine, harfe, flaute... kasnije se slivaju u kamerne ansamble, probe, pa i koncerte. Jer, Muzička omladina/Hrvatska glazbena mladež (HGM) je i po raspadu SFRJ nastavila, njen Međunarodni kulturni centar u Grožnjanu je razgranao pedagoške delatnosti i zadržao jedinstven položaj u Međunarodnoj muzičkoj omladini. Od začetka letnjeg kampa, na inicijativu JMI, za 30 godina ovde je prošlo više od 10.000 polaznika iz 58 zemalja, no i bez toga teško je zamisliti prikladnije mesto za širenje muzičke lepeze i skupljanje/ukrštanje uticaja. Grožnjan, a gde drugo?

Nije onda čudo da je krajem '90-ih tu pokrenuta i letnja džez škola, poverena jednom od najvećih – i internacionalno afirmisanih – jugoslovenskih džezera, doajenu hrvatske scene i klupskog muziciranja, vibrafonisti Bošku Petroviću (1935–2011; vidi "Vreme" br. 621 i 1045). Legendarni B.P. nije mogao a da u istim okvirima ne napravi i (makar malecki, ali međunarodni) festival, i 1999. je krenuo "Jazz is Back!" (Boškovi inicijali su kasnije dodati i u naziv). Bez pretenzija, u skladu s mogućnostima organizatora – kojima se pridružila opština Grožnjan – i Petrovićevim ličnim vezama, festival se polako razvijao. Često nastupaju profesori letnje džez-škole, neretko s njihovim polaznicima, a gostuju ne naročito velika/skupa svetska imena, npr. Džordži Fejm (Georgie Fame), Karla Blej (Carla Bley), Majk Sponca (Mike Sponza), i u Srbiji učesnik sličnih manifestacija, austrijski saksofonista Karlhajnc (Karlheinz) Miklin. Štaviše, mnogi izvođači se ponavljaju, čak i u uzastopnim izdanjima, a tokom iste sezone muziciraju u raznim postavama. Jasno, to izaziva primedbe o preteranoj privatizaciji festivala, ali i doprinosi gotovo porodičnom ugođaju.

Domaću okosnicu čine nama dobro poznati, sad već sredovečni hrvatski džezeri – riječki gitaristi Elvisi (Stanić i Penava), bubnjar/perkusionista Borna Šercar i sl. koje u Srbiji, nažalost, srećemo pretežno kao pratnju pevači(ca)ma, od popa do sevdaha – i vokalni veterani kao Zdenka Kovačiček i Miro (4M) Ungar. Posthumno, bar jedno veče posvećeno je Bošku Petroviću, i "nose" ga njegovi dugogodišnji saradnici (basista Mario Mavrin, gitarista Primož Grašič itd.). No, brkati bonvivan B.P. bar je doživeo da 2008. Evropska džez federacija proglasi *Jazz Is Back!* Najboljim malim (boutique) džez-festivalom (Best European Small Festival Award, European Jazz Award Committee) i da 2010. uz pomoć sve brojnijih i jačih sponzora uspeju da izvedu najveće izdanje ovog festivala, sa 30 koncerata, 140 muzičara iz 20 zemalja širom sveta.

Realna mera ovog događaja ipak je manje-više dvonedeljno trajanje, uglavnom u drugoj polovini jula, s besplatnim koncertima koji ne počinju pre mraka i svirkom koja ume da se "otme" i potraje do sitnih sati, bez protivljenja stanara i spavača u kućama što okružuju malu pozornicu i prostor s nešto drvenih klupa i stolova, šankom, par redova »

sedišta i mestom za stajanje, i prolaznike. Jer, ono "mali" u pomenutoj evropskoj nagradi u Grožnjanu doslovno znači da se po večeri okupi ne više od 1000 ljudi. No, šarm ovog skupa i jeste u (ne)razmerama: na prilazima gradiću nanižu su stotine automobila potegnutih iz Zagreba i Ljubljane, ali i iz razrađenog agroturizma Istre (u Srbiji: seoski turizam). Ove godine nisu ih odvratili ni uspesi Hrvatske na Mundijalu, ni povremena topla kišica – ne verujem da iko uzima zaozbiljno ponudu organizatora da program u slučaju nevremena sa "terase Belvedere" premesti u gradsku koncertnu salu.

Prava draž ovog festivala i jeste bosonoga opuštenost, uživanje u neformalnoj situaciji gde vam džez bez prekora može biti i samo povod, čak izgovor za uživanje u letnjim večerima na otvorenom, u ambijentu takvog gradića, i svakako u lokalnim vinima – ne zaboravimo da je Istra postojbina malvazije i terana, meda i krvi ove zemlje, a ni refošk ne smete izbegavati. Muzičari su jednako neposredni, jedva ozvučeni, najčešće obučeni kao i publika (eng. uppa-druppa), pevuše, igraju, dirigenti i vođe sastava zabavljaju prisutne, i svi kao da se mešaju pod nazivima World Orchestra, All Stars, and Friends, etc. Za 2018. otvaranje je odsvirao orkestar pod vođstvom saksofoniste Luisa Boinile (Boinilla, SAD), big bendovi su došli iz HRT i s Bleda, "bratimljeni" kamp je iz Kranja, Miklin je nastupio s programom *Jazz Via Brasil*, a Sponca s *Made In The Sixties*.

Poseban, veliki udeo imaju zaista mladi, čak i tinejdžeri, bilo da koncertiraju samo studentske postave ili sa svojim mentorima. Neki od najsvežijih trenutaka zasluga su takoreći potpunih početnika (bar u džezu), izvođača dolazećih iz tzv. klasike/umetničke ili etno-muzike. Ovog puta neodoljivi su bili učesnici večeri *Ethno Croatia*, šarena prekogranična ekipa koja je preko dana na radionicama imala zadatak da savlada/aranžira po jednu tradicionalnu/folklornu hrvatsku kompoziciju, ali i da svako od njih ostale učesnike radionice nauči jednu pesmu iz svoje zemlje. Zvuči kao jednostavan recept, a kad se uveče ta razmena slije u spontani koncert i začini s malo improvizacije (pa makar i grešaka), efekti su divni. ¶

DRAGAN KREMER

Politički ili pilićarski

Filmski centar Srbije ne želi da gledate sat i po ili dva filma *2020*. Možda zato što već postoji besplatna dvadesetčetvoročasovna verzija

2020. godina

Rat u Siriji još uvek traje, a u Ukrajini se razbuktao. Srbija još uvek nije član NATO, ali se na VMA oporavljaju ranjeni Ukrajinci, a u podrumima u okolini Beograda čame kandidati za mučenje u Gvantanamu. U Priboju, FAP radi punom parom – na proizvodnji kamiona na čije se šasije instaliraju topovi i rakete za opoziciju u Siriji. Strah i trepet u gradu je Specijalna policija čiji je zadatak da štiti interese zapadnih saveznika. U medijima po ceo dan harangiraju plaćeni režimski *analitičari*.

Piše: **Dimitrije Vojnov**

Dramaturg, scenarista, i filmski kritičar

Foto: Vesna Lalić /RAS

Mladi idu u pečalbu. Sada to više nisu kruzeri, već rat u Ukrajini gde se može zaraditi novac. *Beograd na vodi* je započet i obustavljen, a kosture nedovršenih kula privatne firme sada koriste kao vojni poligon.

Rađa se pokret otpora, čine ga omladina i ljudi koji su otpušteni iz službi bezbednosti. U početku, pokret otpora pravi vesti kojima na internetu narodu saopštava istinu. A onda ulazi u ozbiljniju borbu. Dvojica radnika-sindikalista prave diverziju u FAPu. Srbin i Bošnjak. Par dana kasnije taj Bošnjak beži iz pritvora i detonira se na Trgu Republike. Proglašavaju ga za islamistu-samoubicu. Međutim, pojavljuje se sumnja da je to sve bio inscenirani incident kako bi se stvorile etničke tenzije, ubrzali neki politički procesi koji odgovaraju vlasti i njenim zapadnim nalogodavcima. Pokret otpora dolazi do dokaza o tome i sprema se da sruši vlast.

Filmski centar Srbije ne želi da gledate sat i po ili dva ovakvog filma. Možda zato što već postoji besplatna dvadesetčetvoročasovna verzija?

Klasici poput američkog filma *Crvena zora* Džona Milijusa ili norveške serije *Okupirani* Jua Nesbea služili su kao fini katalizator za iskazivanje društvenih anksioznosti. U našoj kinematografiji koja je, barem po priči Miroslava Lazanskog koji je bio na projekciji Milijusovog filma, direktno uticala na nastanak *Crvene zore*, danas, međutim, nema mesta za ovakav film iako nam društvo ključa od kontradikcija koje bi se mogle istraživati u toj formi.

No, ostavimo li po strani potpuno prirodnu reakciju na ovakve prizore, nekome će se dopasti, nekome neće, a neko će reći – *Čekaj, zaista si mislio da bi danas u Srbiji neko hteo da finansira javnim novcem ovakvu sliku njene bliske budućnosti?* – progovorimo malo o kontekstu cele afere sa njegovim odbijanjem na konkursu Filmskog centra.

Film *2020* bio je među odbijenima na Konkursu za žanrovski određen film sa komercijalnim potencijalom. Dakle, na meritokratskom konkursu gde pored umetničkog utiska moraju da se vrednuju i objektivni pokazatelji i kapacitet filma da privuče publiku u bioskope. A kad je reč o komercijalnom filmu, od Stefana Kapičića kao glumca, Srđana Spasojevića kao reditelja u internacionalnim okvi-

rima i mene kao scenariste, srpski film bolje predstavnike nema.

Stoga, ovo je konkurs na kome ne može da se kaže, *"ko gubi ima pravo da se ljuti."* Onaj ko sklopi ovakvu ekipu na projektu automatski bi trebalo da bude pobednik, izuzev ako se na konkursu ne pojave hitmejkeri Dragojević, Bjelogrlić ili Šotra ili neko ko je obezbedio prava za neku superpopularnu franšizu poput *Tesne kože* ili *Žikine dinastije*. Paradoksalno, uz *2020*, na ovom konkursu izgubili su baš Dragojević i nova *Žikina dinastija* i to iz pera naše najuglednije spisateljice Milene Marković.

Kad ste već toliko komercijalni, što vam onda neki privatnik ne da pare? – može biti sledeće pitanje. Čak i u međunarodnim okvirima, pa i Holivudu, javno finansiranje u formi poreskih olakšica i drugih subvencija igra značajnu ulogu u snimanju najkomercijalnijih filmova. Najveći svetski blokbasteri poput Marvelovih ekranizacija biraju lokacije gde postoje subvencije. Tako i Republika Srbija na godišnjem nivou plaća strancima da snimaju izrazito komercijalne filmove kod nas. Ako plaća njima, zašto ne bi i nama kojima pritom nije obezbedila ni upola onoliko uređeno tržište kakvo imaju stranci.

Stevan Filipović je sa svojim filmom *Pored nas* pobednik istog ovog konkursa. I on je najbolji primer tog potpunog odsustva poštovanja za postignute rezultate. Dobrih deset godina Filipović je uspevao da bez presudne državne pomoći snima filmove i nametne se kao najznačajniji reditelj nove generacije koji je spojio socijalnu relevantnost i visoku gledanost. *Šejtanov ratnik*, *Šišanje* i *Pored mene* su značajni filmovi ne samo za našu kulturu nego i za živote mladih ljudi koji su ih pasionirano gledali i prihvatali. Posle decenije agonije i ignorisanja, u kojoj sam i ja sa Stevanom podelio trećinu, on konačno biva priznat. Srce mi je puno zbog toga. Ali istovremeno vidim da pravo koje je on izborio nije postalo univerzalno.

Da komisija kojim slučajem nije podržala *Pored nas*, mogla je uvek reći: "*Momci, mi se ovde bavimo eskapizmom, želimo treću Zonu Zamfirovu, nemojte nama te teške teme.*" Podržavši politički angažovan film, otvorili su prostor za naše žalbe. Očigledno *nečija politika* može, a nečija ne.

Politika je pobedila struku na osnovnom pitanju – da li bi film ovakvog sadržaja bio gledan? A istorija nas uči da zapravo bi. Naime, holivudski model anticipacije bioskopskog rezultata filma bazira se na čitavom nizu parametara među kojima su ključni – dosadašnja iskustva sa tim žanrom, temom i naravno, popularnost zvezda i autora filma. Kasnije, naravno, slede analize odjeka filma na socijalnim mrežama, reakcija na trejlere itd.

Možda će vas iznenaditi, ali socijalnokritički i društveno angažovani filmovi su vrlo gledani kod nas, uprkos iluziji da tržištem dominiraju komedije i zaslađeni prikazi epohe. *2020* nije komedija, ali svoju društveno kritičku dimenziju prožima sa žanrom akcionog trilera. Istorija takvih filmova takođe postoji u nedavnoj srpskoj ponudi. *Četvrti čovek* Dejana Zečevića i *Na mliječnom putu* Emira Kusturice imali su sedamdesetak hiljada gledalaca u našim bioskopima. Međutim, nijedan od tih filmova nije bio u ovoj meri aktuelan, kako svedoče opisi sveta iz scenarija za film *2020* i tu bliže poređenje možemo naći u nešto ranijem filmu *Crni bombarder* Darka Bajića koji je 1992. u neregularnim uslovima distribucije imao zavidne rezultate i stekao kultni status. Holivudski producent bi u taj neki trougao Zečevića – Kusturice – Bajića postavio *2020* u komercijalnom pogledu. Ove jeseni nas čeka premijera filma *Južni vetar* Miloša Avramovića i on će nam dati dodatne parametre o kapacitetima srpskog filma ovog žanra.

Činjenica da je film poput *Crnog bombardera* snimljen iste godine kada su se desili devetomartovski protesti koje je neprikriveno tematizovao, iako je takođe bio smešten u blisku budućnost, svedoči da je otvorenost prema društveno kritičkim filmovima bila veća za vreme Miloševića nego danas. No, holivudski princip podrazumeva i da se vidi šta su do sada podržali članovi ove komisije Filmskog centra. Od šest filmova za koje su odobrili sredstva, do sada je izašao samo jedan – *Patuljci sa naslovnih strana* koji je zastao negde oko tridesete hiljade gledalaca. Ilustracije radi, 2016. godine cenzus FCS za stimulaciju gledanosti srpskog filma iznosio je 45 000 gledalaca. To znači da njihov prvi izbor tada ne bi mogao da se kvalifikuje za stimulaciju gledanosti. Kako posle ovog neuspeha koji se zbio još u januaru ova komisija nije bila rasformirana, ostaje enigma.

Direktnom političkom pritisku sam svedočio u par navrata, a uvideo sam da u Filmskom centru Srbije nije postojala ni trunka volje da me od tog pritiska na bilo koji način zaštiti. Stoga, zašto ne bi politika radila i u slučaju filma *2020*? Štaviše, politička diskriminacija je u ovom slučaju *časniji ishod* za sam Filmski centar Srbije. Jedini drugi odgovor glasi da komisija uopšte nije ni čitala projekte koji su joj ponuđeni.

Poenta ovog slučaja samo je delom u političkoj diskriminaciji, ili nestručnosti, sami izaberite, ali u suštini, zapravo, ona dokazuje da postoje sile koje uspevaju da izvitopere i dobro postavljene meritokratske procese kao što je, recimo, Konkurs za žanrovski određene filmove sa komercijalnim potencijalom. Umesto da bude oaza za autore koji umeju da privuku gledaoce u bioskope, i on je postao prostor za manipulacije i izrugivanje profesiji. I tu, na kraju, prestaje da biva važno da li je motiv politički ili pilićarski.

Sledeća korekcija na ovom scenariju mora biti da se naslov promeni u *2025* jer to je sada postala fetiš-godina kada ćemo, navodno, ući u Evropsku uniju. Međutim, postoji jedna suštinska stvar koja u njemu nedostaje i na koju mi je ukazao ovaj slučaj sa Filmskim centrom Srbije. U scenariju nema nijedne situacije u kojoj se vidi kako izgledaju filmovi u toj 2025. To ćemo popraviti do sledećeg Konkursa. ¶

Šta je povod za rat

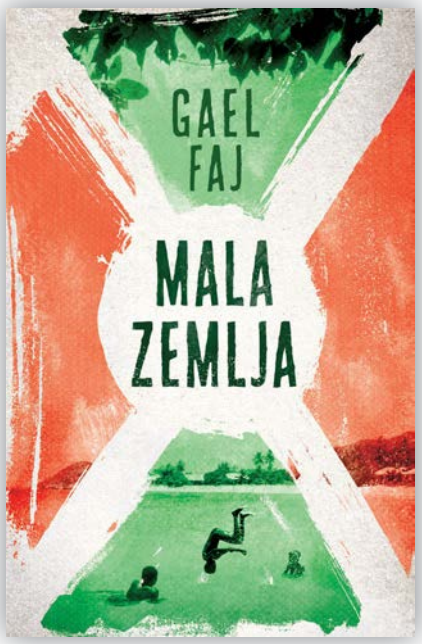
Kako izbori, dakle demokratska tekovina, prouzrokuju masakr i kako objasniti desetogodišnjaku zašto se to desilo

Mala zemlja je prvi roman francusko-ruandskog pisca Gaela Faja, rođenog u Burundiju, koji je u Francuskoj prodat u 800.000 primeraka, objavljen u više od 30 zemalja, nominovan za skoro sve prestižne francuske književne nagrade, a dobio je između ostalih i Nagradu za prvi roman. Na srpskom jeziku, u prevodu Gordane Breberine, *Malu zemlju* objavila je Laguna. Ne stižu nam često prevodi frankofonih romana, pa je ovo prilika da upoznamo malu afričku zemlju gde odrasta naš junak.

Tridesettrogodišnji Gabrijel priseća se detinjstva u Burundiju i dve najvažnije godine u istoriji te male zemlje i susedne Ruande, 1993. i 1994.

Gde se nalazi Burundi? Nalazi se između Konga, Ruande i Tanzanije. Desetogodišnji Gabrijel odrasta u Budžumburi, glavnom gradu Burundija, sa sestrom i roditeljima. Njegovo detinjstvo početkom devedesetih godina 20. veka je bezbrižno i ne razlikuje se od našeg, sem što umesto jagoda ili grožđa on i drugari kradu mango i prave čamce od stabala banana. Njegovo bezbrižno detinjstvo prekinuće predsednički izbori 1. juna 1993. Istorijski dan u ovoj maloj zemlji, kada će ljudi prvi put izaći na glasanje. I dok izbori donose nadu u demokratiju, zemlja tone u mržnju, smrt i masakr. Već 21. oktobra 1993. na radiju se čuje Vagnerov *Sumrak bogova* – klasična muzika znači državni udar, vojska je ubila novog predsednika. Zatim, 6. aprila 1994. ubijeni i predsednici Burundija i Ruande. Optuženi su Tutsiji a pripadnici Hutua pozvani su da se naoružaju u znak odmazde.

Lako je izabrati stranu, jer je pripadnost nekoj etničkoj grupi poput imena koje se daje detetu, s njom se rađamo. A šta je s Gabrijelom? Njegov otac je Francuz, majka Ruanđanka, pripadnica etničke grupe Tutsi. U Burundiju i Ruandi postoje tri etničke grupe. "Hutui su najbrojniji, oni su niski i imaju debeo nos. Tu je i malobrojno pigmejsko pleme Tva. I tu su zatim Tutsiji. Njih je mnogo manje nego Hutua, visoki su i mršavi." Tutsiji i Hutui oduvek ratuju i žive u netrpeljivosti, ali mržnja je eskalirala baš tih godina predsedničkih izbora, kada se obe države otvaraju i spoljnji uticaji su intenzivniji, i oni dobri i oni loši. Sve nam je to dobro poznato.

Kako objasniti detetu zašto je došlo do sukoba? "Je l' Tutsiji i Hutui ratuju zato što nemaju istu teritoriju?" "Ne, ne zato, oni žive u istoj zemlji." "Onda... nemaju isti jezik?" "Ma ne, govore istim jezikom." "Onda nemaju istog boga?" "Ma ne, imaju istog boga." "Pa... zašto ratuju?" "Zato što nemaju isti nos." Gabrijel traži objašnjenje za smrt jednih i mržnju drugih. Ova podela mu ne deluje uverljivo. Pa, video je visokog i mršavog muškarca sa debelim nosom!

Ovo je priča o odrastanju, prijateljstvu, porodici, poreklu, rasizmu, ratu i slomljenoj domovini. Priča iz prve ruke, jer autor Gael Faj u Francusku dolazi iz Burundija, odmah nakon rata i genocida u Ruandi kada je za 100 dana, između aprila i jula 1994. godine, vladajuća grupa Hutu ubila 800.000 pripadnika manjinske grupe Tutsi. U romanu nas je poštedeo detalja genocida, priča je dirljiva i oseća se nostalgija za svetom koji je nestao u ruševinama etničke mržnje. Genocid vidi kao naftnu mrlju, "oni koji se ne udave u njoj ostanu umazani naftnim talogom do kraja života".

Ubrzo nakon genocida Gabrijel sa sestrom odlazi u Francusku. Nada se da je sve privremeno i dugo neće raspakovati svoj kofer. On je samo u prolazu. Tako već 20 godina, dok ne odluči da ponovo poseti Burundi. I sad gleda vesti u kojima prikazuju ljudska bića kako beže od rata, posmatra njihova plovila kako pristaju uz evropsko tlo, decu koja izlaze ukočena od hladnoće, izgladnela. "Skrećem pogled sa tih prizora, oni govore o onome što je stvarnost, a ne istina. Možda će ta deca jednoga dana to napisati."

Njegova potresna i snažna priča ipak ostavlja nadu. Njegovo bekstvo od tog užasa bile su knjige. Zbog knjiga postajemo druge osobe. Knjige mogu da nas promene. Mogu čak i da nam promene život. I nikada neće zaboraviti reči gospođe Ekonomopulos koja ga je otpratila iz Burundija: "Neka tvoje bogatstvo budu pročitane knjige, ljudi koje si sreo, ljubavi, nemoj nikad da zaboraviš odakle dolaziš..."

Univerzalna priča koja briše granice, *Mala zemlja* je lako osvojila čitaoce širom sveta. Dok piše o katastrofalnim posledicama rata, autor nas podseća da upravo diskriminacija i rasizam dovode do sukoba. Gael Faj je spektakularno ušao na književnu scenu i, kao što magazin "Ekspres" kaže, "ostavio nas je bez reči".

Gael Faj (rođen 1983), pisac, kompozitor i reper, ovim romanom otrgnuo je od zaborava divnu zemlju Burundi, a koliko ljubavi oseća prema toj zemlji možete čuti i u njegovoj istoimenoj pesmi *Petit pays* ili albumu *Pili Pili sur un croissant au beurre*. ¶

MAJA MIHAJLOVIĆ

VIŠE OD FESTIVALA

Od dve stotine velikih muzičkih festivala u Evropi, samo dva su besplatna. Jedan od njih je Beer Fest, koji od prvog dana, već 16 godina, veruje da se kulturom i zabavom može pozitivno menjati društvo

Nadam se da priča o dobrom rokenrolu i pivu može bar malo da vas relaksira i da rashladiti ovu sparinu, a neke od vas možda i da motiviše da od 15. do 19. avgusta izaberete omiljenog izvođača i zaputite se u pravcu beogradskog Ušća. Ulaznice vam ne trebaju, samo dobra volja i raspoloženje.

MUZIKA

Pre četiri godine dobili smo UK vodič kroz dve stotine najvećih muzičkih festivala u Evropi, od kojih su samo dva sa besplatnim ulazom i jedan od njih je Beer Fest. Koliko god da smo ponosni na tu različitost, ona nam je i limitirajući faktor ka muzičkom programu koji bi podrazumevao dolazak u Beograd izvođača A klase. Ne postoji u Evropi festival koji ima ovakve produkcione standarde i *line up*, a da se ne naplaćuju ulaznice. Iako bi mi to prvi voleli, nije moguće gledati Metaliku besplatno. Ipak, uz pomoć sponzora festivala, kao i grada i države, uspevamo da svake godine kreiramo kvalitetan muzički program, dovodeći i neka kultna imena.

Samo na Beer Festu je moguće besplatno uživati u nastupima bendova kao što su Simple Minds, Rudimental, CeeLo Green, Asian Dub Foundation, Marky Ramones Blitzkrieg, Uli Jon Roth, Stereo MC's. Takođe, najznačajniji bendovi iz regiona i Srbije privlače veliki broj posetilaca, a misija festivala je da različitim muzičkim žanrovima spaja kulture i nacije. U tekstu za publikaciju *15 godina Beer Festa*, Ivan Ivačković je između ostalog, napisao: "Za mladu generaciju, Beer Fest je, drugim rečima, neka vrsta obrazovnog programa. Za starije, on je sentimentalni povratak u zlatna vremena, ona u kojima se znalo ko sme da se penje na binu."

Sa ponosom predstavljamo ove godine kultni britanski sastav i jedan od »

Samo svoji

"Pank je proizveo svoju sopstvenu pravovernu tvrdu struju, odnosno ideologiju, a svako ko nešto zna o tako ortodoksnom gledanju na stvari, zna da tvrda struja uvek uguši razvoj i potrebu za istinskom promenom"

The Stranglers su jedan od ključnih bendova engleske pank i novotalasne generacije. Njihova prva tri albuma – *Rattus Norvegicus* (1977), *No More Heroes* (1977), *Black And White* (1978) – i dalje spadaju u najvažnije albume tog perioda. Apartni i drugačiji, The Stranglers su se uvek isticali originalnošću i samosvojnošću, sukobljavajući se sa svim klišeima koji su im nametani – koškali su se sa muzičkim novinarima, bili na distanci od kolega ili oni od njih, izbegavali televiziju, tukli se sa svojom publikom i na kraju se transformisali u respektabilan pop bend tokom osamdesetih. Njihovi koncerti ostali su uvek priča za sebe, nudeći esenciju pobunjeničkog duha, koju pravi rokenrol u svakom svom obliku donosi sa sobom. Sve je sa njima baš onako kako treba.

O jedinstvenoj karijeri dugoj četrdeset godina razgovaramo sa Džej Džej Bernelom, legendarnim bas gitaristom i jednim od osnivača The Stranglersa.

"VREME": Na koji način je teklo vaše odrastanje? Koliko je neobično bilo roditi se u francuskoj porodici u Londonu? Da li ste i dalje odlazili na odmor u Francusku kad ste bili mali...

DŽEJ DŽEJ BERNEL: Engleska nije tokom pedesetih bila neko kosmopolitsko mesto, tako da je bilo mnogo predrasuda vezanih za svakog koga su smatrali strancem – a posebno za tradicionalne neprijatelje kakvi su Francuzi! Tako da sam kao veoma mali morao da naučim da se tučem, te da se uvek trudim da budem najbolji u svemu. Eto, jedino tako možeš da uspeš da preživiš kao emigrant – mada sam ja, zapravo, rođen u Londonu. Inače, da, svakog leta sam odlazio kod babe i dede u Normandiju...

Da li je neko u vašoj porodici bio obrazovani muzičar? Koliko je za vas bilo važno što ste naučili da svirate klasičnu gitaru?

Niko od njih nije bio muzičar, ali oba moja roditelja su volela muziku i često išla na koncerte sa mnom. Moj otac je obožavao južnoameričku muziku i zapravo je priželjkivao da naučim da sviram špansku gitaru...

Koji je bio prvi album koji ste kupili?

E. Power Biggs svira J.S. Baha na orguljama u Hajdelbergu.

Kako biste opisali svoje susedstvo? Da li su vaši prijatelji iz kraja već počeli da skupljaju ploče i posećuju koncerte, da li ste išli zajedno sa njima?

Moje tinejdžerske godine podudaraju se sa britanskim 'bejbi bumom', i potom sa bluz bumom. Kad sam imao petnaest godina, išao sam da vidim grupe kao što su Peter Green's Fleetwood Mac i Free kako sviraju u dnu pabova, čak i pre nego što su objavili svoje prve albume.

Koje ste grupe prve zavoleli, a koje su rok grupe i albumi bili za vas uticajni u kasnijim godinama, kad ste već razmišljali da napravite svoj bend?

John Mayall's Bluesbreakers vrlo rano su uticali na mene, a potom Jimi Hendrix, the Who i konačno The Doors.

Možete li da se setite kako su vam izgledali budući članovi The Stranglersa kad ste ih upoznali, kao pojedinci i kao grupa?

Upoznao sam Hjua Kornvela i Džeta Bleka tokom iste večeri. Meni su izgledali kao neka gomila hipija, ništa bolje od toga. U to vreme bio sam kratko podšišan i nosio kožnu jaknu i *Doctor Martens* čizme.

» najuticajnijih postpank bendova svih vremena The Stranglers, koji nastupa prvi put na festivalu. Britanska elektro-pop zvezda Roisin Murphy će nam se predstaviti u sredu, 15. avgusta od ponoći na Inovation stageu. Posle dvadeset godina Nele Karajlić će pevati uživo pesme iz celokupne svoje karijere. Partibrejkersi se na main stage vraćaju posle pet godina, a uz standardno odličnu Riblju čorbu, Orthodox Celts, Gobline, Let 3, Lolobrigidu, Električni orgazam, Yu grupu, Van Gogh i mnoge druge – ovogodišnji Beer Fest obećava odlične vibracije i nezaboravnu zabavu. Veliki iskorak predstavlja uvođenje treće muzičke bine na festival. Alternative stage će biti novo omiljeno mesto za sve ljubitelje malo tvrđeg zvuka!

PRVO SRPSKO *CRAFT* PIVO U LIMENCI

Inovacija je ove godine puno. Festival je u saradnji sa dugogodišnjim partnerom, kompanijom Ball Packaging Europe, ujedinio tri domaće *craft* pivare u želji da sve popularnije zanatsko pivo predstavi što većem broju ljudi i prvi put u Srbiji ga ponudi u limenci. *Craft* pivari Crow pridružile su se kolege iz pivara Kabinet i Dogma sa željom da naprave Hoppy Ball, najzanimljiviju domaću pivsku kolaboraciju do sada i zajedničkim iskustvom približe *craft* kulturu domaćoj publici. Limenka pruža najbolje uslove pivu da ostane

u savršenom stanju, a istovremeno zadrži sve elemente koje pivo čine najboljim pićem na svetu. Uz sjajan dizajn, limenka je jednostavno kul! Zato smo došli na ideju da zajedno napravimo prvo srpsko *craft* pivo u limenci i pokrenemo trend, koji uveliko vlada u svetu *craft* pivarstva. Hoppy Ball će biti spektakl za sva čula.

ULOGA KREATIVNIH INDUSTRIJA I MANIFESTACIONOG TURIZMA DANAS U SVETU

Kreativne industrije (KI) na globalnom planu generišu 29,5 miliona radnih mesta

Kakav je bio politički i ekonomski trenutak u Britaniji u vreme recesije tokom sedamdesetih, kad ste osnivali svoj bend – posebno za mlade ljude? Može li se ta situacija nekako uporediti sa današnjom?

Britanija je tokom sedamdesetih bila zemlja na kolenima. Izgubila je svoj ponos, a laburistička verzija socijalizma ju je dovela do bankrota. Nezaposlenost je rasla i moja generacija mladih ljudi bila je izuzetno besna, jer nikakvu perspektivu više nije videla. Sadašnji problem je drugačiji – odnos kapitalizma i demokratije.

Da li je bilo neophodno da se u takvim uslovima pank desi i kako vidite mesto vašeg benda u istoriji panka?

Pank je bio pre svega britanski fenomen u to vreme, i kao svaka revolucija nastupao je kao da je njegova pojava nulta godina, te da pre njega ničeg drugog nije bilo – što je, naravno, bilo luckasto... Na taj način pank je proizveo sopstvenu pravovernu tvrdu struju, odnosno ideologiju, a svako ko nešto zna o tako ortodoksnom gledanju na stvari, zna da tvrda struja uvek uguši razvoj i potrebu za istinskom promenom.

Kako biste opisali prva tri albuma the Stranglersa – klasike za sebe – u kontekstu vremena u kojima su snimljeni? Očigledno je grupa imala jedinstven zvuk i poruku za svet – gledano iz današnje perspektive, koliko ste uspeli da je prenesete?

Mi smo, u stvari, opisivali svet kakvim smo ga videli, naša lična iskustva sa njim i mislim da smo uspeli u svojoj nameri da bar jednim delom dokumentujemo duh tadašnjeg vremena.

Ko su bili vaši najbolji prijatelji na muzičkoj sceni tokom godina panka i novog talasa?

Nismo imali prijatelje. Mislili smo da nam je Džo Stramer iz The Clash prijatelj, ali i on nas je napustio kad su mu rekli da to uradi.

Zabavno je unazad otkrivati kako su The Stranglersi prvobitno nazivani pab rok bendom, onda pank, pa novotalasnim, da bi vas danas označavali jednostavno kao rok grupu? Da li ste se u suštini zaista toliko menjali kroz vreme ili ste zapravo sve vreme jedan isti rok bend pun snažne energije i stava?

Kritičari nikad nisu uspevali da nam prilepe nikakvu preciznu oznaku, niti su to uspevale izdavačke kuće ili prodavnice ploča. A mi sasvim sigurno nismo znali kako da opišemo sebe. Takođe, nikad nismo voleli da nas nazivaju rok grupom.

Kako se vi lično osećate u vezi sa *"odrastanjem"* the Stranglersa? Od mladih buntovnika sa razlogom, postali ste poznati pank i novotalasni bend, a potom ste prošli kroz još promena. Kako talentovani ljudi poput vas nađu snagu da neprestano izlaze na scenu pred nove generacije klinaca i obraćaju im se novim muzičkim jezikom?

Treba samo biti iskren, prema sebi i svima drugima. Ne plašiti se da budeš drugačiji i da budeš ono što jesi.

Da li vas kao umetnika i dalje zanima politika, da li i dalje imate mišljenje o glavnim političkim temama današnjice, i koje bi one bile?

Naravno. Ja sam građanin. Trenutno me inspirišu najviše Brexit, Tramp, Putin, Kina, Erdogan, demokratija.

Konačno, kakvog je zdravlja vaš čuveni bubnjar Džet Blek, sada skoro 80-godišnjak, i da li je još deo umetničke inspiracije the Stranglersa?

U boljem je stanju, ali ne svira sa nama već par godina. On je još uvek naša inspiracija, a i bio je mentor novom bubnjaru Džimu Makjuleu. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ I ZORICA KOJIĆ

što je 1 odsto aktivne svetske populacije. Ovaj broj veći je od radnih mesta u automobilskoj industriji u Japanu, SAD i Evropi zajedno (25 miliona)! Doprinose sa 2,25 triliona $ u prihodima, odnosno 3 odsto svetskog BDP-a, što je veće od doprinosa telekomunikacija na globalnom nivou koji iznosi 1,5 triliona $.

Krajem 2017. godine, na zahtev kabineta predsednice Vlade, Svetska banka uradila je analizu ekonomskih efekata KI u Srbiji i došla do podataka da je doprinos sektora kreativnih industrija BDP-u Srbije 7,1 odsto u širem smislu, 3,4 odsto u užem smislu. Doprinos usko gledano kreativnih industrija gotovo je jednak doprinosu sektora telekomunikacija. Prema doprinosu KI u širem smislu, to je peti sektor u ekonomiji Srbije. KI u Srbiji rastu brže od ostatka ekonomije. Bruto dodata vrednost ovog sektora porasla je za 16 odsto u periodu 2014–2016. Gledano na KI u užem smislu, rast je bio i veći – čak 37,4 odsto. To je više nego bilo koji drugi sektor u ekonomiji Srbije u istom periodu. Kreativnost i inovacije su pokretači ekonomskog razvoja i često već u potpunosti menjaju i unapređuju načine poslovanja.

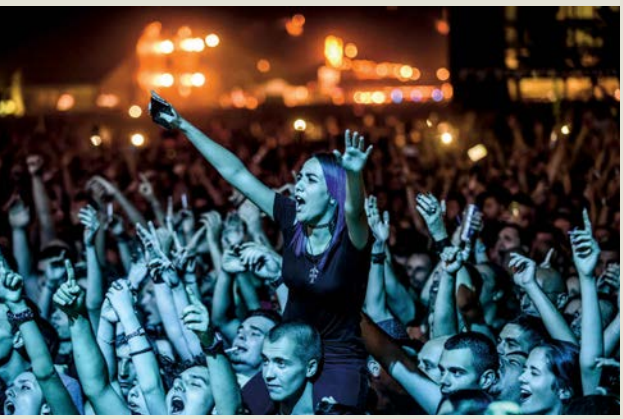
Dodatni ekonomski benefit od kreativnih industrije je turizam. Turizam je četvrta privredna delatnost u svetu po značaju, a očekivanja turista su sve veća, kao i njihova želja za specifičnim doživljajima. Festivali su u velikoj ekspanziji u Evropi i svetu i predstavljaju jedan od najvažnijih razloga prilikom donošenja odluke o putovanju. Oni su odličan vid promocije jednog grada, zemlje i njenih potencijala, mnogo bolji od direktnog reklamiranja. Festivali podstiču ekonomski razvoj, povezuju zajednicu, stvaraju atipična turistička iskustva. Procena je da se od stranih turista desetostruko vraća svaki dinar uložen u manifestacije. Mundijal, Formula 1, Olimpijada ili veliki muzički festivali su globalni primeri.

Već šesnaestu godinu zaredom, Belgrade Beer Fest daje značajan doprinos razvoju manifestacionog turizma u Srbiji. Procenjuje se da svake godine festival generiše privrednu aktivnost i celokupan prihod destinacije od stranih posetilaca preko 6 miliona evra (hotelski smeštaj, prevoz, hrana, suveniri i ostala potrošnja). »

UTICAJ FESTIVALA NA IMIDŽ DRŽAVE – MESTO SUSRETA RAZLIČITIH KULTURA

Kada smo pokrenuli prvi Belgrade Beer Fest, 2003. godine, kao jednu od najznačajnijih intencija festivala istakli smo širenje toleranacije i politiku pomirenja na ovim prostorima. Ponosni smo na ostvareni rezultat, ogromne posete festivalu iz svih krajeva sveta, a posebno na interakciju ljudi iz neposrednog okruženja države Srbije.

Koliko god je važno da mladi ljudi Srbije putuju, isto toliko je važno i da Beograd i Srbija ugoste inostrane goste iz svih krajeva sveta. Pored direktnih finansijskih rezultata za budžet, poruka koju će posetioci festivala iz drugih zemalja poneti sa sobom – da je Srbija gostoprimljiva

zemlja, željna druženja i interakcije sa okruženjem, najvažnija je i nemerljiva vrednost Belgrade Beer Festa.

PARTNERI FESTIVALA

Na primeru više desetina svetskih festivala, možemo videti kako gradovi i države prepoznaju značaj industrije događaja i grade turističke destinacije budućnosti. Od minhenskog Oktoberfesta, pa do festivala u našem neposrednom okruženju, Belgrade Beer Fest doprinosi promociji glavnog grada i tu važnu dimenziju prepoznaju i zvaničnici Beograda i Srbije pružajući nam neophodnu pomoć u nastojanju da grad dobije događaj koji će biti iščekivan i o kom će se pričati, naravno, samo do narednog avgusta i nove epizode. Zajedničkim naporima činimo sve da zadržimo mehanizam besplatnog ulaza, a zatim i sjajan muzički program i kosmopolitsku atmosferu.

Veliku zahvalnost svakako dugujemo i brojnim kompanijama koje festival vide kao sjajnu komunikacijsku platformu za svoje brendove. Saradnja sa njima je mnogo više od klasičnih sponzorstava, zajedno razmenjujemo ideje i kreiramo festival sa samo jednim ciljem – da svaki sledeći bude najbolji do sada. Ove godine, na primer, koristeći VISA karticu i uz malo sreće, možete se sa Beer Festa vratiti sa novim automobilom.

DRUŠTVENE KAMPANJE I SARADNJA SA UNIVERZITETOM

Veliki broj svetskih festivala odavno ne predstavlja samo masovne provode, već su postali platforme za razne društvene kampanje. Belgrade Beer Fest svake godine realizuje višemesečne kampanje sa snažnim društvenim porukama i time na direktan način radi i na edukaciji stanovništva. Ove godine obeležavamo lep jubilej – deset godina društveno odgovorne i ekološke akcije "Biram da recikliram".

Slogan "Više od festivala", koji će Belgrade Beer Fest snažno promovisati u narednom periodu, odnosi se na zaista višestruku interakciju sa okruženjem, a ono što nam je najdraže jeste činjenica da će saradnja sa Univerzitetom biti intenzivirana kroz razmenu ideja sa studentima, zajednički rad i kroz pružanje mogućnosti njihovog praktičnog sticanja znanja u poslovima organizacije velikih događaja.

KUDA IDEMO

Brojevi dobijaju posebnu dimenziju kada se stave u okvir 15 održanih festivala: 8 miliona posetilaca, 750 muzičkih nastupa, 450 pivskih brendova, 600.000 turista iz svih krajeva sveta, 75 miliona evra prihoda destinacije, desetine hiljada medijskih objava, desetine društvenih kampanja. Ali cifre zaista nisu nešto što smo po svaku cenu jurili. Beer Fest je, ma koliko patetično zvučalo, i kada nam ljudi pišu da su se pre 10 godina smuvali na festivalu a danas žive u srećnom braku sa decom. Beer Fest je i kada aktere kultnog filma *Oktoberfest*, Cviju i Buleta, spojimo posle 30 godina u tramvaju kako bismo snimili reklamu za festival, ili brojna druženja sa muzičarima uz čije pesme smo provodili tinejdžerske dane. Beer Fest je i prijateljstvo sa čestim gostom Denisom Vilkoksom, profesorom PR-a na kalifornijskom univerzitetu "San Hoze". Njegov udžbenik *Odnosi sa javnošću, strategije i taktike* popularno zovu Biblija PR-a, a koristi se kao oficijelni udžbenik na 350 univerziteta na svetu. Od 2010. godine, profesor Vilkoks je u svom udžbeniku uvrstio Belgrade Beer Fest kao pozitivan primer PR kampanje. Takve stvari je nemoguće izmeriti novcem.

Danas, zajedno sa vernom publikom, partnerima i prijateljima, započinjemo sledeći ciklus, slaveći pre svega druženje, odličnu muziku i dobro pivo. Želimo da Beograd i Srbija još više budu mesta tolerancije, otvorena za ljude iz celog sveta.

Beogradska kulturna mreža, producent festivala, tokom petnaest godina rada nametnula se kao jedna od liderskih agencija na polju izvršne produkcije i organizacije kulturnih, turističkih i muzičkih događaja, realizujući brojne koncerte domaćih i svetskih muzičkih atrakcija, kao i projekte od opšte-društvenog značaja.

Možda i malo utopistički, ali od samog početka verujemo da se kulturom i zabavom može pozitivno menjati društvo. Prvi smo podržali projekat "Putujmo u Evropu", promovisali igru, druženje i zdrav način života kroz Belgrade Sport Fest, negovali kvalitetnu muziku radeći solo koncerte Faithless, Prljavo kazalište, Merilyn Manson, Van Gogha, itd. Čarobni iskorak u svet klasične muzike nam se desio 2008. godine, radeći verovatno najbolji koncert Stefana Milenkovića sa Beogradskom filharmonijom. Među prvima smo podržali društveno angažovan film *Šišanje*, radili promociju lokaliteta Viminacium. Trg otvorenog srca je već tradicionalna novogodišnja manifestacija, a 2010. godine poverenje su nam dali Stefan i Vlatko, radeći verovatno jedan od najoriginalnijih muzičkih projekata u regionu. Svojevrsna specijalnost BKM-a su svakako festivalski sadržaji, koji predstavljaju veoma složen organizacioni poduhvat jer podrazumevaju višemesečni kontinuitet menadžerskih aktivnosti.

Pred nama su novi izazovi i novo pomeranje granica u organizaciji ovakvih događaja.

Čekamo vas na Ušću sledeće srede. ¶

DEJAN GRASTIĆ

osnivač Festivala

ЗЛАТИБОРАЦ®

BERLINSKA KOBASICA

beograde beer fest

Uživaj u festivalskim danima na BEER FESTU, ali kada ogladniš, potraži ZLATIBORAC FOOD TRUCK i probaj nove BERLINSKE KOBASICE SA SIROM.

ЗЛАТИБОРАЦ®

MODERN DELICATESS SELECTION

BERLINSKA KOBASICA SA SIROM

8 606018 040858

ENGLESKI BEZ E

I posle Bregzita u institucijama Evropske unije nastaviće da se koristi engleski kao *lingua franca*, samo što neće biti Britanaca da im kažu da govore pogrešno. Borba za ravnopravnost jezika unutar EU nalikuje borbi za nacionalni identitet i ravnopravnost malih zemalja. Kao što ni za šta u EU ne postoji jednostavno rešenje, tako se i "jezičko pitanje" nakon Bregzita prilično iskomplikovalo

Početkom aprila francuski izaslanik u Briselu i nekadašnji predstavnik u OUN u Njujorku Filip Legliz Kosta napustio je sastanak na kome je na engleskom jeziku bez prevoda raspravljano o budžetu. U EU su incident nazvali nesporazumom, a problem tehničkim, pošto se diskusije na takvim sastancima eksperata u Briselu uobičajeno vode na engleskom, na šta je Francuska ranije pristala.

To nije jedina manifestacija francuskog "jezičkog nezadovoljstva". "Figaro" je pisao da je ugovor iz Amsterdama iz 1997, kojim su neka ovlašćenja država članica bila preneta na Evropski parlament, bio dostupan na francuskom samo desetak dana pre ratifikacije i da je sadržao mnogo grešaka.

"Volstrit džornal" pominje i jedan za Francuze indikativan slučaj kada je francuski ministar finansija, socijalista Mišel Sapin, tokom jednog sastanka u Briselu svom francuskom kolegi, tadašnjem evropskom povereniku Pjeru Moskovicu, poslao poruku na jeziku Šekspira, a ne na jeziku Viktora Igoa.

Francuski predsednik Emanuel Makron je u govoru u Francuskom institutu u Parizu 20. marta 2018. povodom Svetskog dana francuskog jezika naglasio da je situacija prilično paradoksalna, jer prisustvo engleskog jezika u Briselu nikada nije bilo tako veliko kao sada, kada se pregovara o Bregzitu – ali da ta dominacija nije neizbežna.

Makron je namenio oko 200 miliona evra kako bi zamak Vije Kotere severoistočno od Pariza bio rekonstruisan u globalni centar za promociju i studije francuskog jezika. Izbor je simboličan, što nije retkost kad je o jeziku reč. U tom mestu je 1539. godine francuski renesansni kralj Fransoa I propisao da francuski bude zvanični jezik umesto tada dominantnog latinskog i umesto regionalnih jezika poput oksitanskog.

Makronove frankofonske ambicije prevazilaze evropske okvire. Na primer kongoanski frankofonski autor Alen Mabankou, profesor na Univerzitetu Kalifornija u Los Anđelesu, odbio je poziv da pomogne u izradi plana po kome bi francuski jezik, koji u svetu govori 274 miliona ljudi (80 odsto u Africi), mogao da postane broj jedan u Africi. Smatra da je to pokriće za nastavak francuskog mešanja u život bivših kolonija.

Poziciju Makrona podržava predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker, rođen u Luksemburgu, gde studenti liceja govore zvanični jezik vojvodstva – luksemburški, slušaju lekcije na francuskom i nemačkom jeziku, a masovno uče engleski. "Zašto je jezik Šekspira važniji od jezika Voltera? Pogrešili smo što smo postali tako anglizovani", rekao je u

NGLEZA

SVAKO NA SVOM JEZIKU: Evropski parlament
Foto: Tanjug/ AP Photo

intervjuu francuskoj televiziji, ali je na to dodao: "Engleski je postao dnevni radni jezik unutar institucija EU. Bregzit tu neće ništa promeniti."

I italijanski favorit finansijskih krugova Mario Monti je prognozirao da će engleski ostati u upotrebi u EU. Prilikom usvajanja predloga budžeta 2021–27. Evropska komisija je takođe potvrdila da nema planova za redukciju upotrebe engleskog jezika.

NEMAČKO-FRANCUSKA VIŠEJEZIČNOST

Peter Kraus, profesor na Katedri za etničke odnose na Fakultetu društvenih nauka Univerziteta u Helsinkiju, zaključuje da je Unija od 1958. do 2005. izbegavala da raspravlja o višejezičnosti, jer su se njene elite plašile da bi ova rasprava mogla ugroziti evropski projekat.

Nemci su u prvim decenijama evrointegracija tolerisali dominaciju drugih jezika u Evropskoj uniji, ali se situacija menjala sa rastom nemačkog političkog i ekonomskog uticaja, sa činjenicom da je nemačka postala glavni kontributor budžetu EU i da nakon nemačkog ujedinjenja 1989. godine i nakon pristupanja Austrije Evropskoj uniji 1995. broj onih čiji je maternji jezik nemački čini 18 odsto stanovnika EU.

Austrija je tada zahtevala da se u ravnopravnu upotrebu uvrste i 23 austrijska termina (izrazi uglavnom iz poljoprivrede i kulinarstva: austrijski *Paradeiser* – kao naš paradajz, ili mađarski *paradicsom* – umesto nemačkog *Tomaten*, ili *Erdäpfel* umesto *Kartoffel*...

Predstavnici Nemačke i Austrije su 1999. bojkotovali jedan neformalni sastanak jer je predsedavajući iz Finske odbio da obezbedi prevod na nemački jezik, koji je1993. stekao status jednog od tri proceduralna radna jezika Evropske komisije, pored engleskog i francuskog.

Pored Nemaca, i Italijani i Španci su povremeno insistirali da i njihovi jezici dobiju status tzv. radnih jezika u EU.

Neki Makronovu ambiciju povezuju s namerama Nemaca i Francuza da u EU nakon Bregzita, za koji rok ističe 29. marta 2019, reafirmišu ranije definisanu višejezičku politiku EU, koja se razlikovala od težnje manjih zemalja da forsiraju radnu upotrebu engleskog jezika.

Kada je britanski laburista Nil Kinok, tadašnji zamenik predsednika Evropske komisije, 2001. predložio da se radni papiri (*preparatory papers*) za sednice pripremaju samo na engleskom jeziku, francuski i nemački ministri spoljnih poslova Iber Vedrin i Joška Fišer su protestovali, pa je predlog bio povučen.

Francuska i nemačka vlada nekoliko decenija neguju tako intenzivnu saradnju da je komentator "Monda" Anri Breson jednom napisao da se može govoriti o zajedničkom francusko-nemačkom kabinetu ministara.

PRVA PRAVILA

Prva jezička pravila Evropske zajednice iz 1958. predviđala su "radnu" upotrebu holandskog, francuskog, nemačkog i italijanskog kao zvaničnih jezika u EU, s obzirom da su to bili jezici tadašnjih članica (Francuske, Nemačke, Italije, Holandije, Belgije i Lihtenštajna).

Francuski jezik je važio za prvog kandidata kao dominantni jezik, o čemu valjda svedoči i izraz *acquis communautaire*, koji označava zbirku zakona i sudskih odluka koje predstavljaju evropski ustavni osnov. Za tu francusku ambiciju nije bilo podrške članica Unije koje su izabrale engleski kao jezik koji izaziva najmanje kontroverze na Kontinentu.

Francuska je, inače, uslovljavala prijem Velike Britanije time da se usvoji aranžman po kome francuski jezik neće biti manje poželjan od engleskog. Zapravo, pošto lider francuske Pete Republike general Šarl de Gol, koji je vladao u Francuskoj od 1958. do 1969, nije želeo pristupanje Britanije evropskom projektu, to je možda bio povod da 29. januara 1963. Pariz zvanično prekine pregovore između Evropske zajednice i Londona.

Međutim, nakon De Golovog odlaska s vlasti, novi francuski predsednik Žorž Pompidu je otvorio vrata Evropske zajednice i za Britance, postigavši sporazum s britanskim premijerom Edvardom Hitom, po kome je Britanija u trenutku pristupanja u januaru 1973. u Brisel trebalo da pošalje predstavnike koji govore francuski.

BRISELSKI ENGLESKI

Kada su se devedesetih godina prošlog veka Finska, Švedska i Austrija pridružile EU, francuska vlada Edvarda Baladura (1993–1995) zaboravila je da pregovara sa kandidatima o dokumentu sličnom sporazumu Pompidu–Hit.

Pošto je u skandinavskim zemljama engleski jezik bio u širokoj upotrebi, to je možda bio i period kada je engleski počeo da preovlađuje u briselskim »

institucijama, a ta dominacija je postala vidljivija 2004. nakon ulaska u EU zemalja propalog istočnog bloka, čiji stanovnici su sa klasika Engelsa masovno prešli na engleski.

Jedna analiza "Gardijana" pokazuje da su 2012. u Evropskom parlamentu 764 poslanika od ukupno 428 sati debate 130 sati govorili na engleskom, daleko više nego na ostala 24 zvanična jezika EU. Na nemačkom, čiji poslanici predstavljaju 18 odsto evropske populacije, govorilo se samo 77 sati.

Nije uvek lako obezbediti prevod na primer sa malteškog na finski ili laponski, stoga se prevod obezbeđuje na jedan od relejnih jezika (engleski, francuski ili nemački, u nekim slučajevima na italijanski, poljski i španski koji su takođe dostupni kao relej) sa koga se onda prevodi na jezik malih nacija.

Evropski parlament inače zapošljava 430 stalnih prevodioca i ima dodatnih 2500 slobodnih prevodilaca. Evropska komisija upošljava 1750 prevodilaca i ima na raspolaganju 3000 slobodnih tumača.

Olga Kosmidou, generalna direktorka za tumačenje i konferencije u Evropskom parlamentu, kaže da je razlog što je engleski jezik toliko rasprostranjen u plenarnim debatama to što svi predstavnici Evropske komisije govore engleski, pa se uvodne reči obično drže na engleskom, materijali za sednice su obično pripremljeni na engleskom jeziku, zakonska datoteka koju priprema komisija najčešće je takođe na engleskom jeziku.

Oko 81 odsto evropskih dokumenata napisano je na engleskom jeziku, mada je u strukturama EU samo 2,8 odsto Britanaca. U 2015. Evropska komisija je prevela samo 72.662 stranice na francuski, a oko 1,6 miliona stranica na engleski.

Britanci taj engleski osporavaju. "Fajnenšel tajms", naime, citira izveštaj evropskih revizora (*the European Court of Auditors*) pod nazivom "Zloupotreba engleskih reči i izraza u publikacijama EU" u kome se, između ostalog, navodi stotinak reči čije se značenje razlikuje od tumačenja u rečnicima bilo kog drugog priznatog oblika engleskog jezika. Za Britance je problem što oni te izraze, čije značenje je promenjeno, kao deo EU moraju da primenjuju kod kuće.

Letimičnim uvidom mogu se u tom izveštaju naći reči koje kao novogovor-direktiva ulaze i u naš jezik, na primer akter, agenda, eventualno, operator, orijentacija, perspektiva...

DVA JEZIKA PO GLAVI

Godine 2008. u EU je usvojena strategija za podsticanje višejezičnosti po takozvanoj formuli M+2 (maternji jezik plus dva strana jezika), koja ima za cilj podsticanje učenja jezika, promociju raznolikosti i obezbeđivanje da građani na svom maternjem jeziku imaju pristup zakonodavstvu EU, procedurama i informacijama.

To je složena i skupa formula jezičkog mozaika u kojoj 500 miliona ljudi koristi tri pisma (latinica, grčki alfabet i nakon ulaska Bugarske i ćirilica) i govori zvanična 24 jezika: bugarski, češki, danski, holandski, engleski, estonski, finski, francuski, hrvatski – u nekim institucijama nazivan BHS, bosansko-hrvatsko-srpski – nemački, grčki, mađarski, irski, italijanski, letonski, litvanski, malteški, poljski, portugalski, rumunski, slovački, slovenački.

Kada su u EU primljene Irska i Malta, u kojima je engleski u javnoj upotrebi, na evropsku listu su stavili i autohtone nacionalne jezike – Malta malteški (varijanta latinizovanog arapskog koji je svojevremeno razvijen na Siciliji), a Irci gelik, koji je tamo maternji jezik manjine, a drugi jezik većine koja govori engleski. Kipar je mogao da zatraži da se u evropske službene jezike pored većinskog grčkog uvrsti i turski, ali to se iz političkih razloga nije desilo. U Belgiji su u službenoj upotrebi holandski, francuski i nemački. To pitanje je povezano i s parama – na primer, u kojoj meri Belgija ili, što je vidljivije, Austrija treba da finansiraju primenu nemačkog jezika u EU.

Sudeći prema jednoj studiji Evropske komisije, jezička industrija EU je 2008. vredela 8,4 milijarde evra i rasla je po stopi od 10 odsto godišnje.

MANJINE I NACIONALNI JEZICI

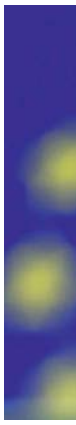
Manjinskim jezicima ili dijalektima (distinkcije su ponekad često nejasne) u EU govori oko 40 miliona ljudi. Poveljom o manjinskim i regionalnim jezicima (*Charter of Regional or Minority Languages*) EU sprečava rasnu, versku, rodnu i nacionalnu diskriminaciju, garantuje ravnopravnost nacionalnih jezika država, ali ne sankcioniše jezičku diskriminaciju u okviru svojih članica, osim kad su u pitanju države koje se nađu na indeksu nepoštovanja nacionalnih prava (na primer, Slovačka, kad je jezičko pitanje pominjano kao nacionalna diskriminacija Roma).

EU u nekim slučajevima nalazi kompromis. Poluzvanični status kontakt jezika sa EU ima i pet regionalnih jezika: katalonski (od 1990), galicijski, baskijski, frizijski, laponski saami, velški, jidiš.

Sju Rajt, profesorka jezika i politike u Portsmutu, koja je pisala o sociolingvističkim perspektivama jezičkih prava, procenjuje da bi Francuska i danas definitivno odbila pritisak EU da bretonski ili korzikanski dobiju status zvaničnog jezika EU – a da je takvo odbijanje u skladu s principima međusobnog priznavanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta po Vestfalskom ugovoru iz 1648, kojim je stvorena baza međunarodnog sistema suverenih država.

To je jedna od konsekvenci Francuske revolucije, tokom koje se načelo bratstvo, jednakost i sloboda odnosilo na građanina koji govori francuski, dok su ostali jezici bili tretirani kao potencijalna oružja

Predsednik Francuske Emanuel Makron je u govoru u Francuskom institutu u Parizu 20. marta 2018. povodom Svetskog dana francuskog jezika naglasio da je situacija prilično paradoksalna, jer prisustvo engleskog jezika u Briselu nikada nije bilo tako veliko kao sada, kada se pregovara o Bregzitu, ali da ta dominacija nije neizbežna

ODLAZAK BRITANKE, DOLAZAK FRANCUZA: Emanuel Makron i Tereza Mej

starog režima (*ancien régime*): bretonski je opisivan kao jezik federalizma, nemački kao jezik onih koji mrze Francusku, italijanski kao jezik neprijatelja revolucije, baskijski kao jezik fanatizma...

Francuska sociološkinja Dominik Snaper konstatuje da u jezičkoj politici EU dominira princip "jezik je nacija" (*L'idiome national est la nation*). Ona nalazi da lingvistički pluralizam predstavlja ozbiljan izazov za demokratski život, pošto je jezik ne samo deo etničkog identiteta, već je i najvažniji deo građanskog društva, sredstvo za političku participaciju, alat za demokratsku komunikaciju.

POLIGLOTSKI ENGLESKI

Istraživanje Evrobarometra 2005. je na uzorku od 28.694 ispitanika pokazalo da 56 odsto Evropljana može da vodi konverzaciju na jeziku koji nije njihov maternji. Oko 28 odsto Evropljana govori dva jezika – najmasovnije na Malti, u Luksemburgu, Slovačkoj, Letoniji, Litvaniji, Holandiji, Sloveniji i Švedskoj, devet od deset stanovnika.

S druge strane, značajnih 44 odsto ispitanika u EU slabo komunicira na jeziku koji nije njihov maternji: oko 71 odsto Mađara, po 64 odsto građana Španije, Italije i Portugala teže da koriste samo maternji jezik. Zanimljivo je da je u toj monolingvističkoj grupi i 70 odsto Britanaca (samo 11 odsto njih u radnom uzrastu relativno dobro vlada nekim stranim jezikom).

Ispostavlja se da veliki broj Evropljana radije bira engleski kao svoj drugi jezik nego jezik kontinentalnih suseda. Prema Evrobarometru iz 2012, dve trećine Evropljana (67 odsto) smatra da je engleski jedan od dva najkorisnija jezika za lični razvoj.

Najveće smanjenje raširenosti nemačkog jezika od 2005. do 2012. Evrobarometar je beležio u Luksemburgu (-19 poena na 69 odsto), Češkoj (-13 poena na 15 odsto), Danskoj (-11 poena na 47 odsto), Slovačkoj (-10 poena na 22 odsto), Sloveniji (- 8 poena na 42 odsto), Mađarskoj (-7 poena na 18 odsto) i Estoniji (-7 poena na 15 odsto).

Korišćenje francuskog je najviše opadalo u Luksemburgu (-10 poena na 80 odsto), Portugalu (-9 poena na 15 odsto), Rumuniji (-7 poena na 17 odsto), Bugarskoj (-7 poena na 2 odsto) i na Malti (- 6 poena na 11 odsto).

Što se tiče u istočnoj Evropi nekada dominantnog ruskog, najveći pad je zabeležen u Bugarskoj (-12 poena, na 23 odsto), Slovačkoj (-12 poena, na 17 odsto), Estoniji (-10 poena, na to 56 odsto), Poljskoj (-8 poena, na 18 odsto) i u Češkoj (-7, na 13 odsto).

Sju Rajt, koja je pisala i o sociolingvističkim i sociokulturnim perspektivama jezičkih prava, konstatovala je da politika EU za promovisanje jezičke raznolikosti nije bila u stanju da izdrži pritisak odozdo roditelja i učenika koji su ulaganje u učenje engleskog jezika videli kao sredstvo za realizaciju obrazovnih i profesionalnih ambicija u transnacionalnom svetu gde je engleski jezik – sredstvo razmene.

Engleski je najrašireniji strani jezik u 19 od 25 država članica EU gde nije službeni jezik, u Švedskoj, Lihtenštajnu i Rumuniji ga uče skoro svi studenti, uči se u više od 80 odsto evropskih osnovnih i u 95 odsto srednjih škola – u poređenju sa 20 odsto onih koji uče francuski ili nemački.

U Austriji i Nemačkoj, u kojima se engleski koristi manje nego u skandinavskim zemljama, a znatno više nego u južnoevropskim, obavezno učenje engleskog počinje od obdaništa.

Odozgo gledano, prodor engleskog se objašnjava činjenicom da je taj jezik duboko pustio korene u briselskoj birokratiji, a odozdo – da je to rezultat anglosaksonske ekonomske i tehnološke dominacije u hladnoratovskom i posthladnoratovskom sistemu *pax Americana*, da je to jezik globalizacije, da taj jezik dominira u masovnoj kulturi i na internetu.

Hroničari kažu da tradicija učenja stranih jezika u kontinentalnoj Evropi datira od 18. veka, kada je bilo otmeno učiti francuski. Razvija se u devetnaestom veku kada su srednjoj klasi i buržoaziji nacionalne granice postajale tesne, a internacionala učila da proleteri nemaju domovinu. Prvo su se pretežno učili jezici najbliže nacije – u Nemačkoj francuski, u Španiji francuski. Kej Dolerup, koja radi kao prevodilac u Kopenhagenu, piše da su danski diplomci obično znali tri do četiri jezika – engleski, nemački, francuski i latinski.

Hronološki gledano, instaliranje engleskog kao prvog jezika u kontinentalnoj Evropi počinje dvadesetih godina 20. veka koje nazivaju zlatnim »

dvadesetim i "ludim godinama" (pariske *années folles*, njujorške *Crazy Years*, *Glückliche Jahre* kulturno veoma dinamičnog Vajmarskog Berlina u koji dolaze engleski i američkih pisci, džez u Francuskoj trećoj republici, Džozefina Bejker u Parizu i zajam od tadašnjih 200 miliona dolara u akcijama Volstrita reparacijama opterećenoj Nemačkoj pod kontrolom banke J. P. Morgan).

Drugi svetski rat je doneo radikalne promene ruiniranjem nemačke tehnološko-industrijske vodeće uloge, kao i posleratno prisustvo američkih i britanskih trupa u Nemačkoj, čija je komandna struktura koristila engleski.

Volfgang Firek, profesor engleskog na Univerzitetu Bombar kod Nirnberga, piše da su Nemci u to vreme bili podložniji stranim jezičkim uticajima. Denacionalizovane bake posleratnih Nemaca su hodale *trottoir*-om, umesto *Bürgersteig*-om.

Akcije protiv "hibridizacije" nemačkog jezika su imale manje efekta nego, na primer, u Francuskoj, u kojoj je 1994. bio donet zakon kojim je zaprećeno kaznama onima koji upotrebljavaju reči kao što su *marketing*, *airbag*, *i software*, umesto *mercantique*, *sac gonfable* i *logiciels*. U Španiji su uočene jake tendencije oslobađanja radija i televizije od *los barbarismos* – pre svega od engleskih izraza.

ENGLESKI BEZ ENGLEZA

Još od 2016, kada su Britanci na referendumu izglasali odluku o izlasku iz EU, povremeno je izbijalo u prvi plan pitanje da li će engleski jezik, kako je to bilo od 1990, u Evropskoj uniji ostati jezik komunikacije (ne i identiteta), koji se označava skraćenicom ELF (*English as a lingua franca*) što asocira na hibridni jezik *lingua franca*, na arapskom *lisan al farang*, mešavinu italijanskog, oksitanskog, španskog, portugalskog, turskog i arapskog, koji je u srednjem veku korišćen u trgovini na istočnom Mediteranu.

To nije nova istorijska pojava: u Jugoistočnoj Aziji od sedmog veka pre nove ere do sedmog veka nove ere *lingua franca* je bio aramejski; tu ulogu je obavljao i portugalski, Britanci i Holanđani su u trgovini koristili malajski u istočnoj Aziji, itd.

Latinski je bio *lingua franca* u Hanzeatskoj ligi od 13. do 15. vela, a i jezik elite u Evropi do 18. veka, dok nije potisnut afirmacijom nacionalnih jezika.

Kakav bi mogao biti taj evro-engleski (*euro-english*), nova evropska *lingua franca*, kada umesto sadašnjih 12,8 odsto stanovnika EU ostane samo 1,2 odsto onih koji govore engleski kao maternji jezik (pet miliona ljudi, uglavnom u Irskoj i na Malti)?

Neki smatraju da će bez "jezičkog čuvara" taj jezik biti podložan takozvanoj pidžinizaciji. Naziv *pidgin english* nastao po kineskom izgovoru engleske reči *business*, a ne, kako glasi popularno objašnjenje, na osnovu engleske reči za goluba (*pigeon*), što asocira na sažeti jezik u porukama koje su nekad nosili golubovi pismonoše.

Ne bi se reklo da će taj jezik biti sveden poput "pidžina". Odozgo gledano, većina ljudi uči engleski u školskom sistemu, odozdo gledano evropske birokrate koje ga koriste su školski obrazovani. Kad su ulazili u EU, Britanci su insistirali da prednost u jezičkoj politici EU bude data britanskom engleskom u odnosu na američki engleski, koji će sada možda povećati uticaj u Evropi. Neki taj jezik zovu i *globish*.

O DEMOKRATIJI I LINGVISTIČKOJ PRAVDI

Podaci govore za sebe: engleski je evropski zajednički jezik na isti način na koji je jednom bio latinski, konstatovao je parlamentarni savetnik Hari Kuper koji smatra da je teškoća u tome što ako engleski postane jedini zvanični jezik, onda će neengleski govornici biti u nepovoljnom položaju, zato što jezik nije neutralan, sa sobom nosi niz koncepata i načina razmišljanja i tako rizik "previđanja bitnih detalja".

U studiji o demokratiji i lingvističkoj pravdi u EU Katerina Buhmiler Kodoni sa Univerziteta Frajburg nalazi da građani EU (trenutno?) ne mogu prihvatiti primenu jednog *lingua franca* za EU, jer nacionalna država ostaje odlučujući entitet za građane EU koji su navikli da učestvuju u demokratskim procesima na nivou države na određenom jeziku i od njih se ne može očekivati da uče dodatne jezike kao uslov da bi učestvovali u evropskom demokratskom procesu. Demokratija podrazumeva samoupravu od strane građana, oni moraju da shvate proces donošenja političkih odluka u njihovo ime i mora im se pružiti mogućnost da, bez obzira na jezičke veštine, aktivno učestvuju u procesu njihovog donošenja.

Kodoni naglašava da ne treba zaboraviti da su teme kojima se EU bavi složene i da zahtevaju visok nivo znanja jezika – veštine kojima većina građana trenutno ne raspolaže, što se u budućnosti neće promeniti.

Bez priznanja i poštovanja jezičke ravnopravnosti građani bi definitivno mogli da se povuku iz političkog procesa na nivou EU. I to bi moglo da predstavlja smrtni udar za čitav evropski projekat. Upotreba jezika je kompleksna i blisko povezana sa identitetom, kulturom i demokratskim pravima. EU treba da se drži svoje posvećenosti višejezičnosti, uključujući pristup demokratiji i jezičkoj pravdi za sve. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Jabuka od bilion dolara

Tehnološki gigant Epl (Apple) postao je prva kompanija čija je vrednost na berzi dostigla hiljadu milijardi dolara. Sve su glasnije kritike da Epl i brojne druge vodeće IT kompanije zloupotrebljavaju svoj uticaj na tržištu i tako doprinose sve većoj koncentraciji globalnog kapitala

Fotografije: Tanjug/ AP Photo

Pisao se januar 2007. godine kada je osnivač i dugogodišnji direktor Epla Stiv Džobs ambiciozno izjavio: "Danas će Epl ponovo otkriti telefon." Bilo je to na predstavljanju novih proizvoda njegove kompanije među kojima je počasno mesto zauzimao inovativni pametni uređaj pod nazivom "Ajfon". Jedanaest godina kasnije i nakon više od 1,4 milijarde prodatih ajfona, Epl je postao prva kompanija koja je na berzi dostigla vrednost od bilion dolara. To ni Stiv Džobs, koji je bio na čelu Epla do 2011, nije mogao ni da sanja

Danas samo petnaestak zemalja u svetu na osnovu nominalnog bruto domaćeg proizvoda vredi više od ove kalifornijske kompanije. Sa hiljadu milijardi dolara tržišne kapitalizacije Jabuka je, na primer, u rangu sa ekonomijama Indonezije i Meksika, a veća od ekonomija Turske ili Švajcarske. Gledajući iz naše perspektive, tržišna vrednost Epla više od dvadeset puta je veća od nominalnog bruto društvenog proizvoda Srbije.

Mnogi misle da su takve nepojmljive sume zapravo "virtuelne". Kako god, činjenica je da se jedna akcija Epla prodaje po ceni od 207,05 dolara i da sa njima na berzi može slobodno da se trguje.

Poverenje u Epl ima i jedan od vodećih svetskih investitora, Voren Bafet, čiji je fond Berkšir Hatavej kontinuirano ulagao u tehnološkog džina iz Kupertina i postao najveći pojedinačni akcionar. "To je neverovatna kompanija", kratko je odgovorio Voren Bafet na pitanje zbog čega toliko novca ulaže baš u Epl.

Pre samo dvadeset godina preduzeće koje je osnovao Stiv Džobs nalazilo se na ivici bankrota, a njegovim akcijama u to vreme trgovalo se po ceni manjoj od jednog dolara. Od kada se ajfon 2007. godine prvi put pojavio na tržištu, cena akcija kompanije uvećala se jedanaest puta. Iako Epl nije najveći proizvođač smartfona – po broju prodatih telefona ispred njega su korejski Samsung i kineski Huavej – kompanija "sedi na planini gotovinskih rezervi od 285 milijardi dolara i u 2017. je ostvarila neto dobit u iznosu od 48,5 milijardi dolara", navodi britanski "Gardijan".

Mada su mnogi smatrali da je Eplu već duže vreme bio potreban potpuno nov proizvod kako bi se nastavio trend rasta prodaje i profita, glavni izvršni direktor Epla Tim Kuk je rekao da je upravo zahvaljujući odličnoj prodaji postojećeg premijum smartfona ajfon iks, ali i »

većim prihodima od prodaje usluga iz Eplovih onlajn prodavnica aplikacija, probijena magična granica od bilion dolara. Ajfon iks, koji je za nekoliko stotina dolara/evra/funti skuplji od prethodnih ajfon uređaja, posebno je dobro prošao na tržištima Kine i Japana, iako se ukupan broj prodatih Epl telefona u svetu nije mnogo promenio u odnosu na prethodnu godinu. Oni su u proseku "samo" postali dosta skuplji, pa otuda i rast profita. Za sada, proizvodi kompanije nisu pogođeni carinskim ratom SAD i Kine.

REKORD: Vrednost akcija Epla na berzi u Njujorku

EMOTIVNA VEZA

Nije, međutim, samo uspeh ajfona doprineo pravoj renesansi poslovanja kompanije Epl. Iako se o njenim poslovnim rezultatima i strategiji priča svako-malo i na svim meridijanima, činjenica je da to preduzeće već decenijama gaji specifičan poslovni model umnogome različit od konkurencije. Deo tako velikog uspeha – osim što je suštinski bio baziran na "viziji budućnosti" i prepoznavanju potreba novih generacija korisnika – zasnovan je i na Eplovom kreiranju čitave platforme različitih proizvoda i servisa, odnosno strogo kontrolisanog tehnološkog eko-sistema ove firme. On se prostire od Eplove onlajn prodavnice aplikacija, gde se potrošači, između ostalog, mogu pretplatiti na muziku i druge tipove usluga, zatim uvođenja sopstvenog operativnog sistema, kao i sistema bezgotovinskog plaćanja; tu su i *cloud* servisi, kao i odeljenja za razne hardvere i proizvodnju brojnih uređaja i gedžeta kao što su računari, telefoni, tableti, televizori, muzički plejeri, smart-satovi itd.

Deo finansijskog uspeha leži i u činjenici da u Eplu faktički ništa nije besplatno. Ilustrativan primer takve korporativne politike jesu i (pre)skupi dodaci, punjači, slušalice, kablovi i slične "potrepštine" koje omogućavaju još bolji doživljaj osnovnih uređaja. Uprkos tome, entuzijazam i fanatična lojalnost korisnika ovom brendu podstakla je naučnike da se ozbiljno pozabave i psihološkim razlozima zbog kojih je Epl tako uspešan na tržištu.

Magazin "Forbs" navodi da je "Eplova veza sa potrošačima prošla put od "jednostavnog emocionalnog odnosa" do nivoa kada je "uspela da se stvarno poveže sa njihovim umovima". Takva jedna "neurološka povezanost", navodi "Forbs", događa se kada "brend ili usluga stvaraju snažan psihološki i emocionalni odgovor koji funkcioniše na podsvesnom nivou potrošača i to na način koji se obično ne može lako shvatiti ili ga korisnik može nužno prepoznati".

Marketinški gledano, Eplu je u prethodnom periodu pošlo za rukom da uspešno objedini i isporuči nekoliko važnih poruka svojim potrošačima: osim pomenute emotivne povezanosti, tu su još i minimalistički i funkcionalni dizajn uređaja, koji potpomažu jednostavnost njihovog korišćenja – a pritom su i zabavni, što posebno cene mlađe generacije korisnika.

Takođe, u kompaniji je brižljivo negovan i koncept marketinškog odnosa sa potrošačima (CRM), što doprinosi osećanju korisnika da ih Epl poznaje i razume, te da im se obraća njihovim jezikom. Zahvaljujući tome, preduzeće je uspelo da izgradi "hardkor" bazu svojih fanova – kakva se retko može videti bilo gde u svetu i u bilo kojoj drugoj kompaniji. Mnogi autori, sa nemalom dozom cinizma, ovakvu odanost upoređuju sa pripadnošću kakvoj sekti.

Tome svakako doprinosi i planski stvarana aura mističnosti koja okružuje Epl – o tome šta rade, koji su im planovi, kakvi će biti novi proizvodi, čime će iznenaditi tržište itd. – jer se pod strogim velom tajne brižljivo čuvaju budući strateški poslovni potezi ove firme. Upravo je takav jedan holistički pristup poslovanju, procesima i aktivnostima, koji je ova kompanija primenjivala svih ovih godina, utkan u temelje Eplovog uspeha na izuzetno konkurentnom tržištu digitalnih i tehnoloških inovatora 21. veka.

BROJNE KONTROVERZE

I moglo bi još dugo da se ispredaju priče o globalnim uspesima Jabuke, ali, u slučaju ove kompanije, velike uspehe pratile su i brojne kontroverze, i to od trenutka kada se našla među vodećim mejnstrim biznis organizacijama u svetu.

Poznato je da tehnološki gigant sa sedištem u Kaliforniji već godinama "autsorsuje" stotine hiljada radnih mesta u zemljama poput Kine, Tajvana, Japana, Singapura. Sve glasnije se mogu čuti kritike o izuzetno lošim uslovima rada u tim ogromnim fabrikama električnih komponenti širom Azije koje opslužuju vodeće tehnološke gigante.

Surov odnos prema zaposlenima, bedne plate i prekoračenja u ionako prekovremenom radu, samo su neke od optužbi koje bacaju senku na uspeh Epla, a u izveštajima organizacije Amnesti internešenel pominju se čak i slučajevi

inače strogo zabranjenog dečijeg rada u proizvodnim pogonima. Iako se američki predsednik Donald Tramp, na primer, nije obazirao na optužbe o lošim uslovima zaposlenih u fabrikama koje proizvode delove za Epl, on je više puta razgovarao sa Timom Kukom o tome da se proizvodnja ove kompanije vrati u SAD. Mada od prvog čoveka Epla nije dobio garancije da će se proizvodnja ajfona preseliti u Ameriku, da bi odobrovoljio šefa Bele kuće Tim Kuk je najavio kapitalnu potrošnju od 30 milijardi dolara u SAD u narednih pet godina i otvaranje 20.000 novih radnih mesta.

Pored nove centrale kompanije i Kampusa Epla koji podseća na svemirski brod, Tim Kuk je najavio i da će nove investicije i potrošnja direktno doprineti američkoj ekonomiji sa nekih 350 milijardi dolara u narednom petogodišnjem ciklusu.

Osim što treba ozbiljno da poradi na kvalitetu života i rada svojih zaposlenih, pre svega u Aziji, američki tehnološki džin bio je nedavno prinuđen da se posipa pepelom i izvinjava svojim korisnicima kada je otkriveno da namerno usporava rad starijih modela ajfona, kako bi naterali kupce da nabavljaju novije (i skuplje) modele.

KONCENTRACIJA KAPITALA

Tih "istorijskih" hiljadu milijardi sadašnje vrednosti Epla ukazuju i na još jedan narastajući problem svetske ekonomije: sve veća koncentracija enormnog kapitala u rukama svega nekoliko tehnoloških preduzeća i pojedinaca, koji taj novac koriste i za ostvarivanje sve većeg globalnog uticaja. Problem, međutim, nastaje kada taj uticaj ne ide u korist većeg dela zajednice, naprotiv. "Njujork tajms" navodi da "ekonomisti počinju da razmatraju da li porast takozvanih superstar kompanija doprinosi ionako nedovoljnom rastu plata, smanjivanju srednje klase i povećanju nejednakosti prihoda u Sjedinjenim Državama". "Veliki društveni i politički uticaj ovih megakompanija", navodi se u analizi američkih novina, "podstakao je neke zakonodavce da zahtevaju veću regulativu, kako bi ih zauzdali."

Isti list je preneo rezultate istraživanja profesora sa Univerziteta iz Arizone i Ohajo Stejta, u kome se navodi da je "u proteklih nekoliko decenija došlo do velikog pomaka u distribuciji korporativnog profita među američkim kompanijama". U istraživanju se navodi da je "1975. godine 109 kompanija ubiralo polovinu profita na berzi. Danas to čini svega 30 kompanija."

Još neverovatnije deluje podatak da su ove godine svega pet tehnoloških kompanija – Fejsbuk, Epl, Amazon, krovna kompanija Gugla Alfabet i Netfliks – ostvarile otprilike polovinu ukupne dobiti postignute u berzanskom indeksu Standard & Pur 500. Britanski "Gardijan" podseća i da ukupna vrednost tih pet kompanija danas iznosi neverovatnih 19 odsto američkog BDP-a.

UTAJA POREZA

Sličnu taktiku "zauzdavanja" velikih korporacija, uglavnom iz IT sektora, sve češće koristi i Evropska komisija. Ona se fokusirala na borbu protiv utaje poreza kompanija koje svoje basnoslovne profite prebacuju u poreske oaze, često i u zemlje sâme EU poput Irske ili Luksemburga. Pre dve godine, na primer, Antimonopolska regulatorna agencija EU naložila je upravo Eplu da retroaktivno plati trinaest milijardi evra poreza Republici Irskoj, gde je godinama uživala "ilegalne" poreske olakšice. Tada je javnost uzburkao i izveštaj američkog ogranka neprofitne organizacije Oksfam (Oxfam), koji je otkrio da je pedeset najvećih američkih kompanija, među kojima su i Majkrosoft, Dženeral elektrik, Epl i Gugl, u inostranim poreskim oazama sakrilo čak 1400 milijardi dolara.

Ne treba zaboraviti da je Gugl u EU nedavno bio kažnjen sa pet milijardi evra zbog "zloupotrebe" tržišne pozicije, prisiljavanja preduzeća koja proizvode mobilne telefone da instaliraju Gugl aplikacije na svojim uređajima. Zbog sličnih prekršaja i Majkrosoft je svojevremeno plaćao drakonske kazne i na kraju bio prinuđen da se povinuje instrukcijama EU.

POTPUNA DOMINACIJA

Imajući u vidu da Epl i Gugl danas zajedno obezbeđuju softverska rešenja za gotovo 99 odsto tržišta pametnih telefona i da kompanije kao što su Fejsbuk, Gugl i Amazon imaju apsolutnu dominaciju na tržištu onlajn oglašavanja (pojedina istraživanja pokazuju da 85 centi od svakog dolara koji je potrošen na onlajn reklamiranje odlazi na račun ovih kompanija), postavlja se pitanje na koji način se odnositi prema sve jačim monopolističkim tendencijama vodećih tehnoloških korporacija u svetu. Ne čudi stoga što pojedini svetski lideri razmatraju uvođenje tzv. "digitalnih" ambasadora za uspostavljanje što tešnjih odnosa sa američkim divovima iz IT sektora, jer one imaju i te tako veliki uticaj na globalnu ekonomiju.

Građanima i korisnicima usluga ostaje da se (verovatno uludo) nadaju da će makar užasna praksa masovnog nadgledanja i prikupljanja ličnih podataka građana i njihove prodaje velikim oglašivačima, kompanijama ili čak i vladama – a koje kontinuirano vrše najmoćnije tehnološke kompanije – biti umanjena, ako već ne postoji mogućnost da takva praksa bude u potpunosti zabranjena. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Godišnja plata za devet sekundi

Svega nekoliko dana pre nego što je Epl dostigao istorijsku tržišnu vrednost, još jedna vest koja kao da je izašla iz rubrike "Verovali ili ne" o koncentraciji ogromnog kapitala u privatnim rukama, našla se na naslovnim stranama medija širom sveta.

Naime, lično bogatstvo osnivača i vlasnika Amazona Džefa Bezosa dostiglo je nove rekorde a njegova neto vrednost prevazišla je 150 milijardi dolara, čime je ovaj preduzetnik postao najbogatija osoba u novijoj istoriji. Samo tokom ove godine, zahvaljujući porastu vrednosti deonica Amazona, Bezosovo lično bogatstvo uvećalo se za više od pedeset milijardi dolara. Frapantno zvuči podatak da je izvršnom direktoru Amazona potrebno svega nešto manje od devet sekundi da zaradi prosečnu godišnju platu svog radnika.

Iznad krošnji svih

U neprestanoj borbi za egzistenciju ili pravdu zaboravimo ili nemamo strpljenja da zastanemo i pogledamo prirodu i ogledamo se u njoj. Podsetila me je na to pesma Bertolda Brehta "Rođenim posle nas" koju sam nedavno ponovo pročitao. Ne radi se tu samo o prirodi, već o svemu onome što propuštamo, a što je možda vrednije od onoga što činimo, na šta smo prinuđeni ili mislimo da moramo da uradimo. Iz vizure mojih devedeset godina to postaje bolno jasno

Piše: **Ivan Ivanji**

Pre tačno sedamdeset godina stigao sam u Beograd sa diplomom Građevinske srednjotehničke škole iz Novog Sada u džepu. Nije to bio dokument svečanog izgleda odštampan u više boja nalik današnjim diplomama, već tabak obične hartije sa taksenim markama od 85 dinara, ali sa ocenama iz 26 predmeta. Bila je to ozbiljna škola.

Za dualno obrazovanje tada nismo ni čuli, ali smo na deset meseci nastave po mesec dana morali da provodimo na gradilištima, na kojima smo u praksi naučili da zidamo sa opekama, da mešamo beton, tesarski zanat, kako se koriste instrumenti kao nivelir ili teodolit.

Sa diplomom sam otišao pravo u Ministarstvo građevina da dobijem postavljenje za nastavnika Građevinske srednjotehničke škole u Beogradu, gde sam kao devetnaestogodišnjak od 1. septembra 1948. godine predavao projektovanje, nacrtnu geometriju i tehničko crtanje deci mlađoj od mene samo četiri-pet godina. Pre toga su me u avgustu uputili na pedagoški kurs od četiri nedelje na kome ništa pametno nisam naučio.

vlada mir

Foto: Filip Švarm

Bio sam veoma uobražen. Ne samo da sam završio školu i položio "ispit zrelosti", već i životni ispit ostavši živ u koncentracionim logorima Aušvic i Buhenvald, objavio prvu pesmu u novogodišnjem broju "Subotičkih novina", a u martovskom broju časopisa "Mladost" članak povodom stogodišnjice Mađarske revolucije. U tom časopisu je Oskar Davičo kasnije objavio svoj esej *Poezija i otpori*, koji je označio početak raskida sa socijalističkim realizmom, a Vasko Popa i Miodrag Pavlović svoje prve pesme.

Mislio sam da sam bog zna kako obrazovan i da nemački znam bolje od ikoga, ali sam ubrzo naleteo na prevodioca Branimira Živojinovića i malo kasnije na pesnika Ivana V. Lalića i shvatio da to nije baš tako. Bane i ja smo ponekad satima hodali po beogradskim ulicama i diskutovali o nemačkoj poeziji. Tako je nastalo prvo izdanje naše "Antologije novije nemačke lirike". Knjige mnogih pesnika koje smo tada upoznali nismo mogli da nađemo u Beogradu, pa smo, na primer, pesme Bertolta Brehta kucane na pisaćoj mašini dobili od Ota Bihaljija Merina, koji

»

nam je napisao i predgovor. Antologija je izašla 1956. godine zahvaljujući našim "germanističkim šetnjama".

PESNICI I PRIRODA: Gete, Breht i Radičević
Fotografije: *wikipedia.org*

IZMEĐU DVA KLANJA

Najdublji utisak je tada na mene ostavila Brehtova pesma "Rođenim posle nas":

Jeo sam između dva klanja,
spavao sam među ubicama.
Ljubio bez strasti i pažnje.
Za prirodu nemah strpljenja.
Tako prođe sve vreme
što na zemlji beše mi dato.

Nisam tada obratio dovoljno pažnje na konstataciju "da za prirodu nije imao strpljenja". Ovih letnjih dana začuđen čitam nanovo i nanovo tu staru pesmu. Zar pesnik da nema strpljenja za prirodu, za lepote ovog sveta? Uprkos svim "klanjima"? Pomislio sam kako smo i mi u sopstvenoj zemlji ne tako davno ponovo živeli život "između dva klanja" i da za prirodu između demonstracija ili antiratnog, antibezumnog pisanja nismo mogli da imamo strpljenja. Da ga nemamo ni sada, jer i dalje spavamo i jedemo među nekažnjenim ubicama.

IZNAD ŠUMA PTICA ZOV

Johan Volfgang Gete je imao strpljenja za prirodu. Iako se bavio svim i svačim – anatomijom, fizikom, teorijom boja, istorijom umetnosti, čak je i upravljao državicom Vajmar jer je knez sve prepuštao njemu – Gete bi, kadgod bi mogao odjahao na obližnje brdo Etersberg, u prirodu, u bukovu šumu. Tamo je urezivao svoje ime i stihove u koru bukvi, a jednu od svojih najlepših pesama je napisao na brzinu na zidu jedne planinske kolibe. Citiram u sopstvenom, veoma slobodnom prevodu:

Iznad krošnji svih
vlada mir.
Ćute bubice i hrastov žir.
Iznad šuma ptica zov tih
čuje se iz daleka.
Nigde daška vetra nema.
Čekaj, nešto se sprema,
mir tebe čeka.

Imao je tada trideset i jednu godinu, samo malo više od Baneta i mene kada smo priredili antologiju nemačke lirike, ali je reč "mir" zapisao kao da se radi o smrti. Pogodno za brdo na kome će mnogo kasnije sagraditi koncentracioni logor.

Bane Živojinović je, po mom mišljenju, bio najbolji književni prevodilac u svekolikoj dosadašnjoj istoriji pisanja kod nas, Ivan V. Lalić najveći pesnik svoje generacije. Nismo to znali sredinom pedesetih godina. Umrli su obojica isuviše rano, Ivan u 65, Bane u 77. godini.

Nisam im bio na sahranama, u oba slučaja sam bio u Beču. Nisam im ni grobove posetio, jer nisam poklonik kulta mrtvih. Sećam ih se kao taman u momke stasale dečake. Gledam na to sa visine svoje kule od devedeset godina. Dok smo drugovali, nije mi padalo na pamet da su oni ratne godine proveli u svojim stanovima, "kod kuće", da su za vreme rata išli u školu, a posle rata na fakultet pošli iz svojih dečijih soba, da im je bilo lakše nego meni, neopisivo lakše da steknu solidno obrazovanje i poznavanje jezika; da su oni mogli da imaju strpljenja za prirodu, da su mogli sebi da priušte da se izmeste u svet poezije izvan dometa topova. Nisam im zavideo zbog toga. Nisam se ni setio da bih mogao da im zavidim. Ja sam se osećao pobednikom, jer sam ostao živ. Ali zbog toga, kao i mnogi, mnogi drugi, između svekolikih "klanja" nisam imao strpljenja za prirodu.

BOROVI OD BAKRA

Breht je napisao da je bez strpljenja za prirodu prošlo "sve vreme" koje mu je na zemlji bilo dato. Bojim se da je to tačno. Umro je u pedeset i osmoj godini, taman kada je mogao sebi da dozvoli da uživa u svojoj vikendici kraj jezera Šermicelze, pedesetak kilometara severno od Berlina. O prirodi je, ipak, stigao da peva u svojim "Bukovskim elegijama" (Bukov je ime predela u kome je imao daču), ali ni tada nije mogao bez politike i istorije, nije zaboravio na "dva klanja":

U rano jutro
borovi su od bakra.
Tako ih videh
pre pola stoleća,
pre dva svetska rata
sa mladim očima.

BESKRAJNI PLAVI KRUG

"Beskrajni plavi krug, u njemu zvezda. Magloviti vrbaci isparavaju se još od prošlog dana, oblaci se kovitlaju sve na niže. Dubina, kroz koju protiče reka, mutna je i neprohodna. Zemlja je tamna, nevidljiva i kišovita." Tako veliki pisac u četiri rečenice opisuje prirodu. I on je preživeo "dva klanja". Zar nismo svi, koji živimo na ovim prostorima, osim baš mladih ljudi? Ako ne svetska, onda ona naša, "jugoslovenska", postčetnička, postustaška, bosanska, kosovska, NATO bombardovanje.

Miloša Crnjanskog nisam voleo kao čoveka, nisam mu oprostio bliskost sa fašizmom, ali naravno da za ovaj uvod u "Seobe" i za mnogo toga što je napisao moram da mu odam priznanje, pa i da ga navedem kao uzor za odnos pisca prema prirodi. On je voleo da razgovara sa mnom na mađarskom jer sam valjda u spisateljskim krugovima u Beogradu za to jedini bio sposoban i voljan. Svoja prva dela napisao je na tom jeziku, ali ih nisam čitao.

KASNIH BAŠTA CVEĆE

Takođe na mađarskom jeziku je Šandor Petefi, rođen kao Aleksandar Petrović, napisao jednu od najlepših pesama o prirodi koju znam, u kojoj već naslućuje da će mlad poginuti u borbi za slobodu i da će se njegova žena preudati. Poeta

i prorok? Naslov je "Krajem septembra", početak prve strofe:

U dolu još cveta kasnih bašta cveće.
još se pred prozorom zeleni topola,
al' vidiš odanle već zima kreće?
I sneg je već pao povrh brega gola.

To je preveo Danilo Kiš, tada mlađi od Ivana, Baneta i mene; umro je takođe mlađi nego dvojica mojih prijatelja, već u pedeset i četvrtoj godini.

TAMA DOLOM I GOROM

Tama dolom, tama gorom,
Naokolo sve počiva
Samo voda sa žuborom
Sa kamena što se sliva,
Samo što se kašto petli,
Samo klepka što se čuje,
Samo s' onde malko svetli,
Jer se danak približuje.

Nadam se, mada ne sa previše iluzija, da deca i danas prepoznaju ove stihove Branka Radičevića. Sve je rečeno sa veoma malo reči, a rime na srpskom tada još nisu bile istrošene, niti taj ritam neprimeren. Da li samo ja vidim pred sobom Dunav, Karlovce, Stražilovo, na osnovu nekoliko stihova? Rado recitujem glasno, ali nema ko da me sluša. Da li bi moji unuci na Stražilovu videli što sam ja video?

Da su Ivan i Bane živi i još orni za takve poduhvate, mogli bismo da sakupimo tekstove za antologiju najlepših opisa prirode velikih pisaca iz vremena pre i između svetskih ratova i da ih povežemo sa vremenom kome "nismo utekli", iako nam se Breht u citiranoj pesmi "Rođenim posle nas" obraća rečima: "Vi, koji ćete izroniti iz potopa u kome je nestalo nas..." Samo nakratko smo "izronili", pa nas je ponovo ponela crna bujica u kojoj čovek ubija čoveka.

ČAŠA ZRAKA I ROSE

Dušan Vasiljev umro je 1924. godine u dvadeset i četvrtoj godini. Bio je dete svog veka. Iako se zna da je napisao oko 300 pesama, poznat je samo po naslovu "Čovek peva posle rata" pod kojim je pevao da je "gazio u krvi do kolena" i na kraju zavapio:

Oh, dajte mi još čašu zraka
i malo bele jutarnje rose –
ostalo vam na čast!

Bela jutarnja rosa kao najsažetiji opis prirode. Priroda kao krajnja želja.

Pesama o ratovima, o borbama, o smrti ne manjka u mnogim antologijama, a samo su ponekad povezane sa lepotom prirode usred koje je smrt kosila sve oko sebe. Slavko Vukosavljević, takođe ispisnik Baneta i Ivana, peva:

A na Kadinjači breze su vitke
ko borci ranjene legle uz breg...

.Bez pomena breza ne bismo osetili u kakvoj je prelepoj prirodi poginuo bataljon radnika "...al nikad neće Kadinjača."

MAŠTA REČI

Ove godine na more nisam poneo dovoljno knjiga. Manje sam plivao nego ranijih godina, ranijih decenija, nemam više snage kao nekada, kad sam mislio da mogu beskonačno dugo da budem u moru, a što su talasi veći, utoliko lepše. Dok sedim, razmišljam, pišem, pričam, čini mi se da sam zdrav i čitav, ali kada ustanem i krenem, osećam nemoć.

Nije sad reč o tome da li sam poslednji put u životu bio na letovanju, nego šta sam čitao jula 2018. godine i kakve su bile posledica kada mi je ponestalo lektire.

U knjigama se stiče neizmerna širina. Za opis prirode rečima potrebna je mašta, i kada pišeš i kada čitaš, moraš opisane male crtice koje zovemo slovima da sričeš, pa da ih zamisliš kao život, trodimenzionalno. To je intelektualni napor.

Bez ikakvog napora prirodu vidimo na filmu, na televiziji. Ekrani mobilnih telefona za mene su isuviše mali, ali za mlade nisu, za decu pogotovu. Deca se dopisuju preko aparata i kad sede za istim stolom. Za mnoge od njih će prava priroda postati suvišna, jer će je "konzumirati" indirektno, preko raznih elektronskih spravica.

PALME I ČEMPRESI

Dve knjige domaćih pisaca koje sam čitao ovog jula na moru nisu mi se sviđale, pa neću da pomenem autore. Svejedno mi nije žao što sam im posvetio svoje vreme, jer volim da znam šta se događa u našoj literaturi. Druge dve knjige su me oduševile.

Jednu je napisao Mo Jen. Naslov "Smrt na sandalovom kocu" nije simboličan. Junak romana, ako takva ličnost može da se nazove junakom, carski je dželat, koji svog rođaka, oca svoje snaje, drugog, pozitivnog junaka, mora da nabije na kolac, i to tako da se muči bar pet dana. Time žrtva postaje heroj. Mučenik to zna i hoće da postane legenda.

Pomislio sam da je moj ljubimac Mo sadista. Sa kakvom slašću i poznavanjem detalja kroz stotine stranica opisuje varijante pogubljenja i kazne mučenjem u staroj Kini. Opis nabijanja na kolac Ive Andrića u poređenju sa tim je idiličan. I u drugim svojim knjigama Mo veoma detaljno opisuje smrt, rane, krv, gnoj, creva ispala iz utrobe i njihov smrad, i onda to iznenada prekine jedinstveno lepim »

opisima prirode. A da li sam ja nevinašce kada čitam, ne samo čitam, nego i volim takvo štivo? Mo je moćan na rečima. Njegove pravo ime je Guan Moje, Mo Jen je zapravo pseudonim koji znači otprilike "ćuti, bre!" Uzeo je ime koje poručuje da bi trebalo da ćuti, a pošto to nije hteo, čak je dobio i Nobelovu nagradu za književnost.

Ja mislim da su Mo Jen i Izraelac Amos Oz dvojica najvećih pisaca svoje generacije. Pored njih sam veoma voleo knjige, na primer, Indijke Arundati Roj, čiji sam roman "Bog malih stvari" nedavno čitao, ili Nigerijanka Himananda Ngozi Adihie i njen roman "Amerikana". Mogli bismo malo da se mrdnemo iz Evrope i obe Amerike, severne i latinske. U literaturi Izraela, Kine, Nigerije ili Indije se u susretu, u dosluhu, u zagrljaju tradicionalnog sa modernim otvaraju novi vidici ne samo na nove pejzaže, drugačiju prirodu, drveće, cveće, reke i potoke, nego i uvid u društva drugačija od našeg, od mog.

Foto: Filip Švarm

Unuke su mi bile razočarane, jer u malenom grčkom mestu Ligija na obali Jonskog mora nije bilo ni jedne palme. Za njih je odnekud bitno da na moru bude palmi. Za mene je pre svega bitan čempres, drvo koje nije ni za šta, nikakve plodova ne daje, isuviše je vitko da bi dalo pošteni hlad kada pripeče sunce. Negde blizu čempresa obavezno se nalazi poneko drvo masline, čvornovato, dežmekasto, najkorisnije rastinje onih krajeva, koje taman još smatram svojim.

Za Kineze, Izraelce, Indijce ili Nigerijance egzotična su možda moja beskrajna zlatna polja zrelog žita prošarana crvenim tačkicama maka, džungla od kukuruza, zelene lubenice na crnoj zemlji. Ja, Banaćanin, za njih nemah dovoljno strpljenja, a sad ih samo onako usput vidim kroz prozor automobila. Ne žongliram velikim rečima kao što su patriotizam, otadžbina, domovina, ja volim svoj zavičaj, volim tu reč za zemlju u kojoj sam se rodio i u kojoj ću umreti.

Vrhunac moje lektire pod grčkim nebom ove sezone bio je roman "Ka granici" Vladimira Arsenijevića. On za mene nije egzotičan, nije Kinez, Izraelac, Indijka, Nigerijanka, ne samo da njega poznajem lično, nego i njegovog psa. U prve dve knjige svoje "Kloake maksime" upoznao me je sa jednim Beogradom za koji sam samo slutio da postoji, sa jednom varijantom našeg zajedničkog jezika, koju sam jedva uspeo da razumem.

KAKO DIŠE MORE

I tako pročitah što sam od knjiga poneo sa sobom. Pitam zemljake, doktore, komšije na grčkim plažama, da li su poneli knjige, beletristiku, a oni me gledaju začuđeno, pa došli su na odmor, a ne da čitaju. Možda su oni zaista primećivali prirodu oko nas i nisu bežali u literaturu, vreme prekraćivali čitanjem, kao ja.

Bez literature, bez snage da sa unukama zaustavim vreme u moru, bio sam osuđen da gledam u more na način na koji decenijama na raznim obalama nisam imao strpljenja. Drugačije sa visine hotelske terase, drugačije iz kafane na samom žalu, drugačije dok teško hodam po vrelom pesku i šljunku. Malo je galebova, znači, malo riba, iako rano ujutro posmatram kako se ribari vraćaju u malim čamcima, a u boljim restoranim reći će vam šta imaju sveže ulovljeno i priznati šta je bilo zamrznuto.

Ujutru se još pre hora cvrčaka javlja petao. Priznajem da mi to smeta, kao mojim unukama što nema nijedne palme na vidiku. Šta će petao ovde, na morskoj obali? Njemu je mesto u nekom mom banatskom selu ili u Balaševićevoj pesmi.

Moji prvi susreti sa morem bili su u Omišu na Jadranu, a smetalo mi je što se otok Brač isprečio pred pogledom i nisam stekao nedogled koji je knjiški za mene išao uz pojam mora. Posle sam upoznao ne samo Jadransko more od severa do juga, od Pirana do Ulcinja, Egejsko viđeno iz Grčke ili Antalije u Turskoj, Jonsko, Atlantik pred francuskom obalom kod Dovila ili Onflera ili sa njegove "druge strane", iz Floride, gledano iz Majami Biča, pa i sa Varadera na Kubi, Crveno more viđeno iz Hurgade u Izraleu. Ja posmatram mora kako dišu; mirno, kada plima i oseka diriguju, ili silno, preteći, opasno kada naleće vetar, talasi grme, kada udara more u mramorje. Htedoh da napišem "oluja", ali umesto na prirodnu nepogodu, kao i svakog avgusta od 1995. pomislio sam na proslavu domovinskog rata u Hrvatskoj i pomen Srbima stradalim u Hrvatskoj u Srbiji.

Pecaroši imaju tu vrstu strpljenja za prirodu kakvo ja do skora nisam imao, mada mi se za sedamdeset godina života u Beogradu dešavalo da odjurim na Kalemegdan kako bih pred zalazak sunca video boju neba kakve nigde drugde nema, kakva se stvara samo odbljeskom zalazećeg sunca o ušće Save u Dunav. Iz perspektive koja mi se ukazuje sa vrha već pomenute kule visoke devedeset godina uvežbavam svoj odnos prema nedogledu, prema večnosti. Blago onome ko to uspe ranije, mnogo ranije, imajući strpljenja za prirodu. ¶

Ram za Jabuku

Pre tačno godinu dana razgovarao sam sa prvim čovekom kalifornijske kompanije Frejm (Frame), Nikolom Božinovićem, o raznim stvarima vezanim za pravce razvoja IT industrije u svetu. Kao jedna od tema nametnulo se takmičenje najvećih kompanija u tome ko će prvi dostići tržišnu vrednost od jednog biliona dolara. Prošlog četvrtka to se konačno dogodilo, doduše samo na nekoliko minuta. Kompanija Epl (Apple) probila je prvi put tu granicu. To je čini najvećom kompanijom na svetu, doduše uz primedbu da PetroČajna i Saudi Aramko (obe trguju naftom i gasom) možda vrede više, ali ne na otvorenom tržištu te se ne mogu pošteno uporediti. Epl ima snagu trećine privrede Velike Britanije, a veći je od cele Turske.

I sve to od mobilnih telefona, personalnih računara i internet servisa. Ništa bolje od toga ne pokazuje u kojoj smo industrijskoj fazi. Kompanija je osnovana 1976, ali pravi uzlet napravila je u poslednjih dvadeset godina, naročito posle 2007. kada je lansirala prvi ajfon (iPhone). Od tada je ovaj uređaj mera svega što koristimo od tehnologije, ne treba da nas iznenadi i ako projektanti hidrocentrala razmišljaju o tome kako se taj sistem može kontrolisati pametnim telefonom.

Kao i svako pomeranje granice, makar i finansijske, i ovo je izazvalo lavinu komentara. Među zanimljivijima su oni koji govore da Epl odavno nije onaj Epl, kompanija koja nas je provocirala da budemo pozitivno buntovni, drugačiji, slobodni i slobodoumni. Koja nas je učila da letimo dok je štreberskom Majkrosoftu i trčanje bilo izazov. Poslednjih godina, međutim, Epl reciklira svoje stare ideje, kreativno i očaravajuće, ali već dugo nisu imali proizvod koji bi nas ostavio bez daha i sa osećajem da su nam otvorili novu dimenziju života, kao što je bio slučaj kada su se pojavljivali ajpodi, ajfoni, ajpedi i ajtjuns (iPod, iPhone, iPad, iTunes). Naprotiv, počeo je da ih sustiže i prestiže Majkrosoft sa svojom Surfejs (Surface) serijom računara i tableta, pokazujući da štreberi bolje trče ako se takmičimo na poznatom terenu.

S druge strane, Eplov uspeh dolazi u trenutku priličnog posrtanja glavnih konkurenata za status najveće firme, Fejsbuka i Gugla (Alfabeta) čiji ja vrednost na berzi poslednjih nedelja značajno posrnula iz raznih razloga. Svejedno, ako pogledate spiskove najvećih svetskih kompanija, naći ćete samo tri sektora, energetiku, bankarstvo i nove tehnologije, s tim da su u ovom poslednjem ubedljivo najveći profiti. Još drastičnije je ako u formulu unesete zaradu po zaposlenom, tu je IT industrija bez premca.

To nas vraća na početak priče, Nikolu Božinovića i njegov Frejm. Ova kompanija nastala je 2012. godine i omogućuje vam da na svakom pa i najslabijem kompjuteru pomoću interneta i klaud servera koristite najbolje i najbrže programe. Dakle, ne treba vam moćan računar, niti treba da kupujete skup softver, dovoljno je da se pretplatite na ovaj servis i imate sve u meri koja vam je potrebna. Sedište kompanije je u Kaliforniji, ali imaju značajne kapacitete u Srbiji, u Beogradu i Nišu. Ukupno zapošljavaju oko sto ljudi. Tehnološka javnost prati ih već duže vreme budući da su od osnivanja privukli gotovo 30 miliona dolara investicija.

Prošle nedelje investitorima se isplatilo ulaganje budući da je klaud servis Nutanix, vredan oko 10 milijardi dolara, objavio da kupuje Frejm. Cifra nije objavljena, ali se spominje nekih 165 miliona dolara. Nutanix predviđa da ćemo u skorijoj budućnosti kod kuće imati samo ekran, miša i tastaturu, dok će sve ostalo biti u klaudu, zbog čega se Frejm savršeno uklapa u njihove planove. U svom blogu Nikola Božinović kaže da im ovo najavljuje (zapravo overava) svetlu budućnost, jer boljih partnera od Nutanixa za njih teško da postoji.

Svedeno na jednu rečenicu, san dvojice američkih klinaca (Džobsa i Voznijaka) od pre 40 godina danas vredi bilion dolara, a san jednog Nišlije (Božinovića) dosegao je 165 miliona za samo šest. Šta ste vi radili od 2012? ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

OCOKOLJIĆ ZBORI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

BEOGRADSKI ČASOPIS **RASKOVNIK**, KOJI SE BAVIO BELEŽENJEM NARODNOG STVARALAŠTVA, JE U BROJU IZ 1982. GODINE OBJAVIO ZAPISE ŠALJIVO INTONIRANIH RAZMIŠLJANJA (KOJA JE NA MAGNOTOFONSKU TRAKU ZABELEŽIO **V.R. KOŠUTIĆ**), IZ GLAVE STARCA **MILJKA OCOKOLJIĆA** (1880–1968), IZ SELA **LIS U DRAGAČEVU**. OCOKOLJIĆ JE PRIMER NADARENOG I OMILJENOG ŠERETA IZ NARODA, ČIJA JE UZREČICA BILA "**BOLJA JE UMEŠNA LAŽ, NEGO NEUMEŠNA ISTINA**". GODINE 1964, OCOKOLJIĆ JE ČAK GOSTOVAO NA FILOLOŠKOM FAKULTETU U BEOGRADU, GDE JE GOVORIO SVOJA RAZMIŠLJANJA, KOJA KROZ ŠALU IZRAŽAVAJU FILOZOFIJU I MUKU MALOG ČOVEKA, BRITKIM NARODNIM JEZIKOM...

"DO SVOJE DVAESTE GODINE, ČOVEK JE - ČOVEK, NEŽENIT, NEOBAVEZAN NIČIM"...

"A OD DVAEST DO TRIEST, ŽENIT ČOVEK, DOK JE SVADBA, DOK JE ŽENA NA PORODAJU, DOK JE, RECIMO, DIJETE BOLESNO — ON JE KER".

"A OD TRIEST DO ČETRDESET ON JE KONJ: JER JA NEM' LIMUZINU, NEM' NI ČEZE: NATOVARIM DIJETE NA KRKAČU PA GA NOSIM DOKTORU U GUČU. A ŽENA KAŽE - "NEMAŠ BRAŠNO ZA VEČERU". JA ODMAH OTRČIM DVA KILOMETRA DO VODENICE. KAD DONESEM BRAŠNO, ŽENA KAŽE - "ZALUD, ČOVEČE, ZAR NE VIDIŠ DA NEMAMO DRVA ZA LOŽENJE"!
"A OD PEDESETE DO ŠEZDESETE ČOVEK JE MEČKA. POĐEM U GUČU SA MLAĐIMA, ONI VICKASTIJI, A JA MEČKASTIJI, POTRČIM ALI OSTAH A ONI ODOŠE"...
"A OD SEDAMDESETE, ČOVEK JE MAJMUN. IZLJEGO SAM JUTROS NA PUT, I VIDIM NEŠTO SE CRNI ISPRED MENE ...PUNE MI OČI SUZA, NE VIDIM DA LI JE ČOVEK, DA SE PITAM S NJIM, ILI JE NEKA ŽIVOTINJA, DA SE UKLONIM. PRVO MORAM DA RAZBRIŠEM SUZE, DA VIDIM ŠTA JE, A TAKO SAMO MAJMUNI RADE"...

Vela Luka

Prvo putovanje: Beograd – Split – Vela Luka, kod babe i dide. Prohodavanje, sa didom kapetanom u barci: „Moje, danu mi donesi oni žmul", dok barka gungje. Prvo sećanje, iz luške vale: dida za timulom, modro more, barka između dva vala. Kasnije, maškare i ples sa ocem. Preskakanje vatre od smilja. Prolećno jutro na Ošjaku, stene, zeleni borovi, ciklame. Lov na kozice i rakove. Konoba. Ribanje. Mirisi četinara, makije, zagrejanog maslinovog ulja, pršurata i ribe na gradelama. I cvrčci. Život sa morem i uz njega, uzajamnost.

Priča rojaka Franje kako se on nauči plivat: konop oko pasa i s barke u more. "Bidni moj mladi život" na sav glas, ali njegov dida je bio neumoljiv. Stariji Lučani većinom nisu od kupanja u moru. Ali su me naučili da ako te muči stomak, možeš popit čašu čistog mora, i pomaže. Ili, kako se love i jedu ježine (samo

Foto: J. Novak

ženske, koje na sebe uvek privuku nešto, kamen, travu...). Ili, kako se riba lovi „na teću": stara šerpa, unutra mamac, najbolje stara pašteta da „zavonja", najlon preko šerpe, guma, na najlonu mala rupa, napuni se vodom da svi mehuri izađu i ostavi se pod most. Riba uđe, najčešće cipal, ali ne zna napolje. Fešta. Saznanje da isto to divno more može da pokaže i svoju drugu stranu. U Luci sam u leto sedamdeset osme, kada u zoru dolazi velika plima. Iskačemo iz kuće kroz prozor na spratu, na gornju ulicu na kojoj je voda već „do čačaka". Bežimo u brdo i posmatramo. Oseka. To je prvi, a verovatno i poslednji put da sam videla velolušku valu bez mora. Mulj, blato i poneka nasukana riba. Kada se more vratilo, sve je plivalo. Prizemlja kuća pod vodom, zidovi koji se i danas osoljavaju. Na luškoj skuli i danas stoji crta koja pokazuje razinu mora toga dana... Devojčica i gramofon: Oliverove ploče (da, iste te singlice), napamet, *again and again*, igračke koje se na njima vrte dok ne popadaju. Sledećeg leta u Luci, krajem sedamdesetih, u jednu nedelju otac me vodi da upoznam omiljenog muzičara. Po podne, taman su se vratili s Proizda, u kupaćim je, presvlači bebu, drag i nasmejan, poklanja mi razglednicu sa svojom fotkom i potpisuje „Jeleni od Olivera". Naučila sam tada da su i ljudi koje obično gledamo samo preko ekrana, ljudi iz susedstva. Sretaću ga iz daljine mnogo puta kasnije, dok šetam rivom, a on sedi u svom brodu i kao da čuva Luku.

Baka je bila nesuđena (možda operska) pevačica. Ali kako to biva, upoznala je ostrvskog didu i došla za njim iz Zagreba u Luku. Svirala je harmoniku, i mene je naučila. U kuhinji je slušala radio, najčešće evergrin, kao trag nekog dalekog života koji se nikad nije dogodio. Na teraci je skoro svako veče bilo društvo, harmonika, kantanje. Baš to „ispod glasa", kada se pesma spontano javi iz susedne ulice, ili iz nekog dvora, taj glas *sotto voce* je u mojim doživljajima neraskidivo vezan za Velu Luku. I njene klape. Koje najbolje zvuče negde na kantunu, u veloluškom mraku, iz gušta.

Govori se tečno, glasno, zvonko, efektno, glasovi ženski su bistri, muzikalni, a muški često peskirani, hrapavi, poput Oliverovog. Svi pijati, katride, bonace, kukumari, pomodori, karatila, šćige i skaline odzvanjaju kao da su pevani. Tu su i reči za muške i ženske brodove, muški su kaići sa odsečenom krmom, a ženske barke kojima krma ide u špic, kao druga prova. Kavrjage, pajeti, karoce, timuli, argole, dvi vote a može i treća, ješke i parangali, sve sam to prošla kroz očevu obuku. I ludi pozdrav domaćih navigatora: neretko kada se dve barke iz Luke leti mimoiđu, kapetani jedan drugom „isprče guzicu" (golu) naočigled zbunjenih došljaka. Za despet. I Hijeronimus Boš iz vremena *Vrta uživanja* bi pozavideo. A ti sad misli. Moje malo, boje ti je vrć se u more, kako oni reču.

Luške smiške su posebna priča. Iz dosade ali i nemirnog duha jedni drugima ponekad priređuju felinijevska iznenađenja: dovuć tovara na sprat policijske stanice, pripomistit susidov kaić iz mora u bazen, svrgat auto na sidro, ili otpušit materi sudoper fišekom dinamita. I psovke su nezaboravne, u skladu sa pomorskom pobožnošću: „J.... ti pasa boga" je najprisutnija, ali ni svađalačka „Ma kurbe ti gospe" (može se finalizirati i sa „impeštane" za pitoreskniji efekat) ne zaostaje mnogo. Često idu u kompletu, prvo bog pa gospa. Od pozdrava mi je najdraži: „Stoj dobro!"

Život na otoku nije lak, lipota i malinkonija.

Prijo, za oštiju, godine prolaze, a Luka je uvik ista. ¶

JELENA NOVAK

MATTHIAS SCHOENAERTS ADÈLE EXARCHOPOULOS

VERNOST

REŽIJA
MICHAËL R. ROSKAM

SAMO U BIOSKOPIMA OD 16. AVGUSTA

MCF

PRIME

eat serbian well

Kada ste u Beogradu
Uživajte u autentičnom fine dining iskustvu
Restoran "PRIME"
Specijalizovan za modernu srpsku kuhinju
Crowne Plaza Belgrade

Eat Serbian Well

Informacije i rezervacije: Crowne Plaza Belgrade, T. +381 11 2204 030, M. +381 65 2165 020
www.primerestaurant.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec